Дім сад город

3

2003

Лимон у приміщенні

Сорти місцеві, урожайні

Садіння картоплі – найвідповідальніша операція

КАМІН – не розкіш, а джерело тепла і затишку

Юридичні консультації

Рубрику веде І.Миронец, канд. юр. наук

Права громадянина на земельну ділянку

Шановна редакціє! Будь ласка, дайте відповідь на мої запитання на сторінках журналу "ДСГ".

1. Після батькової смерті, за заповітом, мені в спадщину перейшли: будинок і 20 сотих городу. У кінці городу побудувався сусід і, ще за батькового життя, чи то він випросив у батька, чи купив приблизно 2 сотих землі, але ніяких документів про передачу батьком сусідові цієї землі немає.

Отже, чи можу (і як?) повернути цю землю собі?

2. Цей же сусід поставив такий тин, що крізь нього у мій город не лише ходять його кури, гуси та качки, а навіть корова з телям. А коли йому кажу, щоб не пускав свою живність у мій город, то він відповідає, що, мовляв, якщо вони завдають шкоди, то сам загороди свій город. Що робити в такому випадку?

3. Цей же сусід посадив біля межі фруктові дерева, від яких на мій город падає тінь. Окрім того, на самій межі посадив виноград на шпалері і підняв його на висоту 3,5 м, а довжиною до 10 м, від якого також падає тінь на мій город.

На мої зауваження сусід не звертає уваги. Як мені бути?

Н.Зугорком, м. Чернігів

Згідно із Земельним кодексом України, до повноважень сільської ради належить розпорядження землями територіальних громад.

Сільська рада розв'язує питання про надання земельних ділянок у власність громадян або в користування, організовує землеустрій, вирішує земельні спори.

Основним документом, що підтверджує право власності чи землекористування є ухвала ради, в якій визначаються розмір і місце розташування земельної ділянки.

Сам громадянин, без відома сільської ради, не може ні продати, ні подарувати земельну ділянку повністю чи частково будь-кому. Бо вказані дії є незаконними, вони не можуть продовжувати ні прав, ні обов'язків.

Отже, визначити розмір землекористування можна на основі документації сільської ради.

Спори щодо розмежування сусідніх землеволодінь громадян також вирішує сільська рада.

Землекористувачі зобов'язані дотримуватись правил добросусідства, тобто не повинні використовувати земельну ділянку способами, які не дозволяють землекористувачам сусідніх земельних ділянок використовувати їх за цільовим призначенням.

У разі заподіяння шкоди в результаті неправомірних дій (затінення, забруднення, пошкодження посівів та насаджень) шкода повинна бути відшкодована за рахунок особи, яка її заподіяла (ст. 103 Земельного кодексу України).

Дерева, які стоять на межі суміжних земельних ділянок, а також плоди цих дерев належать власникам ділянок у рівних частинах (ст. 109 Зем. код. Укр.).

Дерева та кущі біля сусідської межі

Шановні наші читачі! "ДСГ" на своїх сторінках уже не один раз відповідав на ваші запитання, на якій відстані від сусідської межі висаджувати дерева, кущі, а також, на якій відстані від сусідської господи будувати хлів, гараж, туалет, зводити інші господарські споруди та будівлі.

Так, питання межі на сьогоднішній день для людей, котрі мають чи то город, чи дачну ділянку, надзвичайно болюче. І, напевно, саме цим і пояснюється та причина, що від передплатників "ДСГ" продовжують надходити листи до редакції, в яких їхні автори знову й знову звертаються до питання межі.

Для прикладу подаємо лише один з листів, який надійшов до "ДСГ".

***

Прошу повідомити, якими законодавчими документами треба користуватися, визначаючи відстані дерев та кущів від сусідньої межі.

Адже в Земельному кодексі цього не вказано (журнал "Дім, сад, город", 2002 р., № 7), а він є основним документом на сьогоднішній день.

К.Дробот, Кіровоградська обл.

Земельний кодекс України — основний земельний закон нашої держави. У ньому визначені основні положення правового регулювання відносин — права власності на землю, права землекористування, керування землями, здійснення контролю за дотриманням земельного законодавства тощо.

Питання щодо визначення відстані розміщення дерев та кущів від сусідньої земельної ділянки регулюються відомими нормативними актами.

Державний комітет будівництва архітектури та житлової політики України розробляє і затверджує державні будівельні норми для міст та сільських населених пунктів.

У них визначаються не тільки питання розміщення на земельній ділянці житлового будинку, господарських будівель і споруд, а й нормативи розташування дерев і кущів, визначається їхня відстань від межі сусідньої земельної ділянки.

Відповідно до державних будівельних норм, дерева і кущі повинні висаджуватись на певній відстані від будівель та інших споруд, а також від межі сусідньої земельної ділянки.

Відстань від зовнішніх стін будівель та споруд має бути: для дерев — 5 м, для кущів — 1,5 м.

Відстань від сусідньої земельної ділянки для дерев повинна бути не менше 3 м, а для кущів 1,0 м.

Якщо діаметр крони дерева більше 5 м, відстань від межі відповідно збільшується.

Гілки дерев та кущів не повинні перетинати межі сусідньої земельної ділянки.

До уваги садівників!

Весняна реалізація саджанців районованих та перспективних сортів плодових і ягідних культур проводитиметься на території редакції журналу "ДСГ" *(проспект Гагаріна, 17-а, Київ, 02094).*

Їхати трамваями № 21, 22, 26, 27, 29, 33 до зупинки "Бульвар Верховної Ради". В асортименті саджанці: яблуні і груші (карликові та напівкарликові, у т.ч. 4—7-річні дерева), абрикоси, персика, черешні, сливи, аличі, малини, чорної смородини, порічок, а також гібридів плодових порід.

Телефони для довідок:
552-95-11, 265-00-53.

Новинка!

BOSNA LG

Насоси нового покоління та обладнання для приватних будинків.
Гарантія 1 рік

Режим роботи без перерви та вихідних.

Обладнання дасть змогу вам завжди мати холодну та гарячу воду — лише відкрийте кран! Насоси, що входять до комплекту обладнання, мають фільтр і муфту, що легко з'єднуються зі шлангом та трубою. Потужність насоса — це підйом води з 80 м, 2000 л на годину, тиск 8 атмосфер. Ціна насосів —від 110 грн.

Телефонуйте до Києва і оператори допоможуть знайти нашу продукцію у вашому місті:

(044) 244-61-65, 244-61-80, (050)562-79-11.

Агрофірма "Примула"
реалізує високоякісне насіння овочевих і квіткових культур оптом і в роздріб за помірними цінами, саджанці троянд, петунії, цибулини лілій та жоржин.
Адреса: Київ, Краківська,11, поблизу метро "Дарниця". Тел. 419-70-74.

УВАГА КОНКУРС! СПІЛЬНА АКЦІЯ!

Телеканал ТЕТ, програма "КЛУБ ЗДОРОВ'Я" та журнал "ДІМ, САД, ГОРОД" пропонують взяти участь у конкурсі для городників та садоводів-любителів

ВЛАСНІ ВІТАМІНИ

Якщо на вашому власному городі, у саду чи вдома ростуть корисні рослини — дерева, ягоди, спеції, рідкісні вітамінні рослини, фрукти, пишіть нам.

Знімальна група програми "Клуб здоров'я" обов'язково завітає до вас у гості. Вам надається унікальна можливість поділитися своїм досвідом та досягненнями з усією Україною.

Перевага віддаватиметься найоригінальнішим та оздоровчим пропозиціям.

Щомісяця визначатимуться переможці конкурсу, на яких чекатимуть призи від журналу "Дім, сад, город" — повне зібрання "Бібліотеки ДСГ" та комплект елітного насіння від зарубіжних та вітчизняних виробників.

Адреса для листів:
03057, Програма "Клуб Здоров'я", проспект Перемоги, 44, м.Київ

Дім • сад • город • 3

Щомісячний виробничо-практичний журнал
Засновник і видавець — КП "Редакція журналу "Дім, сад, город"
Зареєстрований Міністерством інформації України, серія КВ, №3536 від 23.10.98 р.
Видається з січня 1989 р.

Сорти місцеві, урожайні

У складних кліматичних умовах та в несприятливій екологічній ситуації дуже важливо вдало підібрати стійкі сорти й гібриди овочевих рослин. Для фермерів та овочівників-аматорів, які вирощують солодкий перець для власних потреб і на продаж, є хороші перспективи. З-поміж селекційних новинок любительських сортів можемо порекомендувати сорти солодкого перцю Червоний гігант, Анастасія і Богдан.

У полтавській глибинці вже більше десяти років захоплено займаються селекцією цієї овочевої рослини колишні інженери — подружжя Сенкевичів. У розпал сезону мені поталанило побувати на плантації створених ними чудових сортів, я була від них у захопленні. Навіть в Інституті і на дослідній станції нечасто можна побачити такі насадження: усі рослини вирівняні, могутні, чудово розвинуті, без ознак ушкоджень. Вони, здавалось, абсолютно не відчували посухи і були рясно всіяні "букетами" жовтих, червоних, зелених плодів. Кожний сорт ретельно підібраний і доопрацьований, а його цінні ознаки надійно закріплені.

Головна перевага цих сортів перед заморськими гібридами — їхня пристосованість до місцевих грунтово-кліматичних умов. Щодо урожайності, то завдяки масі плодів (товщина їхньої стінки — до 10 мм) і великій кількості їх на кущах продуктивність наших українців — на рівні голландських гібридів і в два—три рази вища від поширених молдавських сортів.

Мушу зазначити, що зараз багато городників захоплюються голландськими гібридами, але, як відомо, насіння з них не збереш: позитивні якості втрачаються у наступному поколінні. Тим приємніше для наших шанувальників перцю, що згадані Богдан, Анастасія і Червоний гігант — це сорти, отож кожен може самостійно зібрати насіння з найбільших, добре достиглих плодів (мається на увазі біологічна стиглість). Рекомендовані сорти чудово пристосовані до місцевих умов, вони відмінно витримали грунтово-повітряну посуху двох останніх років, рясні осінні опади, що особливо важливо для вирощування їх у будь-якому регіоні України.

Наведу детальнішу характеристику кожного сорту. Сподіваюся, що вони надовго займуть місце на ваших городах та дачних ділянках і даватимуть сталі й високі врожаї.

Червоний гігант спеціально призначений для любителів, які споживають солодкий перець переважно у свіжому вигляді, тому що за смаковими якостями він нікого не залишить байдужим: товсті, до 10 мм, стінки плодів, вони солодкі, ароматні. Маса однієї перчини — 600—700 г, а довжина — 15—20 см. Одного такого плоду достатньо, щоб нагодувати салатом велику сім'ю, а їх на кущі формується більше десяти. От і порахуйте: за схеми садіння 45х45 см (це близько 50 тис. рослин на гектарі) урожай становить понад 1000 ц/га, а з однієї сотки — більше тонни!

У сорту Червоний гігант дуже тривалий період плодоношення, отож навіть у середині жовтня мені вдалося зібрати з кожного куща по відру зелених, але вже великих плодів. Якщо застосувати плівкове укриття, тоді період плодоношення вдається значно подовжити.

Споживаючи солодкий перець, можна мати від нього не лише задоволення як від смачного й корисного продукту харчування, а й лікувальний ефект. Саме в цьому нам допоможе жовтоплідний сорт **Богдан**, оскільки відомо, що овочі з жовтим забарвленням — то незамінне джерело каротину, який зміцнює імунітет організму і допомагає подолати наслідки екологічних катаклізмів. Кущі у Богдана напівштамбові, схема садіння 35х40 см. Цінність сорту — у його скоростиглості (97—100 днів), а також у надзвичайній привабливості плодів: уявіть собі велику, важку (до 300 г), жовто-оранжеву, соковиту, солодку, злегка ребристу зрізану призму з товщиною стінки 6—8 мм. Плід спрямований вгору. А ще ж і урожайність, яка завдяки чималій масі плодів та кількості їх на кущі доходить до однієї тонни з сотки!

Сорт Богдан особливо рекомендований для вирощування на ранню поштучну продукцію.

Чудовим доповненням до сортів Червоний гігант і Богдан може бути сорт **Анастасія** з конусоподібними плодами. Рослини у нього штамбові, схема садіння 35х40 см. Плід спрямований вгору, м'ясистий, соковитий, масою 250 г. У нього чудовий смак, а стінки завтовшки 4—6 мм. У біологічній стиглості плоди темно-вишневі. На одному кущі їх до 12—18. Призначення сорту Анастасія універсальне: для приготування салатів, фарширування та для переробки. Цікава особливість цього сорту — здатність зав'язувати плоди навіть за недостатнього освітлення і зниженої температури.

Усі три описані сорти не поступаються імпортним гібридам щодо якості продукції, а також транспортабельності та лежкості плодів.

Оскільки ці сорти тільки-но почали розмножувати, насіння в обмеженій кількості можна придбати у фойє Дніпропетровського аграрного університету. Воно розфасоване в ексклюзивну упаковку, захищену від підробок. Для іногородніх аматорів повідомляємо адресу для листування: *а/с 4930, м. Дніпропетровськ, індекс 49098.*

На прохання киян наводимо адресу: *м. Київ, Сінний ринок, 1 поверх, кіоск "Екзотика".*

О.М.Лазарєва,
доцент Дніпропетровського аграрного університету

Розсада у парниках

Журнал "Дім, сад, город" передплачую постійно. У ньому знаходжу багато корисного та цікавого для себе. А тому і сам хочу поділитися власним досвідом вирощування розсади в парниках.

Культивую помідори, перець, капусту, баклажани. Раніше я всю розсаду вирощував у ящиках, але це завдавало багато клопоту (жовкне листя, нападає чорна ніжка). Перед висаджуванням розсаду треба загартовувати, виносити на день надвір, а на ніч — знову в хату, бо ще холодно. Тому спробував вирощувати розсаду у заглиблених парниках. Викопував яму глибиною 60 см і робив парники, але це також мені не сподобалося: багато роботи, незручно висівати насіння, нерівномірні сходи.

Тепер ось уже декілька років я роблю парники так: на початку лютого на тому місці, де маю їх розмістити, заготовляю кінський гній. Складаю його в малі кагати, спресовую ногами, щоб не загорівся. Виготовив короби шириною 1,60 м, довжиною 4,24 м. Віконні рами (4 шт.) розміром 1,60×1,06 м обтягнув плівкою. Наприкінці лютого гній перелопачую і складаю в один великий бурт, прикриваю соломою, щоб він загорівся. Дивлюся кожного ранку, коли солома зверху стане мокрою і піде дим. Значить, процес горіння почався. Даю гноєві добре загорітися. Розкладаю його шаром 60 см по величині короба. Кладу зверху на гній короб і ззовні також утепляю гноєм та соломою, закриваю вікнами. Зверху накриваю їх матами.

Через декілька днів перевіряю: якщо на вікнах з'явилася роса, а на гноєві зійшли опеньки, граблями перебиваю гній, посипаю вапном-пушонкою (можна й попелом), щоб не дати рости грибам. Засипаю шар землі 15 см і чекаю, поки вона прогріється до 25—27°С. Маркером роблю рядки глибиною 1,5—2 см, з міжряддями 8 см. Тепер висіваю насіння, загортаю його, приплескую рукою, зверху мульчую перегноєм. Закриваю короби вікнами, а вікна — матами. З боків короби обкладаю гноєм. Коли розсада зійде, мати на день знімаю, а на ніч розкладаю. Догляд за розсадою в парниках набагато легший, ніж у ящиках на підвіконні.

Розсаду помідорів пікірую в холодні парники. Можна і не пікірувати, а тільки прорідити (не менше 5 см рослина від рослини). Поливаю розсаду теплою водою з марганцівкою так, щоб земля не блищала.

Розсаду помідорів, перцю, баклажанів, капусти в одному коробі вирощувати незручно, тому що кожній культурі потрібний різний догляд. Я кожну культуру вирощую окремо. І розсада у мене хороша.

А.Ю.Повар,
с. Кугаївці,
Чемеровецький р-н, Хмельницька обл., 31632

Огірки на грядках з органікою

Незважаючи на тропічне походження, огірки мають порівняно короткий період розвитку до появи перших плодів. Але час плодоутворення залежить від агротехніки, причому в багатьох випадках — від її специфічності. Через те, що огірки погано витримують кислі грунти, ділянки під них необхідно вапнувати (400—500 г на 1 м²).

Не можна отримати високий урожай огірків без внесення високих доз органічних добрив. Нашими дослідженнями встановлено, що під цю культуру необхідно застосовувати "грубу" органіку з тим, щоб її мінералізація здійснювалася протягом усього вегетаційного періоду. Ми зробили висновок, що при цьому отримуємо подвійний ефект: мінеральні елементи живлення завдяки мінералізації органічної маси та вуглекислий газ для кореневої і надземної маси рослин.

В останні роки огірки дуже уражуються пероноспорозом. Спори уражують листя рослин. Вуглекислий газ, який інтенсивно виділяється в процесі розкладання органічної маси, практично вбиває гриб, і вегетація огірків триває до вересня. Коли ж органічної маси не вносять, гриб уже на початку серпня знищує рослину.

Огірки краще вирощувати на грядках. Якщо намічена ширина міжряддя становить 100 см, здійснюють маркування рядків і відводять по 25 см від рядка по обидва боки (всього 50 см) смуги. На цю смугу накладають органічну масу з соломи, стружок, листків рослин тощо, шаром 10-15 см, рівномірно її розподіляють.

Окремо готують суміш з таких компонентів: 2 частини торфу + 2 частини перегною + 2 частини тирси (якщо торфу немає — 4 частини перегною) і розсипають її поверх смуги з органічної маси, норма — 12 кг на 1 м² площі. Потім у 10 л води розчиняють 0,5 кг коров'яку, 1 чайну ложку мідного купоросу, по столовій ложці аміачної селітри, суперфосфату та калійної солі і поливають грядку з розрахунку 5 л на 1 м² площі.

Після цього із сусідніх (по 25 см шириною з кожного боку) смуг знімають шар грунту висотою 15 см і рівномірно засипають органіку.

Наш досвід показав, що урожай огірків збільшується вдвічі.

Враховуючи те, що на присадибній ділянці огірки сіють на незначних площах, підготовку пропонованих ділянок може зробити будь-який аматор і виростити до 150 кг огірків. Догляд за рослинами — за традиційною технологією.

Дуже важливо своєчасно збирати огірки. Плоди необхідно зривати зеленими. Якщо вони пожовтіють, продукція стане неякісною. Крім того, несвоєчасне збирання затримує утворення нових плодів і, як кінцевий результат — знижується врожайність.

В.І.Волинець,
вул. Коцюбинського, 78, кв. 212,
м. Вінниця, 21001

Районований сорт. *Що він дає?*

Життя і досвід переконують: поки ми не повернемося до вітчизняних районованих сортів зернових, овочевих, баштанних та інших культур — будемо без хліба й городини. Зарубіжні сорти і гібриди нам не підходять. Ось чому.

Сподіваюся, кожному нині зрозуміло: голландські та інші західні фірми знайшли в Україні непоганий ринок збуту насіння. А наші бездумні господарі потяглися за тим насінням і залишилися, як кажуть, біля розбитого корита: кращі вітчизняні, районовані сорти овочевих, баштанних та інших культур втрачені, а зарубіжні не виправдали сподівань.

Воно й зрозуміло: не всі зарубіжні сорти у нас районовані. Не той клімат, інше освітлення, водний і тепловий режими тощо. А, відтак, і ефективність не така, як у рекламі.

Незаперечні докази

Гляньмо на карту Європи. Географічно Голландія розміщена майже на тій широті, що й Полісся та Лісостеп України. Але за довготою нас відділяють майже чотири меридіани. І за кожним з них — зміна температури, сонячного освітлення, кількості опадів, вологості повітря тощо. І якщо людина ці зміни відчуває відносно, то рослинний світ на них реагує відчутно. В доказ тому наведу кілька фактів.

Торік придбав два пакетики кавунів сорту Крісбі F_1 та динь Делтекс. Посіяв, вродили. Плоди гарні, великі. А ось цукристість нікудишня. Навіть скибку кавуна не з'їси зі смаком, як кажуть, вода водою. А ось щодо динь, то навіть гарбуз набагато солодший.

Такі ж кавуни з голландського насіння привозять у Вінницю баштанники з Херсонської та Миколаївської областей, які теж, образно кажучи, "клюнули" на заморські сорти, а тепер шукають ринку збуту. А пригадаймо: які смачні херсонські кавуни продавалися нещодавно!

Інший факт. Привіз якось з Югославії качан досить цукристої кукурудзи. Там, на придунайських низинах, її вирощують на експорт. Посіяв те насіння у Придністров'ї. І хоч сонця тут, здавалось би, теж багато, кукурудза вродила, але зерно не достигло. Воно мало молочно-воскову стиглість навіть наприкінці жовтня. І, щоб все-таки зберегти той сорт, кукурудзу висіяв на грядці під хатою. Відбиті рефлекторно сонячні промені освітлювали рослини з обох боків, і зерно достигло, мало схожість до 80 %.

Це щодо заморських інтродукованих сортів. А ось наші, вітчизняні, скажімо, тієї ж кукурудзи.

Десь у 60-х роках минулого століття вітчизняні вчені намагалися поширити кукурудзу на північні райони республіки. Але, по суті, не просунули ні на крок. Бракувало певних сортів і гібридів, а, головне, сонця й тепла. Адже навіть у Придністров'ї, скажімо, Буковинська 3 достигає вже у серпні, ВІР 42 — у вересні, а Одеська 10 зеленіє ще й у жовтні.

Так само різними за строками достигання є сорти інших зернових, а також овочевих і баштанних культур. Вони дають добру віддачу там, де районовані.

Ще один приклад, так би мовити, зворотної інтродукції зі сходу на захід, що ніби-то вселяло більше надії на успіх.

Коли у 70-х роках стало відомо про успіхи і досягнення Т.С.Мальцева (Курганська область), який в умовах Західного Сибіру збирав по 30 ц/га пшениці і стільки ж ячменю, керівники Яришівського колгоспу на Вінниччині, який спеціалізувався на вирощуванні елітного насіння, попросили у новатора тамтешніх сортів цих зернових культур. Терентій Семенович не забарився з відповіддю і вислав дві посилки цих культур для розведення.

Отож, відвели у Яришеві кращі землі, посіяли ті культури після добрих попередників, підживили рослини, доглянули, а вродило пшениці по 12, а ячменю лише по 8,5 ц з гектара посіву. Власне кажучи, навіть насіння не вдалося повернути.

Основи районування

Щоб збагнути суть районування, треба, на мій погляд, насамперед знати біологічну сумісність певної культури з природно-кліматичними умовами регіону чи навіть зони. Наша біологічна наука дала вичерпну відповідь на ці питання. Зараз ми маємо, образно кажучи, готові рецепти, де і яку культуру чи сорт слід розміщувати, щоб мати певну користь.

Головною передумовою районування рослин є насамперед сумарна кількість тепла і світла, тобто плюсових температур вище +10°С. У різних областях і регіонах вона неоднакова і змінюється з півночі — на південь та із сходу — на захід. Скажімо, для Волинської і Чернігівської областей ця сума буде 1080—2775°С, а для південних (Одеса, Миколаїв, Херсон) відповідно 2880—3600°С. Аналогічними будуть зміни зі сходу — на захід: на Харківщині — 2620—2760°, а на Вінниччині — 2640—3060°С.

Різна в цих регіонах і сумарна кількість опадів, вологість повітря, тривалість світлового дня, строки настання заморозків тощо. А, значить, і добір сортів для вирощування польових чи городніх культур має бути відповідним.

Є й інші чинники, які впливають на районування культур. Це, зокрема, склад і структура грунтів, глибина орного і гумусного шару, кислотність, наявність підгрунтових вод, посушливі періоди, а також досвід і традиції населення певного регіону, що також не можна не враховувати.

Тут доречно сказати, що не лише рослини, а й дерева відчутно реагують на умови росту й плодоношення. Скажімо, яблука одного й того ж сорту, вирощені на Вінниччині і на Полтавщині, будуть різними за кольором, смаком, цукристістю, лежкістю. Та навіть в умовах однієї Вінницької області яблука, наприклад, сорту Джонатан у південних районах яскраво забарвлені і мають цукристість 18—20 %, а в північних — вони бліді, з цукристістю 8—12 %, хоча відстань між районами вирощування лише 180—200 км.

Отже, якщо врахувати, що кожний вид і сорт овочевих чи інших культур, як і дерев, має свої певні потреби у світлі, волозі, живленні тощо, які повинні збігатися з можливостями того чи іншого ареалу росту цих культур, — стає зрозумілим, чому необхідне їх районування.

Ціна інтродукції

Термін "інтродукція" означає ввезення, імпорт, переміщення, скажімо, певного сорту чи виду рослин або дерев у інший регіон. Саме такою є інтродукція голландського чи іншого насіння зарубіжних фірм в Україну. Що вона дала — в цьому вже переконалися більшість наших землеробів. На мій погляд, крім збитків і даремної праці, — нічого.

Це зрозуміло і закономірно. Бо більшість зарубіжних сортів у нас не районовані. На практиці це одне й те ж, що перемістити цитрусові з Криму на Полісся і сподіватися на гарне плодоношення. Дарма! Навіть дерева загинуть.

Та було б, як кажуть, півбіди, якби цим вичерпувалися наслідки інтродукції. Є ще один, не менш вражаючий бік цієї медалі.

Річ у тім, що імпортне насіння, як правило, гібридне. Воно відтворює сортові ознаки лише в першому поколінні. При повторній репродукції урожай зменшується наполовину, а сорт втрачає свої попередні якості. Цього не заперечують навіть фірми, які торгують насінням. Ще б пак! Вигідно: зростає попит, а, значить, казковими стають прибутки. А те, що покупець залишається двічі ошуканим, нікого не цікавить.

У той же час у нас, на мою думку, існує безліч доволі добрих, високоврожайних, неперевершених сортів овочевих та інших городніх культур, які пройшли випробування часом, на сортодільницях, на виробництві, в насінницьких господарствах і рекомендовані як для великих господарств, так і для дрібних фермерів та аматорів. Скажімо, відомий сорт огірків Ніжинський 12 свого часу займав 70 відсотків посівної площі цієї культури. Сорт був і залишається неперевершеним. Те ж саме можна сказати про більшість сортів капусти, помідорів, моркви, баклажанів, перцю, редьки, часнику, цибулі та інших овочів.

А зараз? Спробуйте відшукати насіння ніжинських огірків. Впевнений: не знайдете. Так само канули у вічність інші цінні сорти городніх культур, хоч окремі з них ще можна знайти й відродити. Мова йде про сорти огірків Донський 175 та Успіх 21, Український ранній; помідори Зарево і Маяк, усі сорти Тарасенка та Волгоградські Б/95; цибулю Каба, Сквирська, Дністровська, Ялтинська; капуста Амагер 611, Димерська 7, Кам'яна голова, Віденська; баклажани Делікатес, Ранні 6, Кримські 7/14; перець Болгарський 79, М'ясистий 7, Майкопський 470, Гогошари; редиска Рубін та Червона з білим кінчиком, Льодяна бурулька та ін. А ще ж буряки, морква, петрушка, салат, щавель...

Словом, сортимент районованих вітчизняних сортів овочевих та городніх культур досить великий. Справа, очевидно, за тими, хто, образно кажучи, вже обпік руки на заморських сортах і залишився без овочів та городини. Зима таким не прощає, особливо, коли родина велика.

Як бачимо, не все зарубіжне нам підходить. Отож, рано чи пізно, городники усвідомлять, що їхній порятунок — у власному насінні та районованих вітчизняних сортах. Іншого не дано.

Г.А.Скоряк

Подбаємо про сортооновлення картоплі

Небезпідставно вважають, що картопля — наш другий хліб, тож і дбати про неї треба відповідно: розміщувати на родючих ділянках, добре доглядати, захищати від хвороб і шкідників, а головне — дбати про високоякісний, сортовий насіннєвий матеріал. Якщо хочеш мати гарантований урожай цієї культури, слід через кожних п'ять років міняти насіння навіть у межах одного сорту. На жаль, незаперечним є той факт, що у більшості наших селян картопля, як правило, виродилася, сорти давні, роками не оновлюються.

Вінниччина дедалі більше стає "картоплярським Донбасом". Працівники ПСП ім. Можайського із селища Вороновиця Вінницького району, яке очолює Олександр Куликов, восени минулого року продавали насіннєву картоплю на виставці-продажу "Осінній сад" за найнижчими цінами. На неї був великий попит. За підтримки обласної ради керівники цього господарства звернулися до всіх районних та сільських голів Вінниччини з проханням порекомендувати сільському населенню придбати сортове насіння, аби здійснити сортооновлення картоплі, що сприятиме збільшенню її урожайності.

До Каталога сортів картоплі України занесено й описано вже 120 найменувань. А загалом на Україні зараз вирощують майже 200 сортів картоплі як української, так і зарубіжної селекції. У цьому я мав нагоду переконатися, відвідавши торік чергову, четверту Всеукраїнську виставку-ярмарок, що проводилася у с. Чубинському поблизу Києва. У ній взяли участь понад 300 підприємств України, які вирощують і переробляють сільськогосподарську продукцію.

Виставку відвідав Голова Верховної Ради України Володимир Литвин. Він цікавився проблемами вирощування картоплі в державі, новими її сортами. Приємно було почути з уст спікера парламенту високу оцінку праці картоплярів, у тому числі й аматорів.

Найширше був представлений на виставці-ярмарку приватний Інститут насінництва картоплі, який очолює відомий учений-картопляр Петро Теслюк, він же й голова асоціації "Картопля України". Під його орудою насіння елітної картоплі вирощують у 10 елітгоспах країни, більшість з них і була представлена на виставці. Доречно сказати, що її відвідувачі мали можливість ознайомитися із 66 сортами картоплі вітчизняної та зарубіжної селекції.

Цікавою була експозиція, де зосереджувалося найбільше людей, на якій був представлений елітгосп "Колос" із с. Седлище Любашівського району Волинської області. Він представив цілий спектр своїх сортів картоплі. Приватне підприємство "Київське" із с. Маковище Макарівського району столичної області запропонувало понад 30 сортів картоплі супереліти, а саме тамтешнім картоплярам надане таке право вирощувати насіння найвищої кондиції.

Чимало цікавих сортів представив український Інститут картоплі, що в с. Немішаєве, а також Бородянська сортовипробувальна станція, яку очолює Юлія Пашковська (для показу і реалізації було виставлено 19 сортів, причому ціна кілограма не перевищувала 2 гривень).

Увагу відвідувачів привертала насінницька продукція сільгосппідприємства "Росія" із села Ковалівка того ж Макарівського району, де у розсадниках первинного насінництва вирощують елітний, суперелітний насіннєвий матеріал, зокрема таких сортів, як Косень-95, Парад, Дніпрянка, Дезіре, Фантазія, Купава, Обрій та багато інших.

На виставці-ярмарку Інститут агропромислового виробництва, що базується в с. Сад Сумської області, представив 18 сортів насіння картоплі високих кондицій. Фахівці після конкурсу смакових якостей перше місце віддали сорту Горлиця. Вважається, що найсмачніші сорти — наш Світанок київський і німецький Адретта.

Під час перебування у Чубинському я спілкувався із Петром Теслюком, з яким упродовж декількох років підтримую тісні зв'язки. Петро Сергійович написав багато книг і монографій з питань картоплярства, зокрема "Становлення і розвиток українського картоплярства", "Практичне насінництво картоплі", "Картопля — другий хліб" та інші. Мені було подаровано по декілька картоплин сортів німецької та голландської селекції, а саме: Флора, Ред-Скарлед, Каратоп, Пріор і Кондор. Це дасть змогу поповнити власну колекцію картоплі. А подарунок я отримав від асоціації "Картопля України".

Бажано, щоб наші спеціалізовані, фермерські господарства активніше брали участь у різних виставках — місцевих і республіканського масштабу, тоді й більше знали б про наших картоплярів, а в результаті населенню більше реалізовувалося б сортової картоплі. До цього й закликаю всіх тих, хто має справу з вирощуванням сільськогосподарської культури, котру ми називаємо другим хлібом.

Василь Кавка,
картопляр-аматор
м. Вінниця

Садіння — найвідповідальніша операція у вирощуванні картоплі, оскільки виправити допущені при цьому помилки неможливо. Навесні ділянки боронують, щоб зменшити випаровування вологи, розкидають органічні та мінеральні добрива, приорюють або прикопують, вирівнюють поверхню грунту боронами чи граблями, розмічають ділянку і садять бульби. Оптимальні строки садіння картоплі настають, коли температура грунту на глибині 10 см досягне 6—8°С, а грунт поспіє.

Пророщені бульби, особливо після вологого дорощування, коли у їхніх частин встигла відрости "борода" кореневої системи, здатні проростати за температури 3—4°С. Оптимальні строки садіння для Степу і Лісостепу перша — друга, а для Полісся друга — третя декади квітня, тривалість цього періоду — не більше 10—12 днів. Найкраще висаджувати картоплю у найранніші строки, але раніше не означає мало не по снігу. Треба дочекатися оптимальних температур і, як тільки грунт поспіє, висаджувати бульби, не розтягуючи строків, а тим паче — запізнюватися з цією роботою. Запізнення із садінням призводить до недобору врожаю в усіх зонах.

За даними Київської дослідної станції овочівництва і баштанництва УААН, коли оптимальні температури грунту наставали в середині другої декади квітня, врожай бульб раннього сорту під час збирання 4 липня становив: висаджених 15 квітня — 93 кг з сотки, а 5 травня — лише 22 кг; урожай середньораннього сорту, висадженого 15 квітня, становив 215 кг, а 30 квітня — 169 кг. Коментарі, як кажуть, зайві. Ці дані підтверджують доцільність раннього садіння картоплі. Треба намагатися посадити її за будь-яких погодних умов до кінця квітня у визначені астрологами дні. Коли ж з якихось причин не вдалося зробити цього у найсприятливіші дні, можна посадити у будь-який день, крім заборонених чи несприятливих.

Під час садіння у ранні строки іноді частина висаджених бульб загниває, паро-

САДІННЯ КАРТОПЛІ — НАЙВІДПОВІДАЛЬНІША ОПЕРАЦІЯ

стки уражуються ризоктонією, на висаджених бульбах утворюються дітки (маленькі бульбочки). Це можна пояснити насамперед тим, що бульби були висаджені надто рано, у холодний непрогрітий грунт. Справді, таке явище можна спостерігати, коли бульби висаджують у холодну дощову погоду на суглинкових грунтах. Загнивання бульб і ураження паростків ризоктонією пов'язане не стільки з температурою грунту, як з браком повітря: бульби за нестачі кисню задихаються. Садіння у перезволожений непрогрітий грунт, який погано кришиться, — головна причина зріджених сходів. Тому, визначаючи строки садіння на важких суглинкових грунтах, слід орієнтуватися не на температуру грунту, а на його фізичний стан, можливість якісного обробітку та підготовки до садіння. У процесі вирощування картоплі на легких супіщаних грунтах, завдяки їхній добрій аерації, це явище майже не спостерігається навіть за низьких температур грунту. Садіння бульб можна розпочинати в оптимальні строки, слідом за сівбою ярих.

Залежно від конкретних умов, обсягів вирощування, наявних технічних засобів вибирають спосіб садіння. Якщо це роблять під кінний плуг, тоді бульби висаджують через скибу. Їх кладуть на бік борозни, щоб не надто глибоко приорати. Глибину садіння вибирають з таким розрахунком, аби бульби присипалися шаром грунту 5—6 см. Потім роблять два проходи плугом і знову розкладають бульби. Відстань між бульбами в рядку, залежно від їхнього розміру, — 25—35 см. Якщо для садіння використовують двокорпусні плуги на тракторній тязі, то бульби розкладають після кожного проходу трактора. На невеликих площах їх висаджують під лопату. Коли в догляді передбачається використання якихось механічних пристроїв для обробки міжрядь та підгортання, необхідно точно витримати прямолінійність у рядках і відстань між ними 50—70 см, залежно від сорту. Бульби висаджують під шнур або ж у попередньо нарізані механічними пристроями борозни. Якщо ж догляд обмежується боронуванням, а прополювання та підгортання проводитимуться вручну, тоді точна прямолінійність не обов'язкова.

Садять також за допомогою підгортальника. Для цього ділянку маркірують або роблять неглибокі борозни (8—10 см), розкладають у них бульби і кінним чи тракторним підгортальником або сапою присипають їх, нагортаючи гребені.

Є ще один спосіб садіння. Розкладають бульби на поверхні грунту і по маркеру так само, як у попередньому випадку, нагортають над ними гребені. Таке садіння доцільне в низинах.

Яким би способом ми не садили, важливо вибрати оптимальне загортання картоплі. Бульби слід висаджувати у грунт на таку глибину, щоб під час догляду за посівами вони не вигорталися бороною. Водночас треба пам'ятати, що за надто глибокого садіння, особливо на запливаючих важких грунтах, бульби можуть потерпати від нестачі повітря. Через це можливе зрідження сходів, ураження рослин ризоктоніозом, сходи можуть з'явитися із запізненням, знижується врожай і ускладнюється його збирання. Внаслідок мілкого садіння бульби в гніздах утворюються близько до поверхні, відтак зростає частка позеленілих картоплин, непридатних для споживання, та посилюється ураження їх фітофторозом. На суглинкових грунтах бульби садять на глибину 8—10 см, дещо глибше слід їх висаджувати на легких грунтах, а дрібні й різані — на 2—3 см мілкіше, ніж великі.

На західному Поліссі, зокрема на Волині, на площах з високим рівнем підгрунтових вод, на городах застосовують таку технологію садіння. Площу маркірують орієнтовно 60 х 60 см. Бульби розкладають на перетині маркерних ліній, а потім загортають підгортачем або вручну. Над бульбами формують горбики. Таке розміщення забезпечує кращу стійкість насаджень на випадок перезволоження.

Зрідженість посівів часто є основною причиною низьких урожаїв картоплі. Ніякими агротехнічними прийомами не можна компенсувати недобору врожаю від недостатньої густоти насаджень. Визначаючи густоту садіння, слід враховувати грунтово-кліматичні умови, особливості сортів, розмір та якість насінних бульб, призначення посівів.

Кущ, вирощений з дрібної бульби — масою 25—30 г, формує 1—2 стебла, а з бульби масою 60—80 г може вирости вдвічі продуктивніший кущ з 4—5 стеблами і більше. Тому густоту насаджень необхідно оцінювати за кількістю стебел. Кущ картоплі можна розглядати як групу дочірніх рослин, де кожне стебло — окрема рослина, пов'язана з іншими спільним походженням. Дослідами встановлено, що для одержання максимального врожаю на погонному метрі треба мати в середньому 20—30 стебел.

Густота садіння повинна бути такою, щоб рослини могли сформувати добре розвинуту кореневу систему, максимально використати сонячну енергію і поживні речовини з грунту для нагромадження бульб масою не менше 50—80 г. Тому незалежно від грунтово-кліматичних умов на городах потрібно залишати ширину міжрядь 60—70 см, у рядку бульбу від бульби — на відстані 20 — 25 — 35 см. Ранньостиглі сорти треба висаджувати густіше, а сорти, здатні формувати надто великі кущі і великі бульби — рідше. У випадку, коли бульби висаджують під лопату, їх розміщують за схемою 40 х 40 або 50 х 50 см.

Якщо під час підготовки ділянки було внесено недостатню кількість добрив або їх мало, можна вносити безпосередньо в лунку, перемішуючи із землею: перегною — 400—500 г, 5 — 6 г нітроамофоски (чайна ложечка), стільки ж калімагнезії, а також жменю попелу.

С.А.Кусторовський,
член клубу "Городник",
м. Шепетівка,
Хмельницька обл.

Добре вивчіть ворога, тоді легше його знищити

Не перший рік вирощую картоплю. Бувало по-різному: і дротяник, і фітофтора, й миші псували врожай. Але торік не міг зрозуміти, яка істота так жорстоко понівечила картоплю? Вся вона була погризена, мало її вціліло. Кажуть, що то ведмедик, вовчок. Скільки її розплодилося і куди вона поділася? Я на своїх чотирьох сотках не бачив жодної. Коли вона нищила бульбу: в стадії росту чи вже зрілою? Принаймні, ні однієї свіжопогризеної бульби мені не траплялося.

Хотілося б прочитати пораду: що на тій ділянці можна вирощувати наступного року, може, краще дати землі відпочинок? Як врятуватися від цього шкідника? Між іншим, така біда не тільки в мене, а й у сусідів.

В.Т.Нелін,
Івано-Франківська обл.

У переважній більшості випадків ми знайомимося з вовчком за результатами його шкодочинної діяльності на городах: підгриз корені помідорів або капусти, а то й замахнувся на "святая святих" — нашу годувальницю картоплю. Побачивши його, негайно переходимо до активних дій: топчемо, ріжемо чим прийдеться, аби якомога швидше знищити таке непривабливе, шкідливе створіння. Та це не завжди вдається, адже ці істоти так органічно вписалися в загальну картину оточуючого світу, що всі наші спроби не тільки знищити їх повністю, а хоча б прогнати з ділянки нерідко зазнають поразки.

Цикл повного розвитку вовчка — близько двох років. Личинки, що вилупилися протягом літа, до приходу зими мають різні розміри та вік. Перезимувавши, найбільші з них досягають статевої зрілості і відкладають яйця. Частина личинок стають дорослими лише восени. Вони востаннє линяють і зимують у стадії імаго. Найдрібніші, недорослі личинки можуть стати дорослими, тільки перезимувавши вдруге.

Розміри дорослих особин сягають 4—10 см. Від личинок вони вирізняються наявністю коротких круглих надкрил і довгих жилкуватих крил, згорнутих джгутиком уздовж тіла. Літає капустянка погано й неохоче. У стані роздратування віялом піднімає надкрилля і швидко бігає, при цьому характерно стрекоче. У момент небезпеки мітко стріляє краплинами чорної, схожої на дьоготь рідини. Живиться коренями та кореневищами рослин, а також іншими комахами, які мали необережність потрапити до її ловильних галерей.

Якщо цих комах посадити в одну банку, вони одразу ж починають поїдати одна одну, спершу травмованих та найдрібніших. Риють справжні лабіринти підземних ходів, в яких живляться і розмножуються. При цьому прокладають ходи під коренями культурних рослин, чим завдають їм непоправної шкоди.

Усе життя капустянки відбувається в землі. Лише під покривом ночі вона ненадовго залишає нору для полювання. На поверхні відбуваються й шлюбні ігри дорослих особин. Далеко вони не літають, обмежуючись активною метушнею на "рідній" грядці, після цього самки зариваються в землю і беруться до роботи. Гніздо капустянки — справжній витвір будівельного мистецтва. Щоб його не затоптали, вона розміщує його під захистом куща корисної рослини (картоплі). Перед входом у гніздо з'єднуються два—три ходи, один з яких веде вертикально вниз і слугує для відведення води, а горизонтальні ходи комаха використовує для переміщення і живлення. Саме гніздо діаметром 15—20 см побудоване з просякнутого клейкою речовиною грунту. Воно має вигляд пустотілої кулі з сильно ущільненими стінками. По зовнішньому боку, подібно до нитки, намотаної на клубок, розміщується безліч переплетених ходів, завдяки цьому гніздо відокремлене від решти грунту повітряним прошарком.

Внутрішня поверхня гнізда гладенько вимазана турботливою матінкою і до однієї із стінок приліплена кладка з 100—500 яєць. Яйця мають перлинно-жовтуватий колір і за розмірами нагадують пшоно.

Відклавши яйця, самка беззмінно сидить у проході за 10 см від входу в гніздо, головою до свого дітища. Тепер їй ніколи бігати по проходах, отож і живиться коренями тих рослин, під якими закладене гніздо.

Ось чому, помітивши свіжозів'ялі стебла картоплі, можна з певністю стверджувати, що в цьому місці знаходиться гніздо капустянки з готовою кладкою яєць.

Плине час, йдуть теплі дощики, припікає сонечко. У парній атмосфері гнізда прозорі яєчка каламутнішають, темніють, і, нарешті, лопаються. На світ з'являються блідо-жовті дітки, більше схожі на крихітних тараканчиків. У них ще навіть немає зазубрених лапок. Спочатку вони поїдають шкірясті оболонки своїх яєць, потім беруться за незапліднені яйця (виявляється, самка заготовила частину їх без зародків — на увесь строк гніздового розвитку).

Через два—три тижні личинки вперше линяють і, поки не затвердів хітиновий покрив, стрімко збільшуються в розмірах — у два—три рази. Колір їх стає сірим, передні лапки набувають характерних обрисів. Вони вже пересуваються по гнізду, можуть розділитися на дві—три окремо сидячі групи, але поки не вичерпався запас кормових яєць, не роблять рішучих спроб покинути гніздо.

А тим часом самка худне, стає малорухливою і до того моменту, коли закінчиться заготовлений нею корм, гине. В середині літа є короткий період, коли можна спостерігати порожні гнізда і зігнуті, висушені трупики самок у проходах. Або гніздо з активними рухливими личинками і заціпенілу, але ще живу капустянку на сторожі.

Коли личинки виповзають на поверхню по прокладених самкою проходах, їх чекає приємний "сюрприз": у даху та стінках кормових галерей знаходяться надгри-

зені бульби картоплі, звільнені від твердої шкірки. Маленькі, слабкі личинки купами вгризаються в соковитий м'якуш.

А тим часом проходи наповнюються вічно голодними комахами, для яких м'які, беззахисні личинки — бажана здобич. Тільки незначній частині від загальної їх кількості вдається вижити й досягнути розмірів, які гарантуватимуть їхнє виживання. Проте навіть такої частки цілком вистачає для того, щоб не зупинився життєвий цикл цих незнищуваних комах і щоб вони продовжували шкодити нам.

Так що ж потрібно робити, аби позбутися непроханих гостей і врятувати врожай? Розповім про деякі способи знищення капустянки.

Загальновідомий спосіб — заманювання шкідників на зимівлю у ями, наповнені кінським гноєм. Він дає змогу знищити їх багато, але повністю не гарантує збереження врожаю. Комахи легко переміщуються і замість знищених негайно з'являться нові з сусідньої грядки.

Набагато ефективніше розкладання отруєних приманок навесні. Трохи розварене зерно змішують з інсектицидом (вофатокс, рогор, Бі-58 Новий) у співвідношенні, вказаному в інструкції до препарату. Щоб приманка була запашною, до неї додають олію і розсипають маленькими купками по поверхні ділянки або в неглибокі борозенки, а то й безпосередньо в отвори нірок. Розсипати приманку краще увечері, у цей час комахи найактивніші. Боротьбу слід проводити планомірно і "без вихідних", підсипаючи через кожних 3—5 днів нові порції.

Коли картопля підросте і з'являться підгризені комахами кущі, потрібно вдатися до фізичних способів їх знищення. Якщо капустянка підгризла кущ, це означає, що під ним вона заклала гніздо й охороняє кладку яєць, нікуди не відлучаючись. Підгризений кущ потрібно видалити, а під ним акуратно, шар за шаром, знімати сапою грунт, поки не з'явиться кругла порожнина гнізда. Навіть якщо гніздо не вдалося побачити, саме по собі розпушування грунту і руйнування підземних ходів майже напевно знищать кладку. Самка капустянки не здатна відновити складну систему охорони гнізда, а без її опіки личинки приречені.

Якщо комах на ділянці не дуже багато, можна "запропонувати" їм зручніше для закладання гнізда місце. Варто лише біля скупчення входів у нірки закопати відро (з дном), наповнене кінським гноєм. Край відра має бути на 5—10 см нижче від рівня грунту. Зверху над пасткою гній насипають невеличким горбочком. Такі відра найкраще встановлювати зразу після садіння картоплі, поки капустянка ще не влаштувала гніздо. Через 2—3 тижні відро можна витрусити і перелічити "улов".

Значних втрат поголів'ю капустянки завдає раннє збирання картоплі. Поки личинки не готові покинути гніздо, будь-яке втручання в середовище їхнього перебування згубне для них.

Проте, попри всі зусилля, після збирання врожаю картоплі на ділянці залишається дуже багато цих шкідників. Якщо ділянка заражена капустянкою, то тільки щорічна, планомірна, наполеглива боротьба дає змогу зібрати бульби у більш-менш непошкодженому вигляді.

Н.І.Боса

Рослини для душі

Після публікації мого оголошення в журналі я отримала багато листів і вислала безкоштовно насіння лаванди. Серед них були справжні поетичні спогади про цю чудову рослину, її хотіли придбати не тільки за корисні властивості, а й тому, що вона займала особливе місце в їхньому житті. Для багатьох це був приємний спогад про Крим, іншим нагадав службу в армії у тих краях, їхню молодість, кохання.

Великої популярності цій рослині надала пісня у виконанні Софії Ротару. Читаючи ці зворушливі листи, я думала, наскільки значне місце в нашій душі займають рослини, як вони збагачують наше життя. У журналі "Дім, сад, город" багато пишуть про корисність рослин для їжі та лікування.

Мені здається, було б цікаво, аби читачі розповіли про значення різних рослин у їхньому духовному житті. Неспроста ж створено багато пісень про символ нашої України — червону калину.

Далеко не всі мають досвід вирощування лаванди, не враховують її особливостей для створення таких умов, щоб насіння змогло прорости. Тому хотілося б прочитати на сторінках журналу "Дім, сад, город" про те, як отримати сходи лаванди. Ці поради допомогли б уникнути прикрих невдач.

Можливо, читачі розкажуть свої історії про роль рослин у їхньому духовному житті.

Р.І.Боренкова,

вул. Калинова, 50, кв. 55, м. Дніпропетровськ

Картопля родить і без гною

Я вже років з десять вирощую картоплю без внесення перегною і без оранки. Починаю з розмітки ділянки. Натягую шнур, пройдуся вздовж нього ручним розпушувачем. Накошу трави або бур'яну і свіжими кладу висотою 5—6 см на грядку. На траву кладу картоплю через 25 см у рядку (а між рядами - 75 см) й загортаю сапкою з обох боків.

Коли картопля зійде процентів на 70 %, починаю прополювання (не глибоко, щоб не пошкодити корінці). Загортаю з обох боків рядка повністю, аби не видно було сходів, і виходить рівний гребінь заввишки 20 см. Втретє підгортаю, коли картопля підросте до 15—20 см. Щоб відлякувати кротів, капустянку (медведку), я додаю до травосуміші будь-які отруйні трави — трав'янисту бузину, чистотіл.

Картопля виростає така, як і на угноєній землі, а вона у мене малородюча, піщана.

Таким способом я вирощую також помідори, перець, огірки.

Викопую глибоченьку ямку, на дно кладу траву, присипаю землею, а зверху висаджую розсаду. Під корінням утворюється багато повітря, а коли трава перегниває, підвищується температура, отож навесні розсада менше підмерзає.

А.Я.Кудринський,

м. Київ

Лимон у приміщенні

На кафедру закритого грунту Національного аграрного університету часто звертаються любителі кімнатних рослин, особливо молоді люди, з проханням розповісти про можливості вирощування в кімнатних та службових приміщеннях, офісах разом з фікусами, гібіскусами, кротонами й іншими листяно- та квітководекоративними рослинами лимонів, апельсинів чи мандаринів.

Своєю публікацією, коротенько зупинившись на основних засадах цього питання, сподіваємося задовольнити бажання зацікавлених людей.

Щоб успішно освоїти агротехніку вирощування цитрусових культур в умовах закритого грунту, а тим більше в службових і житлових приміщеннях потрібно, щоб людина, яка буде займатися цією справою, знала, що представники цитрусових плодових культур формувались у вологому і теплому кліматі, тому для свого успішного росту, розвитку та плодоношення потребують таких самих або близьких до вказаних умов.

При поширенні цитрусових рослин у різні субтропічні райони, вони поступово пристосувались до суворіших умов середовища.

Цитрусові плодові культури однаково вибагливі до тепла, світла і вологи. Наприклад, встановлено, що освітленість позначається на фазах розвитку рослин, швидкості достигання плодів та інтенсивності їх забарвлення.

Дуже чутливі цитрусові до заморозків, особливо лимон. Наприклад, на Кавказі при вирощуванні в умовах відкритого грунту лимон витримує заморозки в межах майже мінус 5–6°С, апельсин — мінус 7–8°С. Найбільш витривалими в цих умовах є деякі сорти мандарина Кінкама, які іноді витримують до мінус 9°С, але скидають при цьому листя і молоді, недостатньо здерев'янілі пагони.

Для нормального проходження всіх життєвих процесів цитрусовим культурам необхідна така сума активних температур: для мандарина — 4200°С, лимона — 4200°С, апельсина — 4500°С.

З цієї причини для різних видів цитрусових необхідно створювати таку агротехніку, яка б відповідала вимогам вирощуваної культури. Особливу увагу слід приділити забезпеченню рослин у період відносного зимового спокою великим запасом поживних речовин, а в період інтенсивного росту — зрошенням.

Щоб забезпечити щорічні високі врожаї, не слід допускати опадання листя та ослаблення рослин, а також пошкодження їх в найважливіший для цитрусових зимовий період.

Знаючи досконало біологічні властивості цитрусових культур і їхню реакцію на дію окремих агротехнічних заходів, людина успішно може управляти ними, і в умовах закритого грунту вирощувати високі врожаї протягом року.

Вважаємо, що для аматора-початківця, який хоче освоїти агротехніку вирощування цитрусових у приміщенні, слід починати з лимона. Цей представник цитрусових краще вивчений і випробуваний у горщиковій культурі (в багатьох зонах), до того ж є ряд сортів спеціально створених для вирощування в кімнатних умовах. Зауважимо, що ні в якому разі не варто намагатись виростити плоди на рослинах, які вирощені з насіння, оскільки такі рослини є стадійно молодими і навіть за належного за ними догляду, можуть зацвісти і дати перші плоди не раніше, як через 12–15 і, навіть, 18 років. Щоб успішно й ефективно вирощувати лимони, для садіння потрібно використовувати рослини лише вегетативного походження, тобто вирощені шляхом укорінення живців (нарізаних з плодоносних рослин), відсадками або щеплені.

Отож, коли у вас на вікні у вазонному горщику росте сіянець лимона чи апельсина, ви його спочатку щепіть брунькою (заокуліруйте) чи живцем, взятими з плодоносного лимона, виростіть з нього культурний саджанець і лише тоді організовуйте за ним належний догляд і намагайтесь отримати плоди.

Лимон, як і всі інші представники цитрусових, належить до ремонтантних рослин, які здатні цвісти і плодоносити цілий рік. На рослині, що вступила в плодоношення, можуть бути одночасно стиглі плоди, різної величини зав'язь і квітки. Особливо масово цвіте лимон навесні (березень-квітень), а також восени (жовтень-листопад). Достигають плоди лимона протягом 8–9 місяців. За належного догляду за кімнатним деревцем (полив, підживлення, освітлення тощо), рослина уже на 3–5-й рік може дати до 50–60 плодів. Хоч лимон і є вічнозеленою рослиною, все ж листя періодично онов-

лює. Листя на кімнатних рослинах живе три роки. Щорічно, на заміну опалим, відростають нові, молоді.

Якщо на рослині одночасно масово опадає листя, це повинно насторожити господаря (щось з рослиною негаразд). Повністю втрачене листя стане причиною того, що в наступному році врожаю рослина не дасть.

Тут принагідно застерегти аматорів від халепи, в яку можуть потрапити недосвідчені цитрусоводи, купуючи рослини на ринках, у випадкових людей. Часто на ринку можна зустріти грузина чи вірмена, який продає маленьке лимонне деревце, навіть з невеличкими плодами. Такі рослини купувати не слід. Річ у тім, що лимон є слабозимостійкою рослиною. При вирощуванні його у відкритому грунті, в Криму, на Кавказі, в Середній Азії саджанці вирощують на сіянцях трифоліати (трилисточкового лимона), щоб підвищити стійкість лимонного деревця до низьких температур, які там бувають у зимовий період. Деревця, вирощені на підщепі трифоліати, для вирощування в закритому грунті непридатні, оскільки з настанням осені скидають листя. Тому купувати такі рослини і намагатися вирощувати як кімнатну культуру не варто.

Щоб лимони успішно росли і плодоносили, необхідно завчасно потурбуватися про склад грунтосуміші, якою необхідно заповнити вазонний ящик чи горщик. При приготуванні грунтосуміші беруть дві частини дернової землі, по одній частині листяної, перегною та чистого річкового піску. Всі ці складові добре перемішують і заповнюють посудину, коли висаджують рослини.

Невеличке лимонне деревце не слід садити у посудину великого об'єму, це негативно позначатиметься на його рості, позаяк невелика за об'ємом коренева система неспроможна освоїти всю землю і вона може закисати. Краще в міру росту деревце необхідно перевалювати із невеликої посудини у більшу. Плодоносні рослини пересаджують один раз на 2—3 роки з заміною частини землесуміші.

Кімнатні рослини в ході їх вирощування періодично підживлюють органічними та мінеральними добривами. Із органічних краще користуватись свіжим коров'яком, одну частину якого (в перебродженому вигляді) розбавляють у 7—8 частинах води. Можна також використовувати пташиний послід, який перебродженим розбавляють у співвідношенні 1:15. Для підживлення мінеральними добривами (азот, калій та мікроелементи) користуються спеціальними пакетами, які продаються у квіткових магазинах.

При вирощуванні лимонів в умовах закритого грунту важливо сформувати красиву, міцну, добре розгалужену крону.

Коли висаджений саджанець лимона (одержаний шляхом укорінення живця чи щеплений) добре приживеться і утворить рослину висотою 25—28 см від поверхні землі, його формують обрізуванням чи прищипуванням.

У саджанця заданої висоти прищипують верхівку (видаляють два верхні листочки). Таке прищипування зупинить ріст саджанця. Через певний час на стовбурці проросте кілька бокових бруньок, які утворять один вертикальний і 3—4 бокових пагони (коли їх буде більше, зайві видаляють на кільце). Це й будуть скелетні гілки крони і центральний провідник. Коли ці пагони з часом сягнуть довжини 25—30 см, на них варто також видалити верхівку, щоб зупинити ріст і з часом, на цих 3—4-х нижніх (скелетних) гілочках, на яких пробудяться до росту бокові бруньки, утворяться пагони, тобто закладуться гілочки другого порядку. Щоб сформувати гілочки третього і вищих порядків галуження з новими пагонами слід поступати аналогічно. Коли в кроні вирощуваного деревця утворяться гілочки третього, четвертого порядків галуження (обростаючі гілочки), в цей час така рослина буде здатною зацвісти і зав'язати плоди. Із вступом деревця в плодоношення його вегетативний ріст сповільнюється, а плодоношення наростає. В цей період догляд за кроною полягає в тому, щоб зайві гілочки (які не потрібні) для формування крони вирізувати на кільце, а ті, що ростуть в середину крони і загущують її, видаляти з крони або прищипувати.

Щоб вирощена рослина нормально росла і плодоносила, за нею слід доглядати. Особливо своєчасно помірно поливати, краще річковою чи дощовою водою. Воду із водопровідної мережі необхідно відстояти у відкритій посудині протягом 1—2 діб.

Слід пам'ятати, що надмірне зволоження грунту в посудині, де росте лимон, не бажане. Грунт повинен бути помірно зволоженим. Коли на рослині листочки починають нагадувати човник, це свідчить про те, що повітря в приміщенні сухе. Таку рослину слід обприскувати водою кімнатної температури хоч би раз на добу.

Як було вище відмічено, цитрусові рослини створювалися у теплому і вологому кліматі та в умовах, де завжди ніч дорівнює дню. Тому рослини, вирощувані у закритому грунті, досить вибагливі до світла. Особливо це відчутно восени і взимку, коли ніч набагато довша за день. Щоб створити лимону умови, сприятливі для нормальної життєдіяльності, рослини, вирощувані в кімнатних умовах необхідно досвічувати (електролампами 75 вт) з відбивачем у жовтні 5 годин, у листопаді — 7, грудні — 8, січні — 7, лютому — 8, березні — 5 годин. Без досвічування рослини можуть скинути листя, що негативно позначиться на їхньому плодоношенні.

Ось такі головні (далеко не повні) вимоги, на які варто звертати особливу увагу при вирощуванні лимонів в умовах житлових приміщень або офісів.

В.Г.Лисанюк,
доктор с.-г. наук,
А.Н.Кручек,
канд. с.-г. наук

Перспектива яблуневого саду на Харківщині

Який сад дасть найвищу економічну віддачу? Прибуток – це різниця двох складових: виручки від реалізації продукції та її собівартості. Саме прибуток визначає доцільність вкладання коштів. Розглянемо за цими складовими окремо кожен тип саду.

Інтенсивні сади у країнах Західної Європи

Чому карликові сади яблуні набули поширення у країнах Західної Європи? Цьому сприяють природно-кліматичні умови, що відповідають біологічним особливостям карликових підщеп і економічний стан цих держав: вологий, з теплими м'якими зимами клімат, малопродуктивні легкі грунти, висока ціна якісних яблук.

Перший суттєвий момент: розробляється технологія вирощування яблуневих садів, а вже під неї виготовляються потрібна техніка та знаряддя. Всі карликові сади на опорі, частіше шпалерного типу (яка потребує великих капітальних витрат). У 4-метрових міжряддях працює малогабаритна, спеціально для садів створена техніка. У вологих умовах Західної Європи усі карликові сади поливають. І не звичайною водою – до води додають мінеральні добрива з урахуванням елементів живлення, що містяться в грунті і потреби в них у певній фазі розвитку рослин. Це мені нагадує гідропонну теплицю. Зрошення краплинне. Монтаж однієї зрошувальної системи коштує близько 2,5 тис. у.о. на 1 га. Додайте до цього ще й експлуатаційні витрати (насоси, добрива, вартість аналізу грунту тощо). Смуга ряду дерев утримується у чистому, без бур'янів, стані, де грунт розпушують спеціальними фрезами, обробляють гербіцидами. Міжряддя – залужені, щоб зменшити навантаження на грунт під час проходу малогабаритних механізмів. Траву постійно скошують. Для всього цього є спеціальні знаряддя. Згадайте наші сади, де все навпаки – дерева ледь існують, пригнічені бур'янами, а міжряддя обробляють дисковими знаряддями. Чому? Бо ми технологію підробляємо під існуючу техніку (великі трактори, які дуже ущільнюють грунт у міжряддях) та грунтообробні знаряддя (використовуємо ті, які є, а не які потрібно).

Велику частину собівартості становить вартість отрутохімікатів, адже вирощуються сорти яблук, найцінніші за споживчими якостями (смак, зовнішній вигляд), а стійкість до хвороб – вторинна. Згадайте наш підхід – імунність (стійкість) до хвороб первинна, щоб зменшити витрати на отрутохімікати. Хоча імунні сорти яблунь теж необхідно обробляти хімічними препаратами 4 – 7 разів за сезон.

У кожній місцевості є ряд технологічних особливостей. Так, у південно-західній передгірній частині Німеччини майже щороку випадає град. Щоб захистити майбутній урожай від нього над деревами натягують спеціальні сітки. Це теж витрати.

Усі ці витрати компенсуються високою ціною яблук – 2 – 3 долари за 1 кг. До того ж держава дотує виробництво сільськогосподарської продукції, саме виробництво, а не виробника, регулюючи тим самим виробництво тієї чи іншої продукції: компенсує витрати на корчування старих садів, створення та догляд за молодими садами, частково компенсує вартість вирощеної продукції (більше продукції – більша сума компенсації), підвищенням ввізного мита створює перешкоди для ввезення з інших країн дешевшої продукції (скажімо, з країн Північної Африки). Без підтримки держави не вижив би жоден фермер.

Будь-яка інтенсивна технологія потребує вкладання великих коштів. Чи окупиться такий сад в Україні? А якщо простіше – чи зможемо ми створити такий сад у нас, у наших природно-кліматичних умовах, з наявною технікою, рівнем життя людей (чи куплять такі дорогі яблука в Україні)?

Українські сади — сьогодення та перспектива

Стан українського садівництва переоцінити важко. Промислові сади Харківщини – це 25 – 35-річні насадження. Через природні та економічні негаразди, відсутність допомоги з боку держави більшість спеціалізованих садівничих господарств Харківщини перебуває у жалюгідному стані. Віддам належне: останні кілька років держава компенсує витрати на створення та догляд за молодими багаторічними насадженнями. Було б дуже добре, якби ця тенденція збереглася.

Враховуючи низьку купівельну спроможність населення, впровадження високоінтенсивних технологій у садівництві стає проблемним. Слід додати особливості наших природно-кліматичних умов: адже Харківщина – зона ризикованого садівництва. Розвиток цієї галузі економічно доцільний лише у найоптимальніших мікрокліматичних умовах – у верхній частині схилів. На рівнинних ділянках, а тим більше в улоговинах краще вирощувати ягідні культури.

Чи зможемо ми створити карликовий сад яблуні, як того потребують технологічні вимоги? Для цього потрібні малогабаритна спеціальна техніка, гербіциди, утримання рядів дерев без бур'янів, постійне поливання з підживленням, шпалера. Враховуйте це та природні особливості Харківщини. Важливо й те, на що ми мало звертаємо увагу: в карликових садах поверхня грунту більше прогрівається, ніж у сильнорослих садах, що негативно впливає на формування майбутнього врожаю. Низька зимостійкість дерев на карликових підщепах потребує особливих вимог до зимостійкості щеплених на них сортів.

Які ж підщепи є карликовими? Близькою до стандарту є M9, дерева яблуні на ній мають висоту до 3 м. Через низьку зимостійкість кореневої системи M9 (–8...–9°C), ця підщепа яблуні на Харківщині не використовується. Районована червонолиста підщепа яблуні 62 – 396 зимостійкіша (коренева система витримує температуру –15 – 16°C), але і сильнорosліша. Вона належить до перехідного типу між карликами та напівкарликами (висота дерев 3 – 3,5 м), але має всі недоліки карликів: ламку деревину, неглибоке залягання кореневої системи (до 40 см), через що потребує опори в саду. Схема садіння дерев яблуні на підщепі 62 – 396 – 4 – 4,5x2 – 3 м (740 – 1250 шт./га) залежно від сили росту сортів та природнокліматичних умов.

До типових напівкарликів належить MM106. Він теж на Харківщині має знижену зимостійкість кореневої системи (–11°C). Районована червонолиста підщепа яблуні 54 – 118 – перехідний тип між напівкарликами та середньорослими підщепами. Ця підщепа має високу зимостійкість кореневої системи (–16°C), міцну деревину, добре закріплюється у грунті, посухостійка, знижує крону дерев яблуні порівняно з деревами на сіянцях Антонівки звичайної на 20 – 25 % (3,5 – 4 м). Схема садіння дерев яблуні на цій підщепі – 5 – 6x4 – 5 м (333 – 500 шт./га). При високому рівні агро-

техніки, своєчасному закриттю вологи у грунті, утриманні грунту без бур'янів дерева яблуні на підщепі 54—118 можна вирощувати без поливу. Сад яблуні на 54—118 не потребує постійної опори, вступає у пору промислового плодоношення на 4—5-й рік після садіння.

До типових середньорослих підщеп яблуні належать М3, 57—490. Висота дерев яблуні на цих підщепах 4—4,5 м, схема садіння — 6х4—5 м. Підщепа 57—490 має зимостійку кореневу систему (—16°С), а М3 витримує засолення, перезволоження, навіть короткочасне затоплення грунту, посухостійкість її низька. Дерева яблуні на М3 чудово ростуть в блюдцях (невеликі знижені ділянки мікрорельєфу, в яких навесні спостерігається підтоплення грунту) на Українському Поліссі. Дерева яблуні на середньорослих підщепах М3, 57—490 вирощують без постійної опори.

Враховуючи собівартість яблук (капітальні витрати на створення та догляд за насадженнями), економічно доцільними на Харківщині є напівкарликові та частково середньорослі насадження яблуні. Перспективні середньорослі та напівкарликові підщепи яблуні (54—118) стійкі у грунті, не потребують постійних опор (тільки кілок на перші 3—5 років після садіння), постійного поливу. Їх коренева система повністю використовує всю товщу наших глибоких грунтів, поверхня грунту закрита кроною дерев, не перегрівається (як це ми спостерігаємо у карликових садах), дерева яблуні мають високу зимостійкість.

Крім сили росту підщеп, важливе значення має сила росту сортів яблуні. До **сильнорослих** можна віднести **літні** сорти *Папіровка, Донешта,* **осінні** сорти *Слава переможцям, Антонівка звичайна, Прима,* **пізньоосінні** *Пріам, Мекінтош, Коштеля,* **зимові** сорти *Росавка, Кальвіль сніговий, Зимове Плесецького, Фрідом, Джонаголд, Голден делішес, Глостер.* До **середньорослих** сортів яблуні можна віднести **літні** сорти Старкерлієст, Мелба, Боровинка, Катя, **осінні** сорти *Делічія, SR-0523,* **пізньоосінні** сорти *Прісцилла, Лобо, зимові* сорти *Ліберті, Рубінове Дуки, Старкрімсон, Ренет Симиренка, Ельстар, Джонатан, Антей, Ауралія, Айдаред.*

Є цілий ряд чудових сортів яблуні, які вирощують у садах Західної Європи. Але на Харківщині переважна їхня більшість має низьку зимостійкість. То ж на цей фактор зверніть особливу увагу. **Зимостійкі** *Папіровка, Боровинка, Делічія, Слава переможцям, Алкмене, Антонівка звичайна, Ліберті, SP-0523, Коштеля, Фрідом, Антей, Росавка, Ауралія, Сапфір.*

Враховуйте: немає жодного ідеального сорту яблуні. Кожен має свої недоліки. Так, Спартан, Орлик, Айдаред, Рубінове Дуки, Ренет Симиренка, Зимове лимонне, Слава переможцям, Мекінтош, Лобо мають низьку стійкість до парші; Джонатан, Ельстар, Аскольда, Джонаголд — до борошнистої роси. Кору чудового осіннього сорту яблуні Алкмене дуже полюбляють зайці. У багатьох сортів яблуні періодичне плодоношення (Папіровка, Боровинка, Антонівка звичайна, Ауралія), невирівняні плоди (Прісцилла, Ауралія, Глостер). Великі плоди зимових сортів яблуні Антей, Фрідом, Перлина Києва часто загнивають ще на дереві. Дуже загущується крона у сортів яблуні Джонатан, Флоріна, Фрідом, Пріам, Аскольда. А сортам яблуні групи Голден делішес для отримання якісних смачних яблук на Харківщині не вистачає тепла влітку (потрібна сума активних температур понад 3000°С).

Тож, підбираючи місце для створення саду, сорти та підщепи яблуні слід зважити всі "за" і "проти".

Успіхів вам та гарних урожаїв.

О.В.Яхимович,
канд. с.-г. наук,
пров. Красноярський, 6,
смт Краснокутськ, Харківська обл.

Захист саду
до розпускання бруньок

Період небезпечних морозів вже минув, але кісточкові дерева нерідко втрачають плодові бруньки, здебільшого в лютому — березні, коли після частих відлиг бруньки пробуджуються, вступають у ріст, а потім різко знижується температура повітря, що призводить до їх загибелі.

До розпускання бруньок у саду необхідно провести комплекс робіт, які допоможуть зменшити кількість шкідників та запас інфекційних збудників хвороб у період вегетації. Більша частина шкідливих організмів, завдаючи шкоди плодовим та ягідним культурам, пристосувалась перезимовувати на поверхні грунту — всередині або зверху опалого листя і рослинних решток, у верхньому шарі грунту. Деякі види шкідників та збудників хвороб зимують під старою відсталою корою або в її тріщинах на дереві. Для їх знищення у вологу погоду біля дерева простилають плівку або тканину і зчищають з штамбів та скелетних гілок дерев стару кору, під якою діапаузують гусениці підкорової листокрутки, сливової, східної та яблуневої плодожерок, глодова кружкова міль, глодовий та звичайний павутинний кліщі, яблуневий квіткоїд та інші. Виконувати цю операцію потрібно не гострою скребачкою, щоб не поранити здорову тканину дерева, інакше через ранки можуть проникнути хвороботворні мікроорганізми, що пошкоджують деревину. Зчищені решт-

ки старої кори виносять за межі саду і спалюють або закопують у грунт на глибину 40 см.

Різкі коливання температури повітря у зимовий період спричинюють морозно-сонячні опіки. У розвилках та біля основи скелетних гілок кора буріє, відстає, скручуючись доверху. Таку кору видаляють, вирізуючи 2—3 см здорової тканини і спалюють. Якщо хвору кору залишити, то в ній поселяться збудники хвороб деревини і рослина поступово засихає. Рану дезінфікують 1%-ним розчином мідного купоросу (10 г на 1 л води). Після нанесення розчину потрібно, щоб він засвоївся, підсох, і замазують садовим варом або з глиною із свіжим коров'яком (1:1). Перед замазуванням рани можна обробити гетероауксином (0,5 г на 10 л води). Великі рани після нанесення замазки обв'язують тканиною або мішковиною, тільки не плівкою. Лікування ран таким способом сприятиме їх швидкому заживанню і запобігатиме зараженню деревини грибами. Таку операцію проводять у відлигу за плюсової температури. Очищені штамби та розгалуження скелетних гілок вдруге (після осіннього біління) білять 20%-ним розчином вапна та 3%-ним мідного купоросу (2 кг + 300 г на 10 л води), додавши 2 кг глини.

Після танення снігу в саду згрібають опале листя, компостують його, і використовують після перепрівання як органічне добриво. Грунт уважно перекопують на глибину 10 см, щоб не пошкодити мичкувату кореневу систему ягідників. Компостування листя та рослинних решток і перекопування грунту значно знижують запас шкідників (чорний сливовий та яблуневий плодові пильщики, сірий бруньковий довгоносик, вишнева муха на плодових і пильщики та галиці на ягідних кущах) і збудників хвороб, які зберігаються в листках, під ними та у верхньому шарі грунту.

З дерев знімають і закопують у землю чорні муміфіковані плоди, які є джерелом інфекції плодової гнилі (концентричне розміщення спорових купок) та моніліального опіку (хаотично розміщені дрібні спорокупки). В останні 3—4 роки дерева вишні та абрикоса масово уражувались моніліальним опіком під час квітування (весняна форма хвороби). Прохолодна та дощова погода сприяє розвитку захворювання. Спора гриба потрапляє на квіточку, проростає через неї у квітконіжку і пагін, призводячи до їх засихання. Бурі квітки можуть висіти на дереві 2—3 роки.

Збудник борошнистої роси зберігається у вигляді міцелію на уражених пагонах у хворих бруньках, які відрізняються від здорових сіруватим відтінком. Вирізування засохлих, уражених пагонів, плодушок дозволить значно зменшити зимуючий запас інфекції та підвищити ефективність захисту від борошнистої роси і моніліального опіку.

Видалення порослі, звисаючих до землі гілок, проріджування крони і зниження її висоти до 3—3,5 м дасть змогу істотно зменшити кількість шкідників, поліпшити мікроклімат саду і догляд за деревами. Усі зрізи на гілках діаметром більше 3 см відразу замазують садовим варом, олійною фарбою або глиною з коров'яком.

Дерева яблуні, сприйнятливі до парші, персика, що сильно уражуються кучерявістю листків, вишні та черешні, які потерпають від моніліального опіку, клястероспоріозу, кокомікозу, сливи — чутливі до клястероспоріозу, полістигмозу потребують захисту. Для запобігання розвитку хвороб плодові дерева на початку появи зеленого конуса обприскують 3%-ною бордоською рідиною (300 г мідного купоросу + 300—400 г свіжогашеного вапна на 10 л води). Мідний купорос розчиняють у 3—4 л теплої води в емальованому або дерев'яному посуді. Вапно розбавляють 3—4 л води в іншому посуді. Затим тоненькою цівкою вливають розчин купоросу у вапняне молоко, ретельно перемішуючи, доводять до 10 л і проціджують. Обприскують бордоською рідиною зранку або увечері, можна і вдень, коли немає вітру. Спочатку обприскують стовбур, потім поступово переходять на верхні та нижні гілки. Робочий розчин бордоської рідини (завдяки свіжогашеному вапну) добре прилипає до поверхні гілок. Після підсихання обприскані дерева стають світло-голубими, тому обробка має назву "голубе обприскування". Норма витрати робочої рідини на доросле дерево становить 7—8 л, на молоде — 2—3. Атмосферні опади, які випадають після обприскування, змочують кору дерева і поступово розчиняють нанесений фунгіцид. Краплини бордоської рідини, падаючи, потрапляють на листові розетки, молоді пагони, які утворилися вже після обробки, створюючи на них захисну плівку, яка перешкоджає проростанню спор парші та інших збудників хвороб, що поширилися в саду комахами, птахами, вітром. Отже, проведення голубого обприскування на початку появи зеленого конуса має тривалий період захисної дії і звільняє сад від хвороботворних організмів протягом весняного періоду.

У цей час варто подбати про феромонні пастки для відловлювання самців каліфорнійської щитівки, яблуневої та східної плодожерок (для встановлення строків масового льоту та доцільності проведення хімічних обробок). Заготовте глицю або солом'яну січку для мульчування грунту під суницею для захисту достигаючих ягід від сірої гнилі.

Потурбуйтеся про придбання засобів захисту. Асортимент препаратів, рекомендованих для використання у промислових садових насадженнях, великий, але для роздрібного продажу населенню на сьогодні дозволені тільки 7 інсектицидів (актара, арріво, матч, інта-ВІР, конфідор, шерпа, конфідор максі) і 8 фунгіцидів (вектра, купроксат, мікосан, сапроль, скор, стробі, топаз, хорус) для застосування на яблуні, груші, сливі та ягідних культурах, які пройшли всебічні випробування на присадибних ділянках і призначені для захисту плодово-ягідних рослин від шкідливих організмів в умовах приватного сектору. На ринку і в магазинах хімічних препаратів їх значно більше, і кожен з них рекламується так, що інколи важко утриматися від покупки. Для правильного вибору пестициду необхідно постійно ознайомлюватися з новинками в галузі захисту багаторічних насаджень від шкідників, хвороб та бур'янів, придбавати препарати лише у спеціалізованих магазинах, а в разі закрадення сумніву щодо їхньої якості вимагайте у продавця сертифікат.

І.В.Шевчук,
канд. с.-г. наук,
Інститут садівництва УААН

Консультативну допомогу надає Аграрна партія України

Господар
журнал у журналі

КАМІН — НЕ РОЗКІШ А ДЖЕРЕЛО ТЕПЛА ТА ЗАТИШКУ

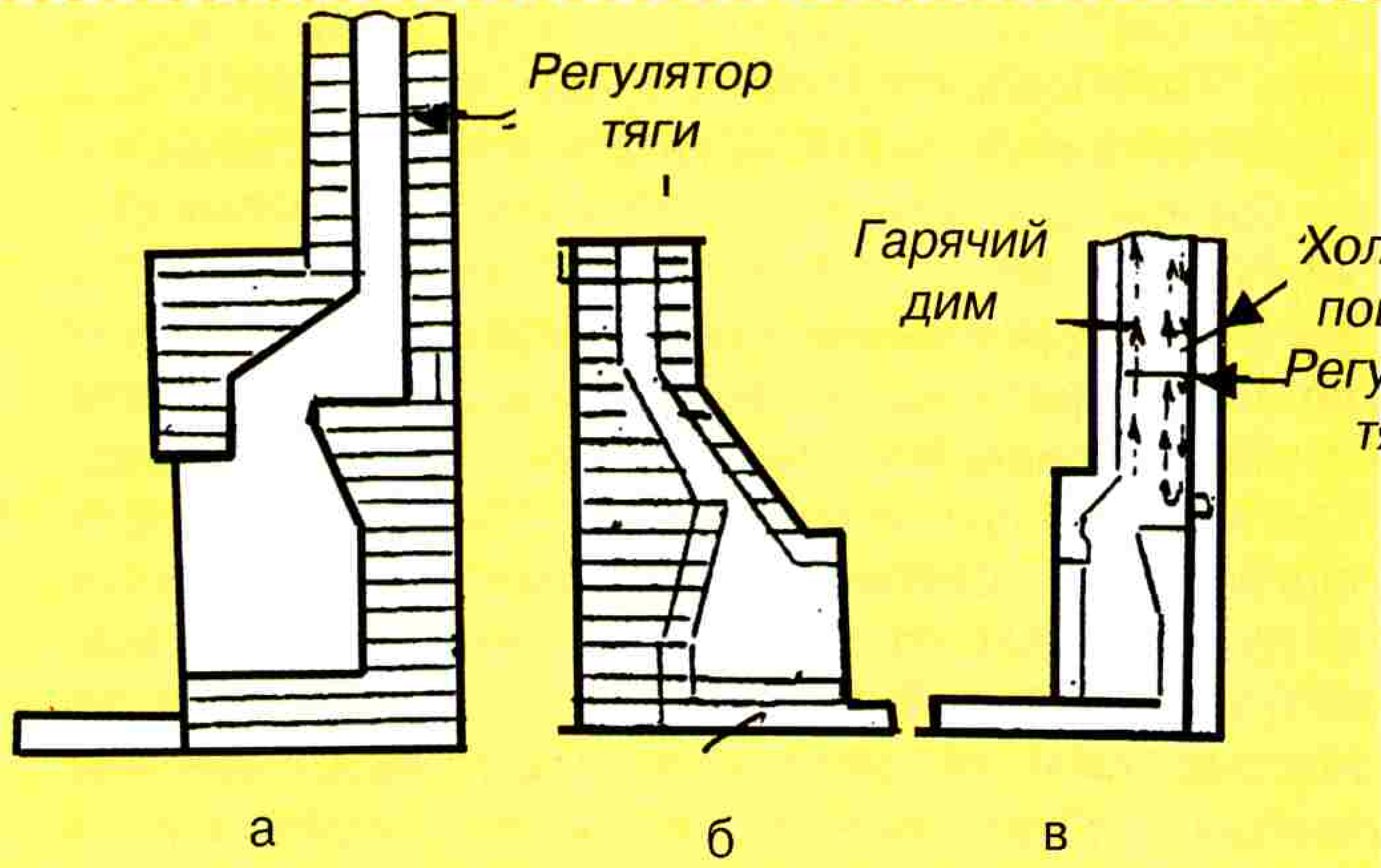

Рис.1 Конструкція камінів: а — з прямим димоходом; б — з похилим димоходом; в — англійський з прямим димоходом.

Камін — це особливий тип відкритої кімнатної печі з нішею, в якій спалюють дрова як у багатті.

Популярність цього старовинного вогнища криється в природному тяготінні людини до тепла, затишку, в її давній любові і повазі до вогню.

Камін створює особливий клімат спокою, а його вогонь сприяє задушевним щиросердним бесідам. Кажуть, що в оселі, в якій є камін, завжди панує мир і взаєморозуміння.

Основна перевага каміна перед грубою в тому, що завдяки прямому димоходу тепло по приміщенню передається променевипромінюванням палаючих дров і від розігрітих стінок ніші, швидко прогріваючи холодне повітря, яке добре вентилюється, а тому в будинку чи на дачі не буде сирості.

Недолік каміна в тому, що він гріє доти, доки горять дрова і до того ж неекономічний: коефіцієнт корисної дії 10—15%. Він дуже поширений в країнах з високою вологістю повітря — Англії, Литві, Естонії, Латвії та інших.

У звичайній грубі є петлеві димоходи, проходячи через які гаряче повітря прогріває її товщину, створюючи запас тепла, що підтримує температуру в приміщенні після того, як вогонь погасне. Таким чином груба поступово охолоджується, тож дуже економна щодо палива.

На садовій ділянці, на якій тривалий час не буває господаря, дуже доцільно мати в оселі невелику грубу з плитою і обов'язково — вмонтований у неї камін. За час відсутності господаря оселя охолоджується, тому в ній нагромаджується волога. З допомогою каміна за 20—30 хвилин приміщення прогрівається до нормальної температури, застояне вологе повітря в лічені хвилини виходить у камінну трубу з потужним потоком гарячого повітря.

За цей час потрібно розтопити грубу, яка забезпечить теплом приміщення, коли камін погасне.

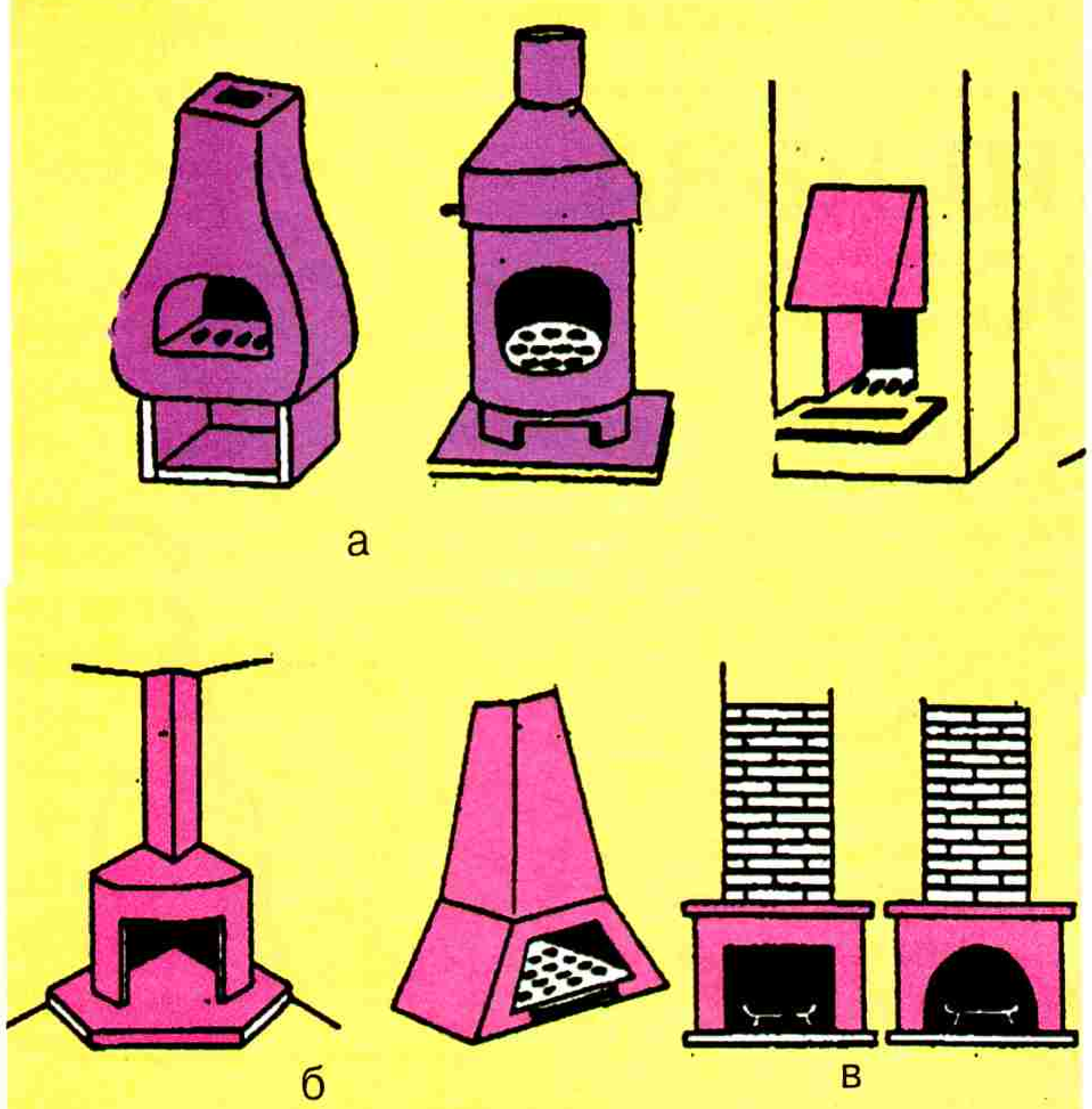

Рис.2 Різновидності камінів: а — легкі переносні; б — розбірні; в —стаціонарні.

Каміни бувають вбудовані у стіни, приставні, окремо стоячі і навіть підвісні.

Конструктивно каміни поділяються на такі:

- ♦ з прямим димоходом;
- ♦ з похилим димоходом;
- ♦ англійський (відкритий) з прямим димоходом.

Найкраще паливо для каміна — сухі березові, осикові та вільхові дрова, які горять білим полум'ям, не коптять, а осикові навіть не дають сажі. Якщо додати сухих гілок вишні або яблуні, то кімната наповниться особливо приємним ароматом.

Труба в непрацюючому каміні завжди повинна бути закрита засувкою або перекидним клапаном.

Дрова найкраще вставляти в топку на решітці. Обов'язково потрібно мати під рукою "атрибутику" — щипці, совок, кочергу та інше.

Користуючись кресленнями і рекомендаціями, легко самотужки сконструювати камін або пічку-камін і створити чудовий затишок у вашій оселі.

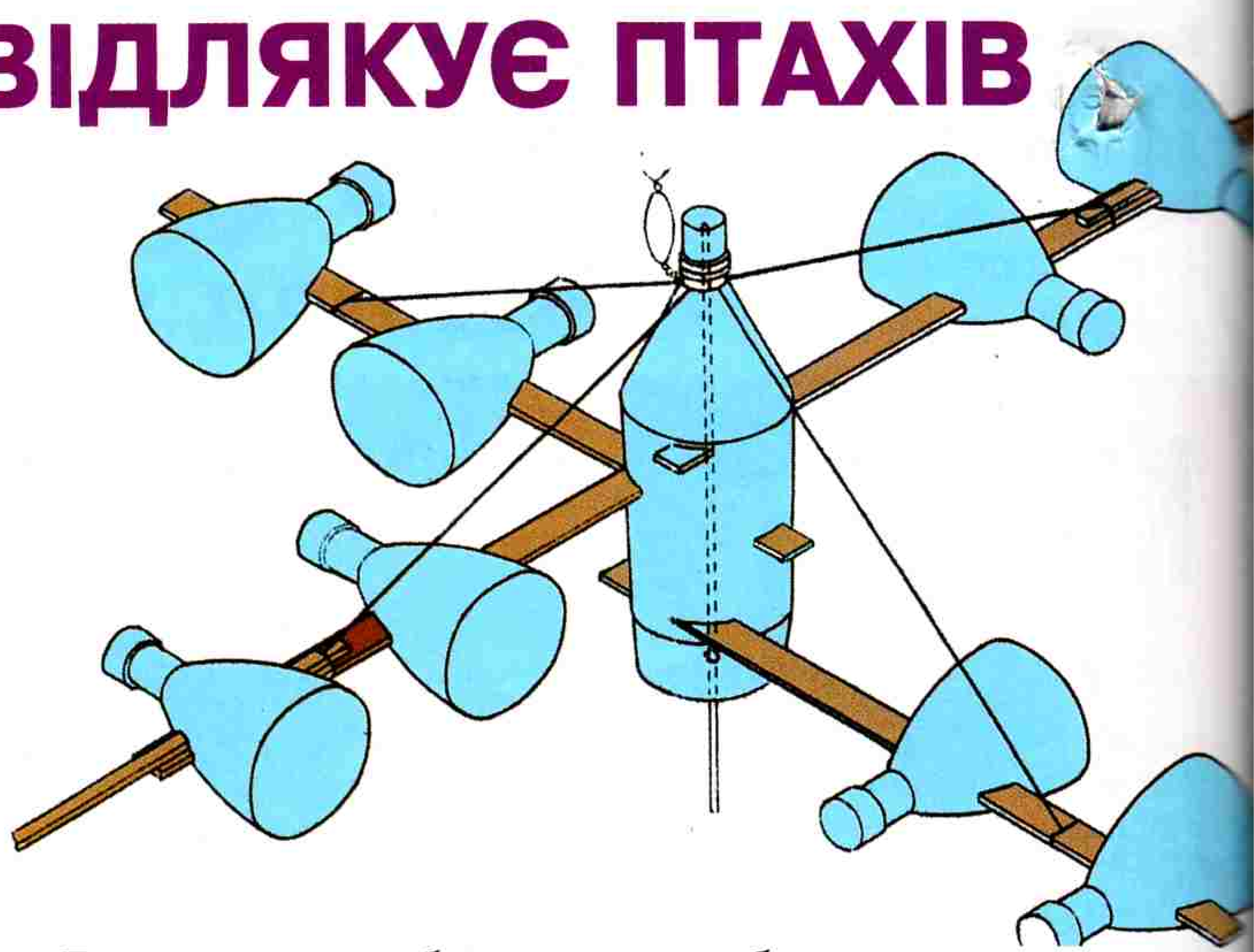
А.М. Михайленко

ПРОПЕЛЕР, ЩО ВІДЛЯКУЄ ПТАХІВ

Пропонуємо умільцям зробити пропелер для відлякування птахів від плодових дерев, винограду та посівів на городі.

Біля рухомого пропелера, який крутиться на вітрі в горизонтальній площині, не зможе всидіти жоден птах. Конструкція пропелера настільки проста, що його можна виготовити за кілька хвилин. Працює він за принципом чашкового пропелера-анемометра. Відрізки легких пластмасових пляшок містікстю 1,5 або 2 л з-під мінеральної води з накрученими на них кришками треба надіти через заздалегідь прорізані щілини на дерев'яні тонкі планки довжиною 80 см (або навіть на рівні гілки дерев, що залишилися після обрізування). Другий кінець планок вставляється наскрізь у міцнішу поліетиленову пляшку (наприклад, з-під відбілювача "Білизна"), що слугує ступицею та центральним підшипником пропелера. Планки рівномірно розподілені по висоті центральної пляшки і не проходять через її вісь, яка має бути вивільненою для металевого штира (з оптимальним діаметром 6 мм), на ньому обертається пропелер.

Штир входить у пляшку через заздалегідь просвердлений в її дні отвір з діаметром, більшим на 2 мм від діаметра штира. Він проходить через усю довжину пляшки по її центральній осі, не торкаючись планок, і загостреним кінцем упирається в кришку.

Таким чином забезпечується обертання пропелера на штирі з мінімальним тертям, протидія його перекиданню. Знімають та ставлять пропелер вручну або за допомогою довгої жердини з дротяним гачком на кінці. Для цього на горлечку центральної пляшки повинна бути дротяна петля. Щоб підвищити міцність конструкції, встановлюються розтяжки. Їх прив'язують до верхівки центральної пляшки біля кришки і до кінців планок, наприклад, перед крайніми відрізками пляшок. Інтенсивність обертання чашкового пропелера зростає при збільшенні кількості відрізків пляшок на кожній його лопаті. Проте не треба домагатися йо-

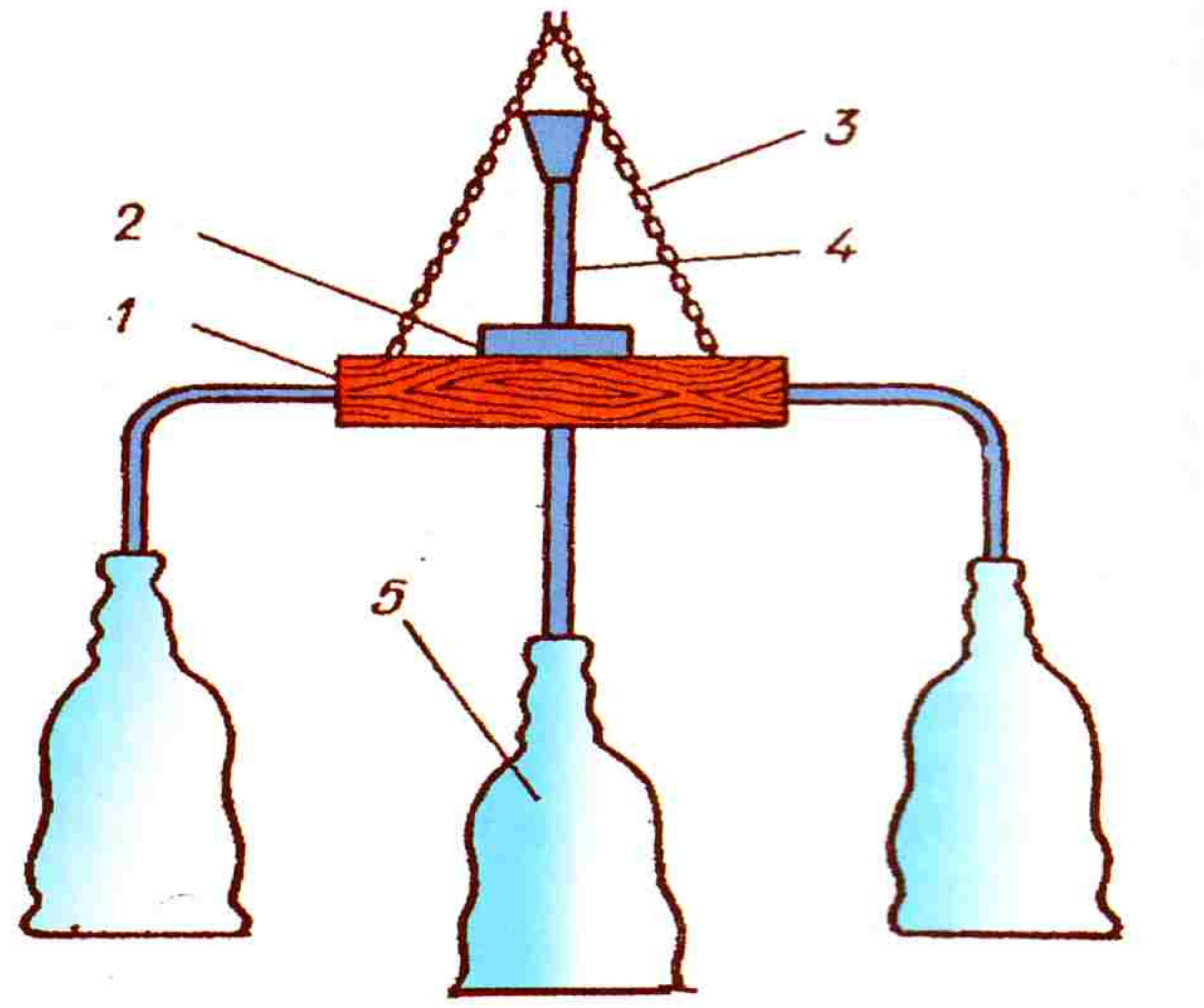
ОРИГІНАЛЬНА ЛЮСТРА

Якщо ви хочете власноруч зробити оригінальну люстру, підберіть кілька великих скляних пляшок незвичної але привабливої форми, яких нині випускають безліч.

Для виготовлення такої люстри знадобиться три пляшки місткістю 0,75 або 1 л. Зовсім не обов'язково, щоб пляшки були однаковими. Потрібно також чотири відрізки металевої труби діаметром 8—12 мм та 1,5—2 м ізольованого дроту, три патрони для лампочок і дерев'яний брусок перерізом (40х40 см) довжиною 25—30 см. Розміри ці довільні і залежать від висоти стелі та площі кімнати (див.мал.) Брусок з деревини твердої породи (дуб, бук, горіх) повинен бути добре висушеним. Рубанком надають йому потрібного розміру і приступають до свердління. Для цього брусок закріплюють у тиски. Спочатку роблять отвір уздовж усього бруска за допомогою коловорота. Другий такий отвір упоперек бруска висвердлюють посередині. Якщо нема коловорота, отвори можна зробити довгим свердлом з обох боків.

Коли отвори зроблені, брусок шліфують дрібним наждаком, покривають лаком або емаллю. Брусок кладуть у тепле місце, щоб просох. Далі починають гнути металеві трубочки. Дві з них, які будуть виходити із торців бруска, краще зігнути півколом, але можна надати й іншої форми.

В домашніх умовах доводиться гнути старим дідівським методом. Насамперед знайдіть шаблон, який задовольнить вас розміром радіуса і дасть змогу зробити заглибини однаковими. З цією метою можна викори-

Оригінальна саморобна люстра з пляшок: 1 — дерев'яний брусок; 2 — з'єднувальна коробка; 3 — декоративний ланцюг; 4 — металева трубка; 5 — плафон з пляшки.

стати металеву трубу, дерев'яний кругляк і навіть металевий кухонний посуд. Щоб стінки трубки не зім'ялись, всередину насипають сухий пісок, а в отвори вставляють втулки. Після того як трубки зігнуті, їх шліфують дрібнозернистим наждачним папером і полірують, затим покривають лаком або емалевою фарбою. Але можна обомотати їх різнокольоровими капроновими або шовковими нитками. Щоб трубки в бруску не провертались, їх кінці змазують клеєм.

Для виготовлення плафонів, склорізом відріжте дно в

го безперервного обертання, тому що відлякувальний ефект значно посилюється, коли він раптово починає крутитися від пориву вітру. Для цього достатньо двох відрізків пляшок на кожній планці. Дві взаємно протилежні лопаті можуть бути продовжені вузькими планками, щоб збільшити площу відлякування птахів.

Пропелер слід встановлювати, зважаючи на кілька обставин. Скажімо, над виноградником він доцільний лише тоді, коли достигають ягоди. Якщо поставити раніше, то буде більше шкоди, ніж користі, оскільки він відлякуватиме бджіл, котрі запилюють квітки, та птахів, які знищують шкідників.

Для відлякування птахів на городі беруть товстіший штир і забивають прямо в землю. На нього надівають пропелер збільшених розмірів з більшою кількістю відрізків пляшок на довших планках, тому що площа городу значна. Щоб розтяжки не розірвались, їх кількість треба збільшити. Для цього використовують додаткову пляшку, яку прикріплюють догори дном до центральної пляшки. Кришки однакових пляшок укріплюють гвинтом з гайкою, а розтяжки прив'язують у різних місцях планок та біля дна додаткової пляшки через попередньо просвердлені отвори.

Зважаючи на шкоду, якої завдають птахи, можна використовувати декілька пропелерів, рівномірно розставлених по городу.

В.Ю. Солонін,

площа Миру, 6, кв.2, м.Конотоп, Сумська обл., 41615

пляшках. Гострі окрайці зачистіть алмазним надфілем або дрібним наждачним бруском.

Тепер прикрутіть до електричних патронів провід, пропустіть його через пляшки і трубки в центр бруска. Якщо провід дуже м'який і погано проходить через отвори, пропустіть в них мідний або стальний провід і прив'яжіть до нього ізольований провід, який тепер легко протягнути. Коли всі кінці протягнуті через отвори, провід закрутіть таким чином: три кінці (по одному із кожного патрона) будуть умовним "плюсом", три інших — "мінусом". Роботу цю виконуйте уважно, бо якщо два кінці із одного патрона закрутити разом — відбудеться коротке замикання. Щоб цього не трапилось, краще користуватися електропроводом з різнокольоровою ізоляцією або працювати з пробником чи тестером.

Коли ви впевнились, що провід приєднаний правильно, прикручуйте до обох закруток основний провід, який сполучає з електромережею. Полярність при цьому не має значення. Щоб не зіпсувати зовнішній вигляд люстри, по центру бруска розташовують з'єднувальну коробку, для чого можна використати пластикову баночку від крему. Її пригвинчують двома шурупами, зробивши попередньо отвори, і закривають її кришкою, через яку пропускають основний електропровід. Найкраще підвішувати люстру на декоротивному ланцюжку.Такий ланцюжок можна зробити самому, використавши граверні шайби або товстий мідний провід.

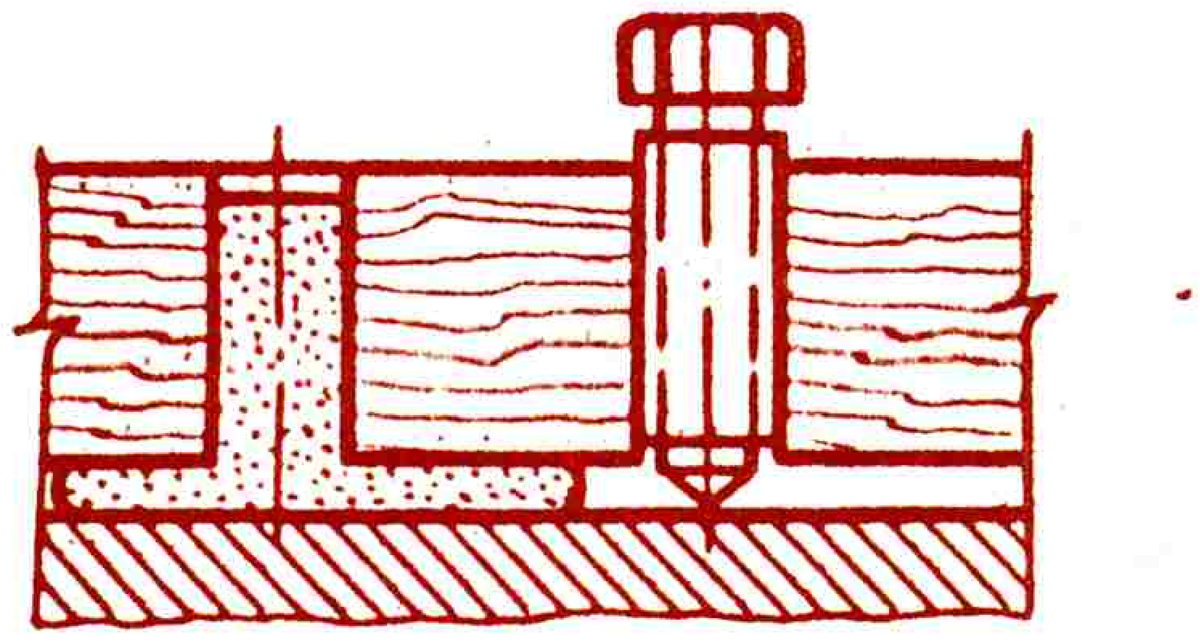
Зовсім не обов'язково робити таку люстру на три плафони. Все залежить від смаку. З'єднавши, наприклад, два бруски, хрест-навхрест, на їх торцях можна закріпити чотири плафони. Якщо є подвійний вимикач, можна змонтувати схему таким чином, щоб вмикалась необхідна кількість лампочок.

ЯКЩО ДЕРЕВ'ЯНА ПІДЛОГА СКРИПИТЬ

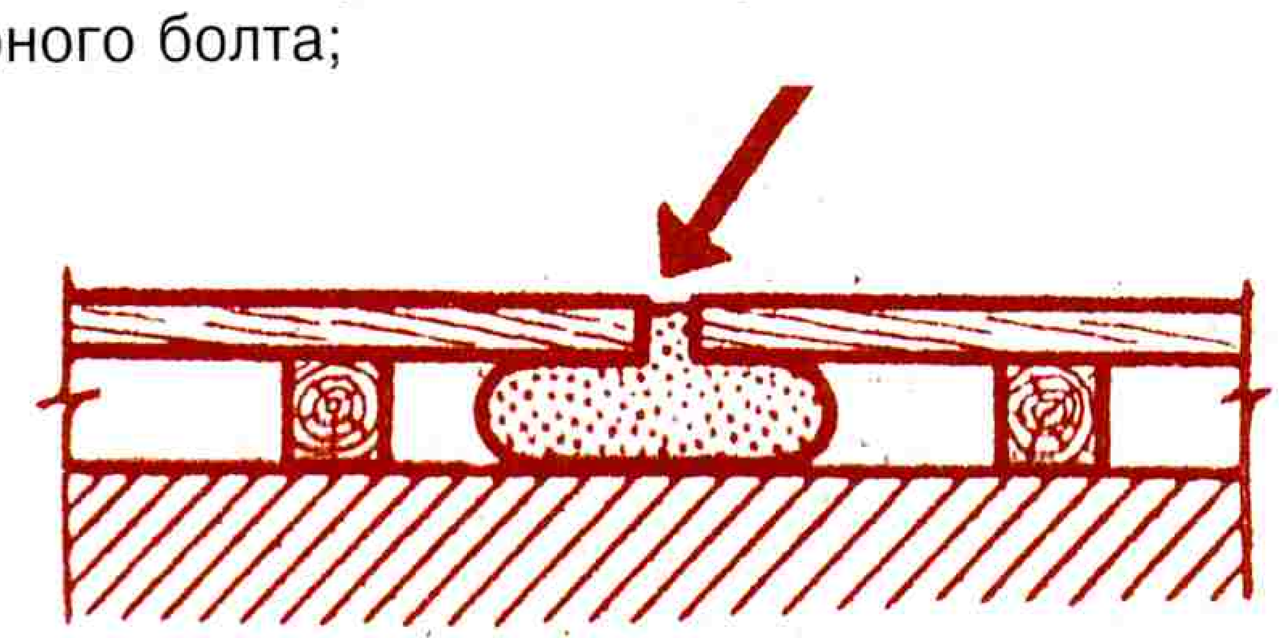
Визначивши місце скрипіння, по обидва його боки в настилі свердлять два отвори. В один закручують болт, у другий заливають суміш, що твердне (бетон, епоксидна смола з тирсою тощо). Після затвердіння болт викручують і другий отвір також заливають сумішшю. Насамкінець обидва отвори забивають дерев'яними чопиками, шпаклюють і зафарбовують.

Якщо поскрипування незначне, цю операцію можна дещо спростити. У підлозі свердлять отвір діаметром 20 мм і заливають у нього цементний розчин або розігрітий бітум так, щоб дошка опиралась на нього. Отвір забивають чопиками і зафарбовують.

Способи усунення скрипіння в дерев'яній підлозі:

Заливання розчиненої суміші з використанням опорного болта;

Спрощений спосіб закріплення підлоги розчином.

ПРИСТРІЙ ДЛЯ ЩЕПЛЕННЯ

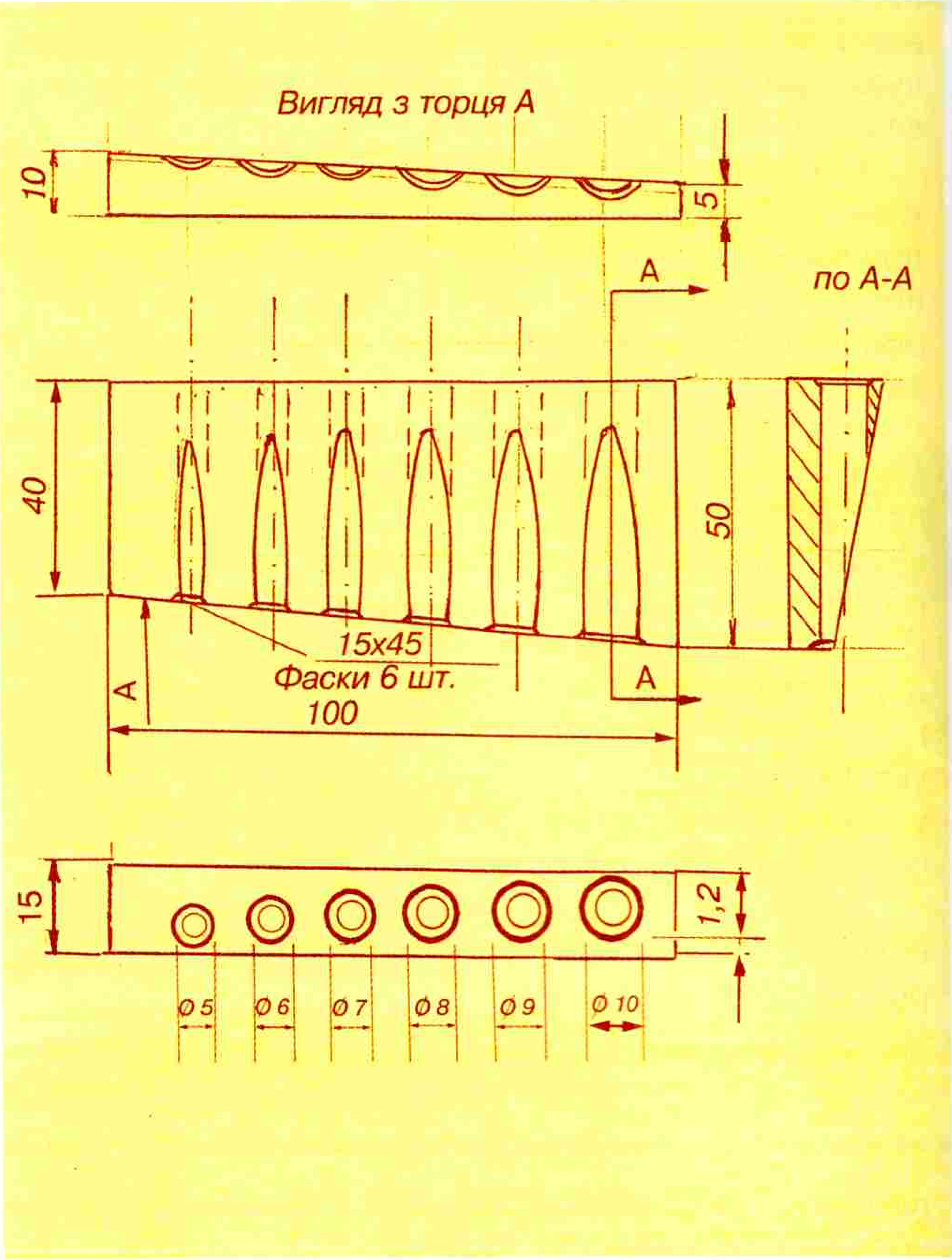
Приживлювання прищепи і підщепи залежить від якісного зрізу. Чим точніше і чистіше зроблені зрізи, тим краще приживлення. Зробити правильний і гладенький зріз може лише добре натренований садівник. Однак при цьому все ж відшаровуються кора і кадмій (хоч і незначно), що вкрай небажано під час щеплювання.

Пропонований пристрій дає змогу навіть садівнику-початківцю виконати щеплення якісно. Якщо він і виконає його недбало через свою недосвідченість, зріз все одно буде правильним, а кора і кадмій ніколи не відшаруються, бо живець під час цієї операції фіксується в отворі. Звичайно, працювати треба добре загостреним ножем.

З креслення видно, що всі отвори повинні бути на одній осьовій лінії, а чистота обробки — не нижче шостого класу. Зробити це дрилем і вручну практично неможливо. Тож обов'язково потрібен фрезерний, свердлильний або хоча б токарний верстат. Я особисто виготовив цей пристрій з алюмінію, але може бути і тверда пластмаса.

Підкреслюю: коли правильно збережені живці, витримані строки щеплення, виконані всі інші умови - вам гарантується 100-відсоткове приживлення, якщо скористуєтеся цим пристроєм. Було б непогано налагодити його масове виготовлення в заводських умовах.

Г.П. Волчанський,
вул. Вереснева,12-а, кв.41,
м. Київ-99, 02099

ШАБЕР — ЗАБУТИЙ ІНСТРУМЕНТ

Серед набору інструментів, що залишилися від батька у моєму гаражі, знайшов один доволі дивний. Показав сусіду: чи не знає, що це і для чого використовується. Він здивувався не менше, ніж я. Я зробив малюнок. Подивіться, може підкажете, що це таке.

Р. Скабалін
м. Херсон

Шабер — інструмент для зачищення металевої поверхні.

Цей інструмент називається шабером. Він призначається для зішкрібання з металевої поверхні найтоншого шару, що потрібно при дуже точних роботах, коли, наприклад, необхідно зробити так, щоб дві поверхні якомога щільніше прилягали одна до одної. Шабрують не тільки плоскі деталі, але й криволінійні. Для цього є різні шабери.

Звичайно, метал на їхнє виготовлення йде дуже міцний.

Для бережливих

ПОМАСТИШ – ЗБЕРЕЖЕШ

Відпрацьовані масла з картера двигуна автомобіля або трактора (моторне масло), масло з коробок передач і задніх мостів (трансмісійне масло) — гарні засоби для боротьби з корозією. З цією метою відпрацьовані масла (добре відстояні) змішують навпіл з гасом і наносять на сухі, очищені поверхні щіткою або пульверизатором. Періодично обробляючи в такий спосіб ходову частину і днище кузова автомобіля, сільськогосподарські знаряддя та садово-городній інвентар, можна надійно захистити їх від води, бруду, інших атмосферних впливів як під час експлуатації, так і зберігання.

Висувні ящики столів, комодів та інших меблів будуть ковзати краще, якщо спрямовуючі планки натерти парафіном, воском чи милом.

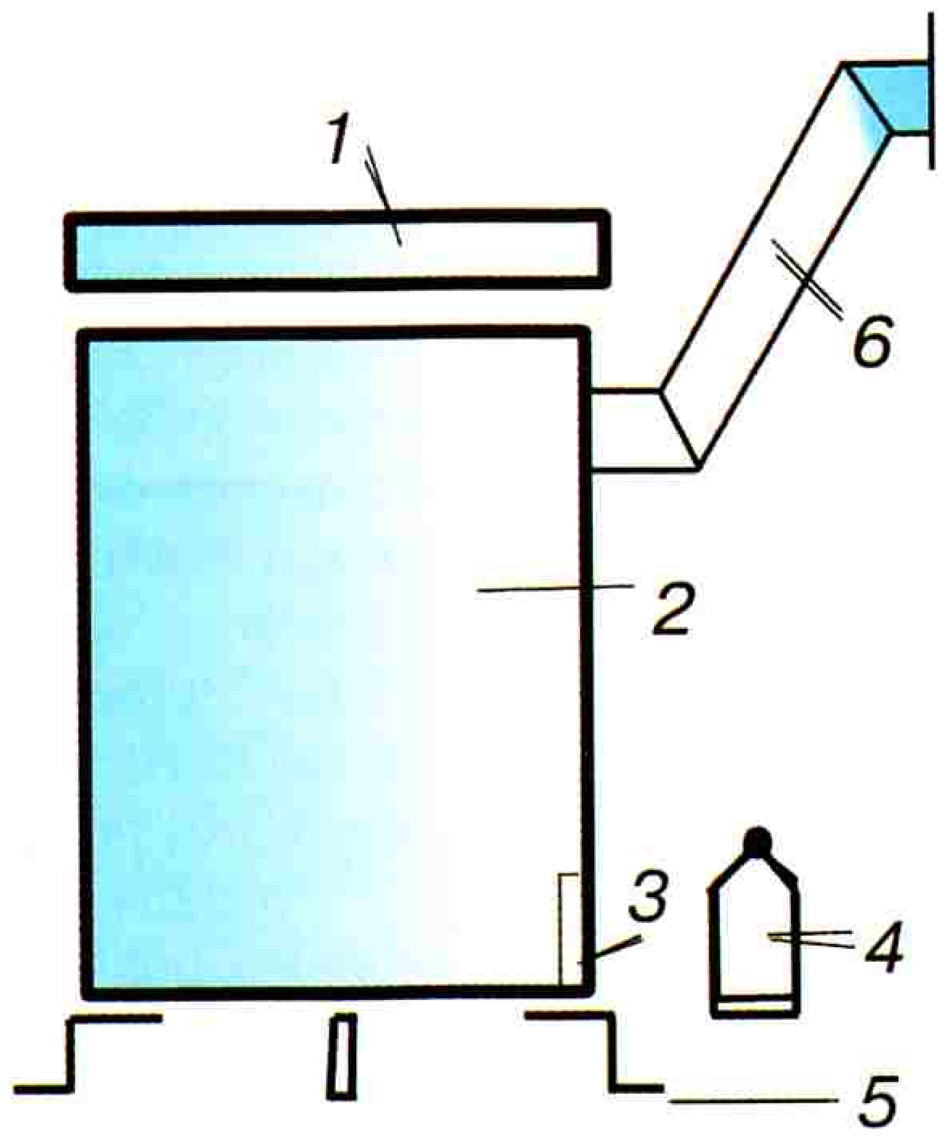
Щоб двері краще зачинялися, ролик-фіксатор замка і запірну планку змастіть вазеліном.

Для захисту від іржі металеві деталі та вироби під час тривалого зберігання (наприклад, велосипеда чи дитячої коляски взимку) змащують технічним вазеліном, який можна придбати в господарських магазинах.

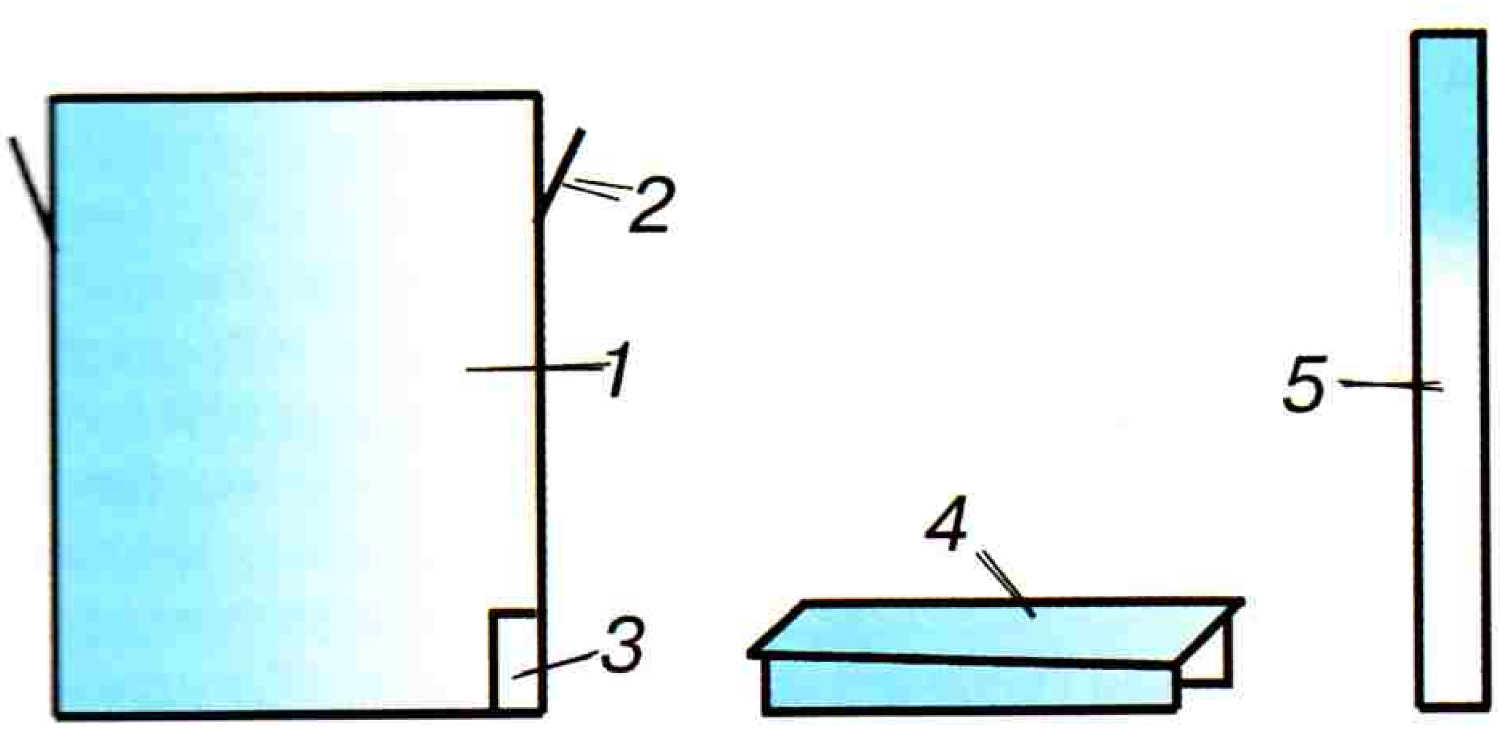
ЕКОНОМНА ПІЧКА

Я дуже цікавлюсь журналом "Дім, сад, город", особливо різними порадами, що в ньому друкуються, пристроями, які полегшують працю в домашньому господарстві. Я також хочу запропонувати читачам журналу, на мій погляд, вкрай потрібну річ, — економну пічку. Особливо вона знадобиться тим, хто займається тепличним господарством.

Зайве говорити, що зараз енергоносії надзвичайно дорогі. Тому кожен відшукує дешеві джерела тепла і можливості ефективного їх використання. Загальновідомо, що найдешевшим паливом можуть бути різні відходи, які ми нерідко викидаємо на

Мал.1.Бачок зовнішній: 1— кришка бачка; 2 — бачок; 3 — отвір піддувала; 4 — засувка; 5 — ніжки бачка; 6 — димохід.

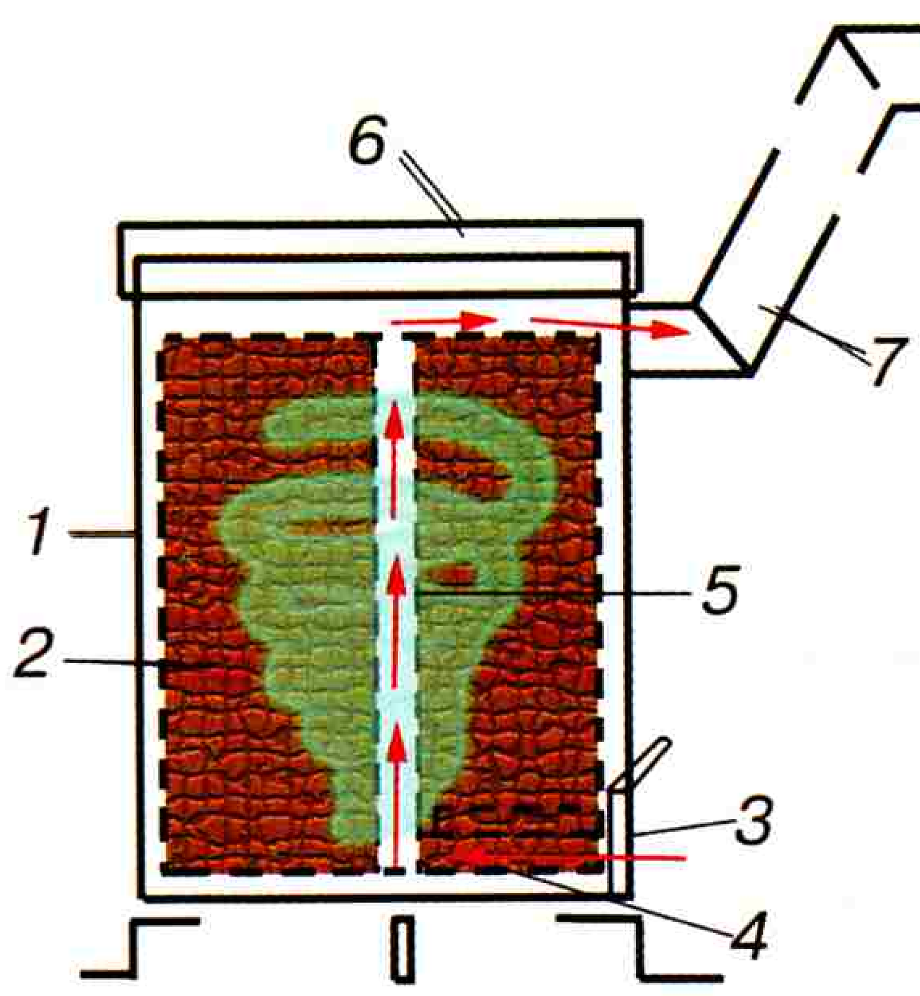
Мал.2. Бачок внутрішній: 1 — бачок ; 2 — ручка бачка; 3 — отвір піддувала; 4 — жолобок; 5 — качалка.

смітник: тирса, лушпиння соняшника та інших культур, костриця льону, найдрібніший торф тощо. Усі ці відходи добре використовувати в суміші з тирсою для кращого ущільнення в топці.

Для цього пропоную виготовити спеціальну пічку, в якій паливо тліє. Її може зробити кожен, хто хоч трохи обізнаний з бляхарними роботами, бо пічка виготовляється з покрівельної бляхи.

Нижче подаю креслення такої пічки (розміри довільні). Найоптимальніший варіант — зробити пічку об'ємом приблизно 150 літрів. Вона складається з двох бачків: більшого — зовнішнього і меншого — внутрішнього. Різниця в діаметрі бачків має бути приблизно 6—8 см. Зовнішній бачок повинен мати кришку і димар. Внизу, на рівні дна, робиться отвір розміром приблизно 8х10 см із засувкою для регулювання надходження повітря (піддувало). Внутрішній бачок виготовляється з таким же отвором для піддувала і з ручками для перенесення до місця заправляння паливом та звільнення від попелу. Крім того, виготовляємо ще дві деталі. Це жолобок прямокутної форми за розміром отвору піддувала. Його встановлюють на дно меншого бачка догори дном, де він з'єднує центр бачка з отвором піддувала (мал.2). Його може замінити відрізок труби такого ж діаметра. Ця деталь призначена для утворення в тирсі отвору для надходження повітря.

Принцип дії. Внутрішній бачок ставимо по центру дна зовнішнього бачка так, щоб обидва отвори піддувала збігалися. Вставляємо жолоби догори дном впритул до отвору піддувала і до центра бачка (мал.3).Потім впритул до жолоба в центрі малого бачка ставимо качалку або трубку і, притримуючи її рукою, засипаємо тирсу або її суміш з іншим сипким паливом, після чого добре втрамбовуємо. Чим щільніше втрамбоване паливо, тим довше воно тліє. І так шар за шаром засипаємо і втрамбовуємо аж до верху внутрішній бачок. Потім, похитуючи, витягуємо качалку, закриваємо кришкою зовнішній бачок, і пічка готова до роботи.

Мал.3. Пічка в зборі: 1— бачок зовнішній;2 — бачок внутрішній; 3 — піддувало; 4 —жолобок; 5 — отвір (димохід); 6 — кришка бачка; 7 — димохід.

Необхідно стежити, щоб не був засипаний отвір на місці качалки, через який надходить повітря і відходять гази під час згоряння палива. В отвір піддувала закладаємо кілька сухих скалочок, підпалюємо, і пічка працює. Силу тяги і одночасно силу згоряння (тління) регулюємо засувкою піддувала. Для нормального горіння достатньо засувку підняти на 1—2 см.

Переваги цієї пічки над будь-якими іншими очевидні. По-перше, однієї заправки вистачає на цілу добу тління для нормального обігрівання приміщення площею до 100 м². По-друге, кришку бачка можна використовувати як плиту для приготування їжі тощо. І по-третє, у ціну палива увійдуть,мабуть, тільки транспортні витрати на доставку. Одного автомобіля тирси вистачає на цілу зиму.

Недоліком такої пічки є те, що під час її заправляння попіл створює деякий дискомфорт. Але хто її виготовить — не пошкодує.

В.І.Ребекевша,
с.Симонів, Гощанський район,
Рівненська область

"БАЙКАЛ" КОРИСТУЄТЬСЯ ПОПИТОМ

Усе нове сприймається обережно, а нерідко і настороженo. Потрібний був певний час після публікації статті "Як ми "створювали" грунт на дачній ділянці" (див. "ДСГ", №7, 2002 р.), щоб почали надходити позитивні і схвальні відгуки про застосування ЕМ-препаратів, зокрема "Байкал-ЕМ-1-У".Зараз таких відгуків багато, читачі пишуть, телефонують. Прохання однакові: де придбати цей препарат і як його застосовувати. Розповісти про це ми попросили керівника фірми "Плюс-інформ" Тетяну Олексіївну Гаркаву. Але спочатку ще раз стисло нагадаємо, як діють нові препарати. ЕМ — це значить ефективні мікроорганізми. Японський мікробіолог Теруо Хіга зібрав воєдино понад 80 видів ефективних корисних мікроорганізмів і створив унікальний біоценоз, в якому ці живі істоти існують за принципом обміну джерелами живлення. Одна група мікроорганізмів живиться відходами іншої. Тож, посилюючи одна одну, вони єдиним потужним фронтом надходять до грунту, до рослин — і спрямовують життєве середовище в бік регенерації. При цьому значно підвищується врожайність, зростає якість рослинницької продукції, поліпшуються всі якісні показники грунту. Водночас **ЕМ-технології** абсолютно нешкідливі для тварин і людини.

Ефективність застосування **ЕМ-технологій** суттєво залежить від своєчасного проведення всіх агротехнічних заходів.Весною — це передусім обробка насіння, розсади, а перед початком польових робіт — внесення **ЕМ-компосту** в грунт. Як правило, ці строки припадають на початок — середину квітня, коли грунт ще вологий, що вкрай важливо для дотримання технології. А якщо грунт ЕМ-препаратами оброблено ще восени, то за правильного виконання технологічних заходів ефективні мікроорганізми добре адаптуються і весною починають активно діяти.

Весняний обробіток грунту на полях і дачних ділянках треба починати тоді, коли земля прогріється до +10°С, вносячи розчин препарату "Байкал-ЕМ-1-У" (1л препарату на 100 л води) з розрахунку 2—3 л на 1 м^2 грунту. Обов'язково необхідно негайно заборонувати оброблені ділянки. Рано навесні за 2—3 тижні до початку польових робіт необхідно розкидати ЕМ-компост (300 — 500 кг на 5 соток), провести поверхневий обробіток і стежити за тим, щоб грунт весь час був достатньо вологим (вологість має бути такою, щоб грудка землі, стиснута в кулаці,злипалась, але відразу розпадалась — ледь до неї доторкнешся). Якщо очікуються заморозки, то треба покрити оброблені ділянки плівкою, щоб температура грунту була не нижчою +15°С.

Тепер конкретні поради.Щоб отримати життєздатну розсаду, слід ретельно відібрати найбільш якісне та повноцінне насіння і замочити його в розчині ЕМ-препарату у співвідношенні 1:1000. На 1кг насіння потрібно 1л робочого ЕМ-розчину.

Щоб отримати ранній врожай картоплі, відбирають бульби масою 50—90 г, а для врожаю середніх строків достигання — 20—30 г, оскільки менші картоплини краще переносять несприятливі погодні умови. Для пророщування можна розкласти їх за місяць до висаджування в один шар у світлому приміщенні. Для вологого пророщування в ящик насипають перегній або тирсу, вкладають поверх картоплю паростками догори, а потім кладуть ще один шар і ставлять у темне місце, щодня обробляючи розчином **ЕМ-препарату** (1:1000). На 10 кг картоплі потрібно 0,7 — 1 л робочого (розведеного) розчину. Бульби можна просто обприскувати.

Розсаду обприскують методом туманного зрошення водним розчином ЕМ-препарату у концентрації 1:2000 (10 мл на 20 л води) один раз упродовж 2— 3 тижнів.

Після висаджування розсаду поливають ЕМ-розчином концентрацією 1:1000, доки рослини не приживуться, а потім інтервали між обробками збільшують (спочатку до одного разу на тиждень, а потім одного разу впродовж 2 — 3 тижнів). Один раз на місяць можна вносити в міжряддя **ЕМ-компост.**

Не втримаюсь, щоб не процитувати окремі відгуки про застосування препарату "Байкал-ЕМ-1-У".

"Придбав "Байкал-ЕМ-1-У" в березні 2001 року і застосував під час вирощування капусти, огірків, буряків, помідорів, моркви, суниці. Насіння капусти замочував у розчині препарату (концентрація 1:1000) протягом години. У відкритий грунт розсаду висадив у березні і відразу ж полив розчином ЕМ-препарату. Капуста була яскраво-зелена — прижилась добре. Росла вона буквально на очах. Сусіди висадили свою капусту на півмісяця раніше та, незважаючи на це, вона відставала у рості майже в два рази. Врожай цього цінного овоча достиг у мене на 3 — 4 тижні раніше, ніж у попередні роки, і за розмірами головки капусти були значно більшими. Смакові якості поліпшились. Суницю, яку пересадив на нове місце, також обробив розчином ЕМ-препарату (концентрація 1:1000). Жоден кущ не загинув, рослини прижилися добре. *М.В.Пасько, м.Кривий Ріг*".

"У мене почала гинути чорна смородина і я лише один раз вилила під неї відро води з "Байкалом-ЕМ-1-У", розведеним в концентрації 1:1000. Результат був вражаючим: з'явилися нові пагони, ягоди були дуже смачні. Теж саме відбувалося із червоною смородиною: майже не росла. Після поливу "Байкалом-ЕМ-1-У" розрослась у великі кущі з безліччю молодих пагонів. Поливала також і яблуні — результат той самий: починають дуже добре рости.

Найбільше ж був вражений мій чоловік, коли не побачив на картоплі жодного колорадського жука. Обробляла картоплю розчином "Байкалу-ЕМ-1-У" (концентрація 1:1000) три рази: перший — щойно з'явились сходи, другий — у період бутонізації, і останній раз — у період вегетації. Як наслідок, в усіх сусідів були жуки на ділянках, а у нас — не було. *Т.Полякова, м. Харків*".

Нагадаємо, що наказом № 256 від 19.12.2000 р. Міністерство агрополітики України дозволило застосовувати ЕМ-препарати у рослинництві і тваринництві. Зараз вони сертифіковані як органічне добриво ("біостимулятор росту рослин") "Байкал-ЕМ-1-У", серія Б №00364 Міністерством екології природних ресурсів Ураїни. ТУ У 46. 87/Го/006-01.

Також комплексний пробіотичний препарат "Байкал - ЕМ-1-У" ліцензований департаментом ветеринарної медицини. Ліцензія №222435. Виробляється відповідно до ТУ У 24.4. 2270054-630-2001.

З питань придбання та застосування препаратів "Байкал-ЕМ-1-У" звертатись за адресою:
ТОВ "Плюс-інформ", вул. Іскровська,1, м.Київ-87, 03087. Тел.(044) 242-37-77.
E-mail:plusin@i.kiev.ua www.plusinform. com.ua

У журналі "Дім,сад,город" неодноразово вміщувались матеріали про регулятори росту рослин, які виробляє акціонерне товариство "Високий врожай". Більшість садівників і городників схвально відгукується про цю продукцію. Втім, навіть у наш стрімкий вік інформації є й такі, хто ще просто не знає про Емістим С, Івін, Потейтін, Чаркор, і вагається, чи застосовувати їх на своїх ділянках та городах. Оскільки ми вже розповідали про можливості цих препаратів (див. "ДСГ" №1—5 за 2002 рік), то у цьому номері вміщуємо лише два листи з тієї численної пошти, що надходить на адресу виробника — АТ "Високий врожай" і до редакції нашого журналу.

НЕ ОЧІКУВАЛИ НА ТАКИЙ ВАГОМИЙ РЕЗУЛЬТАТ

"Добрий день, шановний колектив АТ "Високий врожай". Передусім наша сім'я хоче вам подякувати за те, що ви є в Україні, за вашу творчу працю. Придбавши і застосувавши ваші регулятори рогсту рослин, ми маємо прекрасні результати. Зокрема, капуста Пандіон F_1 достигла, як і в минулі роки, за 45—50 днів, але за якістю і масою головок такого врожаю у нас ніколи не було. Цвітна капуста Магімба F_1 також вродила чудово — не встигали реалізовувати. Оброблені регуляторами росту тепличні помідори Орфей F_1, Флорида F_1, Кечкела F_1 висадили 10—12 квітня, а збирати почали вже 29 травня. Помідори ж для відкритого грунту Ляна, Джіна почали достигати на 45 день після висаджування.

Отже, застосуваня регуляторів росту вашої фірми перевершило всі наші сподівання. За це вам велике спасибі. Просимо ще вислати післяплатою по п'ять коробочок кожного: Емістиму С, Івіну, Потейтіну, Чаркору. З повагою **сім'я Ю.Ю. Копча.** *Закарпатська область, Виноградівський район, с. Великі Ком'яти, вул.Ярова,37".*

ДЯКУЮ ЗА РЕГУЛЯТОРИ РОСТУ

"Директорові акціонерного товариства "Високий врожай". Вашими препаратами Емістим С та Потейтін я користувалась у 2002 році. Придбала їх у магазині "Тетяна" у Полтаві. Добре, що цей магазин робить пенсіонерам 10-відсоткову знижку. Картоплю замочувала впродовж 2—3 хв. за день до висаджування. Бульби, звичайно, були добре пророщені. Паростки зійшли ідеально, маю на увазі одночасно, кущі виросли сильні й рівні, квітували також одночасно. З цього я відразу зробила висновок, що потейтін — чудовий засіб для вирощування картоплі. Зрозуміло, що й врожайність була дуже високою: сорт Зов — 8 великих картоплин під кущем, а з трьох кущів — відро (місткість 10 л), сорт Добриш — 12 картоплин під кущем, сорт Тулуп — 18, Романо — 7, Саіте — 15 штук. Картоплини були великими, дрібних не було зовсім.Рештки препарату, що залишились після обробки картоплі, також використала: розвела водою і полила суницю. Врожай перевершив усі мої сподівання.

Застосовувала також і Емістим С, замочуючи в ньому на 5 хв. розсаду помідорів та перцю, а також насіння огірків, кавунів, динь. Порівняно з 2001 р. урожай був значно більшим: собі вистачило і на продаж. Тож повністю окупились витрати. Інших регуляторів росту "Високого врожаю" не застосовувала. Самі розумієте: і рада була їх придбати, але пенсія замала. На цей рік вже придбала Потейтін та Емістим С.

Шоб уникнути підробок, регулятори росту купую лише в магазині "Тетяна", там все чесно: і обслуговують добре, і все пояснять, ще й запишуть на папері, як користуватися придбаними регуляторами росту. Та й сорт насіння завжди той, який вказано на пакетику, підробок можна не боятися.

Наостанок повторю висновок, який зробила для себе: оброблені Емістимом С рослини утворюють потужну кореневу систему і, відповідно, — хороші стебла. Немає також потреби пікірувати розсаду, це я перевірила. Дякую вам щиро! З повагою, пенсіонерка, овочівник-аматор **Подколзіна Тамара Іванівна**, *36042, м.Полтава, 2-й Фізкультурний провулок, № 14.*

Біодинамічний календар

Квітень

Квітень — перший весняний місяць, коли городник намагається не пропустити й години для реалізації своїх сподівань на майбутній урожай. Своєчасність виконання усіх виробничих процесів — запорука успіху. Не пропустити строків робіт — вимога до себе.

У квітні звільняється земля від снігу, прогрівається грунт, масово проростає і зацвітає рослинність. У своєму календарі покажемо позитивний вплив космічних факторів, зокрема Місяця на розвиток городніх і садових рослин. Ми закликали вас до творчості в розробленні власного календаря, адже кожна грунтово-кліматична зона має свої особливості та ще й весна щороку різна. Тож наведемо деякі фенологічні спостереження, які допоможуть визначати термін висівання тієї чи іншої рослини, знову ж таки з урахуванням конкретних погодних умов. Народні прикмети нагадують про те, що настав час висівання. Так, якщо зацвіла ліщина, то сійте редиску, шпинат; крокус — цибулю, фіалка, осика — моркву і петрушку; нарцис — салат, редьку ранню, кольрабі, капусту червоноголову і савойську; мигдаль і цибуля гадюча — буряки столові, розсаду капусти білоголової пізньої та цвітної; вишня — кріп, чабер; каштан — квасолю; літні сорти редьки і редиски, бузок — літній салат; калина і півонія — огірки, гарбузи, кукурудзу; наперстянка — осінню і зимову редьку, кольрабі; липа і троянди — спаржеву капусту. Якщо розпустилося листя на дубі, можна сподіватися, що вже не буде заморозків. Саме в цей час висівають теплолюбні рослини — квасолю, кабачки, патисони, гарбузи, огірки. Картоплю висаджують, коли починає розпускати листя береза і закінчує цвісти черемха.

Овен 1 — 3.04
● Новий Місяць — 1.04

Коли Місяць перебуває під знаком Овна, то він активно впливає на фруктові дерева, а також на інші плодові рослини.

Городники і садівники стежать за звільненням землі від снігу. Як тільки підсихає грунт, то згрібають торішнє листя і компостують його. До речі, купу слід перелопатити так, щоб компост був готовий до внесення у грунт під час висівання і висаджування рослин. Копають канави для відведення або затримання води під час танення снігу.

Телець 4 — 5.04
АГ -Апогей — 4.04
☊ День перетинання екліптики під час опускання Місяця — 5.04

Напровесні, можна замульчувати грунт чорною плівкою, запобігти проростанню бур'янів та швидкому випаровуванню вологи. Вносять у грунт мінеральні добрива, попіл.

Якщо почала "пилити" ліщина, то досвідчені городники переконані, що земля більше не промерзне, і можна висівати в грунт насіння редиски, шпинату. До речі, редиску висівають у декілька строків з проміжками 7—10 днів. Ця рослина скоростигла, її коренеплоди визрівають у середньому за 4 тижні. Вона холодостійка, але вологолюбна. Ось чому її висівають рано навесні, поки грунт після танення снігу ще утримує вологу. 5 числа астрологи не рекомендують сіяти й садити, адже в цей день під час опускання Місяць перетинає екліптику, що негативно впливає на розвиток рослин.

Близнюки 6 — 8.04

Старі люди кажуть, що після Благовіщення Пресвятої Богородиці (7.04) залишилось ще 40 заморозків. То ж, будьте готові захистити свої посіви від них.

Якщо на вашій городній ділянці піщаний або супіщаний грунт, то потрібна ранньовесняна сівба овочевих культур, які менше бояться холодів. Однак слід пам'ятати, що температура проростання насіння в різних культур різна. Так, при 1—2 градусах тепла починає проростати насіння гороху, редиски, щавлю; при 2—3 — капусти, більшості видів цибулі, салату, пастернаку, шпинату, кропу; при 3—4 — петрушки, селери, цикорію, бобів; при 5—6 — буряків столових; при 7—10 — кукурудзи; при 8—12 — кабачків, огірків, помідорів, гарбузів, квасолі; при 13—15 — баклажанів; при — 15—17 градусах тепла — кавунів і динь. Ось чому, вибираючи період висівання тієї чи іншої культури, не забудьте поміряти температуру грунту. Перебуваючи під знаком Близнюків, Місяць позитивно впливає на горох, квасолю та інші культури, в яких плід розвивається в частині квітки.

Рак 9 — 10.04
Вища точка підіймання Місяця — 9.04
☽ Перша чверть Місяця — 10.04

9—10 квітня Місяць перебуває у сузір'ї Рака, тобто водяному знаку Зодіаку, який позитивно впливпє на салати, шпинат, капусту та інші рослини, в яких споживаємо, як правило, листя.

9 квітня Місяць піднімається на найвищу точку, а це також позитивно впливає на рослини.

Ось чому, якщо у вас готова розсада білоголової капусти (ранніх сортів), то саме в ці дні за місячним календарем слід висадити. Схема розміщення рослин 60х35—40 або (50—90)х25 см.

Лев 10 — 13.04

У дні, коли Місяць перебуває в сузір'ї Лева, рекомендується висівати й висаджувати плодові рослини, але тільки ті, що не потребують дуже багато води. Якщо хочете мати гарний газон, то найкраще висіяти насіння трав під знаком Лева.

Оптимальний варіант — висівати й висаджувати рослини в дні, які збігаються із зростанням Місяця.

Астрологи вважають, що в дні Лева слід висаджувати найпримхливіші овочі, дерева й кущі.

У цей тиждень перед абсолютним виповненням Місяця ворожки-травознаї збирали лікарські трави.

Діва 14 — 15.04

Якщо Місяць проходить сузір'я Діви, то він позитивно впливає на картоплю, моркву, цибулю, чорну редьку та на інші рослини, плід яких формується в землі. Особливістю цього знаку, на відміну від інших земних знаків — Тельця і Козерога — є те, що Діва найбільше сприяє розвиткові квіткових рослин. Якщо хочете посадити дерева й кущі з дуже гарними квітками, то вибирайте день під знаком Діви. Це стосується і висаджування та пересаджування кімнатних рослин. Живці, висаджені в дні Діви, будуть швидко розвиватися, особливо, якщо це зробити навесні під час росту Місяця.

Терези 16 — 17.04
Повний Місяць — 16.04
ПГ — Перигей — 17.04

Терези вважаються повітряним знаком і мають вплив на квіткові рослини, але на відміну від Близнюків, є навіть нейтральним знаком. Якщо ж врахувати, що в квітні дні Терезів збігаються з днем Повного Місяця і Перигею, то в саду й на городі не чекайте від висаджених у цю дводенку рослин відмінних результатів.

Ось чому краще подумайте, як 16 і 17 квітня витратити свій робочий час більш продуктивно, наприклад обладнайте в саду гарний куточок для відпочинку, знайдіть саджанці тих рослин, які вам хотілося б мати.

Скорпіон 18 — 19.04
— Дата перетинання екліптики під час підіймання Місяця — 19.04

Так само, як Рак і Риби, Скорпіон належить до водяних знаків і впливає на листяні рослини. До речі, ви, мабуть, помічали, що порушення водяного режиму в живленні рослин відразу помітне на листі, воно в'яне, никне, а після наповнення грунтового шару вологою швидко піднімається.

Ось чому під знаком Скорпіона виконують усі роботи, які пов'язані з водою, тобто поливають рослини і здійснюють вологий обробіток кімнатних і садових рослин.

Під знаком Скорпіона слід висаджувати салат, шпинат, ендівідій, а також лікарські рослини, але тільки 18 числа, бо 19 — день перетинання екліптики під час підіймання Місяця, що негативно відбивається на рослинах, які посаджені в цей час.

Стрілець 20 — 21.04
Нижня точка опускання Місяця — 21.04

Стрілець вважається вогняним знаком Зодіаку, Місяць, перебуваючи в сузір'ї Стрільця, позитивно впливає на плодові рослини. Ось чому 20 квітня особливо сприятливий день для висівання й висаджування плодових культур . Але 21 число є несприятливим для висівання й висаджування рослин, оскільки в цей день Місяць доходить до нижньої точки.

У цей день можна успішно боротися з надземними шкідниками рослин.

Козеріг 22 — 23.04
Третя чверть Місяця — 23.04

Козеріг — земний знак Зодіаку і позитивно впливає на коренеплідні рослини. У ці дні можна висіяти столові буряки. Їхнє насіння проростає при температурі грунту 3—8 градусів через 2—3 тижні після висівання, а при температурі 25 градусів — вже через тиждень. Висівають столові буряки стрічковим способом на віддалі між рядками 20 см і 45—50 см — між стрічками, а на грядах — поперечними рядами через 20 см. Перед висіванням роблять борозенки завглибшки 2—4 см. Дно ущільнюють, насіння розкладають через 10—12 см. Якщо грунт достатньо прогрівається, а це буває, коли цвіте береза, то розпочинають висаджувати бульби картоплі в борозни або під лопату на глибину до 15 см. Якщо картоплю для висаджування розрізують, то різані бульби слід обсипати попелом, краще потовченим деревним вугіллям.

Водолій 24 — 25.04

Водолія астрологи вважають неплідним знаком Зодіаку. Ось чому вони не рекомендують сіяти й садити, якщо Місяць перебуває в цьому знакові. Зате в ці дні можна ретельно обробити грядки. Якщо проросло насіння бур'янів, то під знаком Водолія проросле насіння бур'янів знищують, розпушуючи грунт залізними граблями або ж міні-культиватором. А якщо пізніх культур ще не садили, то грунт знову протрушують садовими вилами на глибину 18—20 см. При цьому грунт протрушують через вила, щоб залишилися на них корені осоту, кореневища пирію, інших бур'янів. Потім бур'яни збирають і складають так, щоб вони висохли, а не потрапили знову до грунту.

Риби 26 — 28.04

Хоча Місяць у цей період наближається до Нового, однак з 26 по 28 квітня він перебуває в зодіакальному знаці Риби, коли позитивний його вплив відчувають листяні рослини, то можна рекомендувати висадити розсаду цих рослин у грунт, зокрема капусти середньостиглих сортів. Схема розміщення — 60×50 см. Знавці капусти рекомендують в ямку, куди висаджуватимете розсаду, внести суміш органічних добрив (чайну ложку), компост (пригоршню) і попіл (дві столові ложки). Усе це добре перемішати і полити. Після висаджування грунт навколо рослини дещо ущільнюють, ще раз поливають, полите місце присипають сухою землею, що запобігає утворенню грунтової кірки.

Овен 29 — 30.04

У квітні Місяць у знаці Овна перебуває вже другий раз. Якщо на початку Місяця, тобто фактично ще ранньої весни за місячним календарем радили займатися підготовкою грядок до сівби, то зараз можна рекомендувати висівати й висаджувати плодові рослини, особливо ті, що інтенсивно ростуть. Можна висівати цукрову кукурудзу, висаджувати плодові дерева й кущі.

Наша ода бараболі

Картопля — найважливіший після хліба продукт харчування. Ця культура завжди в пошані, завжди потрібна і спектр її використання надзвичайно широкий. Крім десятків страв до столу, це і корм худобі, і сировина для багатьох виробництв у промисловості. Медики стверджують, що людині щороку потрібно 100—150 кілограмів картоплі. Мабуть, у нашій країні цього продукту вистачає, бо під картоплею в Україні зайнято більше 1,5 мільйона гектарів землі. Та варто звернути увагу на таку обставину: більше 98 відсотків всієї бараболі вирощується на присадибних городах і дачних ділянках. Цією культурою практично займаються сотні тисяч людей. А тому виникає потреба озброєння картопляра-аматора знаннями з практичного застосування сучасних технологій, з останніми сортовими досягненнями, умілим захистом рослин від шкідників і хвороб, вмінням зберігати вирощене.

Усього про картоплю, мабуть, не знає ніхто, бо маємо справу з наукою і практикою галузі, що постійно розвивається і вдосконалюється, пропонуючи виробництву нові рекомендації. Таких рекомендацій було чимало і на сторінках журналу "Дім, сад, город". А зовсім недавно його працівники порадували читачів черговим окремим випуском, повністю присвяченим картоплі. Це збірник, до якого увійшла частина публікацій на згадану тему, в журналі "Дім, сад, город", та його додатку — газеті "Зелений календар" протягом 1989—2002 років. На обкладинці поруч із заголовком "Наш другий хліб — картопля" рубрика "Випуск І". Редакція має намір у такий спосіб продовжувати розмову про картоплю, анотуючи наступні випуски. Та вже і те, що на цих 72 сторінках пропонується читачеві, дає підстави бачити перед собою цінний посібник, написаний різними авторами. Погортаємо його сторінки.

"У картоплярстві немає нічого другорядного". Так стверджує відомий науковець і практик, доктор сільськогосподарських наук. Він веде мову про складові високого врожаю. А вони базуються на трьох китах — якісне насіння, вдосталь добрив та захист рослин від шкідників і хвороб. Із загальних положень випливають конкретні рекомендації. Ну хоча б такі: "У більшості районів України в лунку, тобто в ямку, кладуть одну бульбу. Але трапляється, що в деяких місцях кладуть і по 2—3. Особливо, коли садивна картопля менша від голубиного яйця. Мовляв, треба для гарантії. Але краще так не "гарантувати". Доцільніше дві бульби садити окремо. Якщо садити по дві картоплини в одне гніздо, то цим самим штучно загущуються рослини.

Картопля висаджена. Що далі? Чекати появи сходів? Ні, бажано через тиждень площу легенько проборонувати. Ще через 7—10 днів цю операцію повторити. Але дуже обережно і ретельно, аби не травмувати бульб. Тоді перші паростки картоплі з'являться на чистенькій ділянці, що полегшить прополювання і подальше підгортання. До речі, про підгортання. Головне — не запізнитися з цим обов'язковим агрозаходом. Найкраще його розпочинати, коли рослини сягають 20—25 см. Втім, інший автор вказує на висоту 15—20 см. Це вже власне бачення і розуміння явища. Та підгортати треба обов'язково. На площах, де є пирій, перед підгортанням неодмінно треба виполоти зелені паростки цього бур'яну. Якщо це зробити своєчасно, у подальшому рослини картоплі самі знищать пирій, особливо, якщо ділянка достатньо удобрена.

Усі прагнуть мати молоду картоплю в якомога ранні строки. Для цього використовують ранні сорти. Але виявляється, що швидкому достиганню картоплі сприяють і спеціальні технологічні заходи. А як збирати ранню картоплю — викопувати весь кущ, коли окремі бульби вже мають товарну масу 60—80 г, чи тільки підкопувати, щоб залишити ті, які ще можуть рости? Підкопувати лопатою чи спеціальною дерев'яною лопаточкою? Обривати квітки на рослинах, чи це зайве? Про все це і про прискорене розмноження цінних сортів, про дорощування, пророщування, висаджування рослин у спеціальні грядки, використання двошарових грядок можна дізнатися у збірнику.

Значне місце у збірнику відведене сортименту картоплі, аналізові нових і перспективних сортів, особливо зарубіжних, які багато хто ладен явно переоцінювати. Навіть для найкращого сорту, наприклад голландської селекції, зміна географічних умов вирощування призводить до появи не лише сплеску врожайності, а й наступного виродження садивного матеріалу. Це слід знати.

Окрема розмова про використання технологій ефективних мікроорганізмів, сучасних біостимуляторів, роль яких у картоплярстві все зростає, пробиваючись на присадибну ділянку.

Ще пропонуються узагальнені поради щодо боротьби з шкідниками і хворобами, насамперед з колорадським жуком.

Мабуть, не залишиться без уваги читача і розділ "Краплини досвіду — в колодязь мудрості, або "Секрети аматорів". З Вінниці і Прилук, Івано-Франківська і селища Немішаєве Київської області, з інших куточків нашої країни картоплярі діляться своїм досвідом, що має право на масове поширення.

Картопля, крім усього іншого, культура далеко не з простих для тривалого зберігання, якщо хочемо, щоб вона не втратила своїх поживних якостей до нового врожаю. Які для неї найкращі сховища? Як обладнати ваш погріб? Скільки можна тримати картоплю на балконі міської квартири? Про все це також можна дізнатися із згаданого видання.

А ще читач знайде поради, як модернізувати вашу добру знайому — сапку, або спробувати взагалі обійтися без неї, як переобладнати звичайну лопату, скористатися плужком і загортачем.

У книжці описано, як найкраще з естетичного погляду нарізати картоплю до святкового столу, зробити пюре світлим та пухким, зберегти вітаміни під час варіння картоплі і в кожушку, коли в процесі приготування страв із картоплі найдоцільніше класти сіль...

Хочеться всім аматорам вирощування другого хліба порекомендувати цю книжечку, яку можна придбати у редакції журналу "Дім, сад, город", замовити післяплатою.

Л.Остроушко

СТАЛА ПОЗИЦІЯ СЕРЕД УЧЕНИХ-МЕДИКІВ ТА ХВОРИХ

В усіх країнах з високим рівнем цивілізації лікарський препарат дозволяється до застосування лише тоді, коли його ефективність і якість визнають провідні вчені-медики країни.

Професор-кардіолог **І.К. СЛЕДЗЕВСЬКА**, НДІ кардіології ім. Стражеска (м. Київ).

У нашій клініці лікарські препарати Вобензим та Флогензим (виробник "Мукос Фарма", Німеччина) використовуються в лікуванні хворих вже більше 7 років. Це достатній період часу для того, щоб зробити відповідні висновки. Сьогодні з впевненістю можна стверджувати, що **Вобензим і Флогензим** зайняли **стале місце** в лікуванні таких захворювань, як **ревматоїдний поліартрит, остеоартроз, остеохондроз хребта, хронічний тромбофлебіт, варикозна хвороба, ІХС.**

Професор **Н.І. ШВЕД** (м. Тернопіль).

У провідних лікувальних закладах Західної України **Вобензим** використовується вже **більше 5 років**. Наш досвід дозволяє зробити однозначний висновок, що цей препарат надійний та високоефективний. Особливо добре показав себе **Вобензим** під час лікування хворих із складним комплексом захворювань: поліартритом, хронічним тромбофлебітом, ІХС. Вобензим купірує запалення, набряки, біль як у ділянці суглобів, так і в ділянці тромбованих вен при хронічному тромбофлебіті. **Вобензим — це медикамент, який сьогодні вкрай необхідний як лікарям, так і хворим.**

Я, **Т.Я. Скрипченко**, 1927 року народження (м. Київ). Тривалий час хворію на ревматоїдний поліартрит і бронхоектатичну хворобу. Лікувався різними засобами і можу сказати, що н**е завжди добре те, що безпідставно рекламується. Я дослухався до думки провідних вчених-медиків України і сьогодні використовую в лікуванні Вобензим.** Скажу прямо — після лікування Вобензимом почуваю себе набагато краще. На 100% стверджую, що використовуючи **Вобензим** для лікування поліартриту, практично повністю вилікував бронхоектатичну хворобу. Члени моєї родини дивуються змінам у моєму здоров'ї. **Лікувальний ефект від курсової дози Вобензиму зберігається в мене близько 8-10 місяців.**

Корисна інформація для тих, кого зацікавив препарат Вобензим і хто прийняв рішення його придбати.

Необхідно звернути увагу на той факт, що максимальний лікувальний ефект досягається лише за правильної схеми застосування **Вобензиму**. Тому настійно рекомендуємо придбавати **Вобензим *саме*** в базових аптеках німецького представництва **"Мукос Фарма"**, що функціонують в різних містах України. Купуючи препарати ***саме*** в цих аптеках, можна отримати достовірну інформацію **у спеціально підготованих провізорів та фармацевтів або у лікаря-фахівця** щодо нових схем лікування **Вобензимом при різноманітних захворюваннях.**

Реєстраційне посвідчення № П.04.00/01664 от 10.04.2000

Телефони базових аптек

№ п/п	Місто	Код	Телефони	
1	Київ*	044	484-50-31	488-60-86
2	Дніпропетровськ	0562	36-91-333	36-92-44 93-49-20
3	Кривий Ріг	0564	50-49-84	
4	Донецьк	0622	95-66-22	95-84-98
5	Маріуполь	0629	34-21-52	
6	Харьків	0572	30-22-15	27-02-81
7	Одеса	0482	42-94-71	25-02-03
8	Запоріжжя	0612	64-17-25	63-53-54
9	Луганськ	0642	32-29-69	
10	Вінниця	0432	27-00-39	27-00-15
11	Миколаїв	0512	35-05-30	
12	Херсон	0552	22-63-93	

*Представництво "Мукос фарма", м. Київ, тел. 483-73-03.

Окремо для жінок і окремо для чоловіків

Залози є важливими складовими організму людини. Вони об'єдані у систему, яка регулює діяльність всього організму. Порушення гармонії функціонування залоз миттєво проявляється хворобами.

Всього в організмі людини знаходиться 28 залоз загальною масою 3 кілограми та об'ємом до 3 літрів! Такі залози, як щитовидна, підшлункова, наднирники, гіпофіз є в усіх людей, незалежно від статі. Втім є залози, які наявні тільки у жінок або ж тільки у чоловіків — це статеві залози. Саме про них, а точніше - про лікування порушень їх функцій піде мова нижче.

Порушення функцій жіночих статевих залоз — яєчників, призводить до розладів місячного циклу, виникнення мастопатії тощо. Згасання функції яєчників у другій половині життя проявляється клімаксом.

Мастопатія частіше трапляється у жінок після 35-40 років, але останнім часом вона значно "помолодшала". Проявами хвороби є біль та нагрубання молочних залоз залежно від фаз місячного циклу, утворення ущільнень у залозах. Мастопатія — пухлина доброякісна, однак існує реальна небезпека переродження її у злоякісну, тому вкрай важливі рання діагностика і вчасно розпочате лікування. У гомеопатії при мастопатіях рекомендують препарат **МАСТО-ГРАН**. Регулярний його прийом нормалізує функцію яєчників, сприяє розм'якшенню і зменшенню ущільнень, ліквідації болю в молочних залозах, нормалізації самопочуття. Одночасно нормалізується місячний цикл, зникають болі під час менструацій.

Після 45 років кожна третя жінка, а після 50 — дві з трьох, страждають від тих чи інших проявів клімаксу, які порушують самопочуття, істотно знижують якість життя, а в 5% випадків призводять навіть до втрати працездатності. В основі клімактеричних симптомів лежить згасання діяльності статевих залоз. Якщо лікування почати вчасно, можна обійтися без гормонів, для яких у цьому віці є багато протипоказань. Гарні результати має застосування комплексного гомеопатичного препарату **КЛІМАКТО-ГРАН**. Препарат регулює функцію яєчників, забезпечує поступове, повільне згасання їх дії і одночасно впливає на всі інші ендокринні залози, прискорює досягнення в організмі рівноваги за рахунок того, що ці залози перебирають на себе функції яєчників. Регулярне вживання Клімакто-грану поліпшує самопочуття, сприяє поступовому (без кровотеч) припиненню менструацій, зникненню приливів. У виникненні патологічного клімаксу важливу роль відіграє стан нервової системи та психоемоційної сфери. Клімакто-гран заспокійливо впливає на нервову систему, поліпшує настрій, сон, підвищує працездатність. Препарат має широкий спектр дії - він також нормалізує діяльність серцево-судинної системи, сприяє стабілізації артеріально тиску.

Клімакто-гран можна використовувати і молодим жінкам при порушенні менструального циклу, схильності до кровотеч, а також після операцій на яєчниках.

Важливою статевою залозою у чоловіків є передміхурова. Ця маленька, розміром усього з волоський горіх, залоза і союзник, і ворог чоловіків. З одного боку, вона забезпечує його "чоловічу гордість", продукуючи 15% сім'яної рідини, активізує сперматозоїди, але з іншого — завдає багато неприємностей під час захворювань. У молодості — це простатит, після 35-40 років з'являються ознаки аденоми передміхурової залози.

Простатит часто провокується переохолодженням, але справжня його причина — інфекція. Через те лікування призначити може тільки лікар після спеціального обстеження. Усі призначення лікаря необхідно ретельно виконувати, адже недолікований простатит переходить у хронічну форму і дає про себе знати протягом усього життя. Гомеопатичний препарат **ПРОСТАТОН** у гострому періоді простатиту підвищує ефективність лікування антибіотиками. Препарат стимулює імунну систему і місцевий захист сечостатевої системи, допомагаючи організму боротися з інфекцією власними силами й сприяючи звільненню передміхурової залози від мікробів. Простатон діє на організм людини, а не на мікроби, тому його можна використовувати при будь-якій інфекції, але в комбінації з ліками, що знищують збудників захворювання.

Простатит — захворювання з тривалим перебігом і тому потребує постійного лікування. Після закінчення курсу лікування антибіотиками Простатон використовується для доліковування згасаючого процесу, а потім препарат необхідно приймати ще 3-4 місяці для повного виліковування хвороби (за необхідності курс лікування можна повторити).

Препарат **АДЕНОМА-ГРАН** призначений для лікування аденоми передміхурової залози І-ІІ ст. і контролю над її розвитком. Аденома-гран сприяє зменшенню розмірів передміхурової залози, поліпшує відходження сечі і зменшує симптоми, пов'язані з аденомою. Препарат регулює гормональну функцію, сприяє підвищенню рівня статевих гормонів, регулює функцію всіх ендокринних залоз, сприяє швидкому та повноцінному відновленню функцій статевих залоз, які мають здатність з віком згасати. При аденомі III ст. Аденома-гран застосовується для підготовки до операції: препарат сприяє зменшенню розмірів залози, поліпшує стан тканин тіла і загальний стан організму, що поліпшує результати операції.

Аденома-гран має широкий спектр дії: нормалізує стан нервової та серцево-судинної системи, сприяє стабілізації артеріального тиску, поліпшує настрій, нормалізує сон.

Препарат не має протипоказань, його можна застосовувати при будь-яких захворюваннях внутрішніх органів, у тому числі й при цукровому діабеті.

Приймати гомеопатичні препарати можна довго без ризику ускладнень чи побічних явищ. Прийом препаратів можливий з одночасним прийманням будь-яких інших ліків (в т.ч. гормональних) і сумісний з різними методами лікування.

Детальнішу інформацію про всі гомеопатичні препарати можна одержати або у виробника — в Національній Гомеопатичній Спілці, м. Київ (ліцензія № 11103-327 від 14.01.2000), або передплативши серію "Здоров'я Вашому дому" (передплатний індекс у каталозі видань України — 40710), або ж за адресою: а/с-170, м. Київ-54, 01054. Якщо препаратів немає у Вашій аптеці, за цією ж адресою їх можна замовити поштою післяплатою (до 10 грн. за 1 упаковку).

То ж потурбуйтеся про власне здоров'я і ніколи не хворійте!

Л.М.Бадья,
кандидат медичних наук

КНИГИ — ПОШТОЮ

*Замовте **книжки** з цієї **полички** та отримайте новий випуск каталогу "Книгоноша. ЗИМА 2002 – 2003" у **подарунок**!*

Вперше, спеціально для продажу поштою

Любовний роман для жінок — *Трилер для чоловіків*

Брати Капранови
***Кобзар 2000. Soft.** — 352 с.*
***Кобзар 2000. Hard.** — 384 с.*
Ціна кожного – 6,00 грн.
Ціна за 2 книжки – 10,00 грн.

Два романи братів-близнюків Капранових. Любовний роман для жінок та трилер для чоловіків – справжні книжки для родинного читання. Легка мова, карколомні інтриги, витончені почуття. Купіть собі, подаруйте друзям. Два знамениті, цікаві й сучасні українські романи. Не пропустіть!

***Сучасна енциклопедія для жінок: 4000 порад.** — 384 с.*
4000 порад жінкам від перевірених бабусиних рецептів до не менш ефективних найсучасніших технологій щодо моди, кулінарії, сімейної медицини, оздоровчих методик, правил подружнього життя, догляду за малюками і звичайно ж секретів жіночої науки. Ви самі можете покращити своє життя, і ця книга створена, щоб допомогти вам у цьому!

***Моя кухня: Записник господині.** — 200 с.*
Справжня господиня завжди занотовує гарні рецепти. Чудово оформлений кольоровий записничок допоможе зібрати їх усі в одній книзі. З ним ви без проблем зможете записати новий рецепт у відповідний розділ: салати, закуски, домашні заготівлі, і потім швидко його знайти. Цей зручний записничок стане вашим вірним помічником.

Серія "Крок до школи"

***Вчимось читати без проблем.** – 24 с.*
***Вчимось писати без проблем.** – 24 с.*
***Вчимось рахувати без проблем.** – 24 с.*
***Вчимо англійську без проблем.** – 24 с.*
***Вивчаємо природу рідного краю.** – 32 с.*
***Вчимо німецьку без проблем.** – 32 с.*
***Вчимось малювати без проблем.** – 32 с.*
***Вчимось мислити без проблем.** – 24 с.*
***Вивчаємо етику та естетику без проблем.** – 24 с.*
Ціна кожної – 3,85 грн.
Великий формат книг, чудові малюнки, які діти зможуть розфарбувати власноруч, система цікавих вправ-ігор, а головне – ваша співпраця стануть запорукою успіху в навчанні.

Євген Є
***Гра на роздягання.** — 320 с.*
Годі дивитися телевізор! Там все одно показують суцільну муть. А такого задоволення, як від цієї книжки, ви не отримаєте навіть від Голлівудських блокбастерів. Головний герой – український хлопець, що грабує польські банки. Бойова подруга – вродлива глухоніма Ляля – це справжній ідеал жінки, вона все робить вправно та мовчки. Хіба можуть встояти проти такої пари залізні стіни банківських сховищ? Та для них навіть тюремні стіни – не перешкода! А як вам сподобається конкурс серед "ведмежатників" на взяття банку, та ще із телетрансляцією? І це тільки початок. Читачу! З Євгеном Є не варто грати на роздягання. Краще роздягайся одразу!

Волков О.
***Подорож у безвихідь.** — 352 с.*
Пригоди лікаря, якого штовхає у вир подій спочатку випадок, а потім любов до незнайомки. Ні, він не супермен, він звичайний собі чоловік, та як кажуть – хіба хочеш? – мусиш! Він потрапляє в чужу гру і мусить використовувати усі свої резерви, щоб вижити. А що в резерві у лікаря? Знання, як влаштований зсередини найскладніший механізм - людина. І ще трохи кмітливості. Не знайомтеся в електричках – от мораль цього роману... А може, навпаки, знайомтеся! Бо інакше ви ризикуєте так і не зустрітися зі своїм коханням.

Роман-газета №5
Гедеон Р.
***Сюзанна і Версаль.** — 64 с.*
Роксана Гедеон, авторка серії популярних жіночих романів знає секрети не тільки своїх сучасниць. Героїні її творів живуть серед розкошів королівських палаців середньовічної Франції. Чому середньовічні жінки буквально оживають на сторінках її романів? Іноді здається, що в одному з минулих життів авторка була французькою аристократкою з біографією не менш бурхливою, ніж її героїні! Роксана Гедеон знає велику жіночу таємницю всіх часів і народів. І тисячу років тому, і сьогодні жінки прагнуть тільки одного. Жінки прагнуть щастя. І цим вони трошки схожі на чоловіків.

***Червона рута: Пісенник з нотами.** — 80 с.*
Ціна – 3,30 грн.
Збірка пісень з нотами відомих українських поетів та композиторів: "Водограй", "Смерекова хата", "Якщо любиш, кохай", "Пісня про рідне село", "Піду втоплюся" тощо.

Мінімальна сума замовлення — 15 грн.
*Якщо сума вашого замовлення становитиме 15 грн., витрати на пакування візьме на себе "КНИГОНОША". Якщо ж сума вашого замовлення буде меншою 15 грн., ми змушені будемо додати **1 грн.** на пакування.*
Ціни включають витрати на пересилання. За переказ грошей вам потрібно буде сплатити на пошті **4,5 %** від суми замовлення. Оплата на пошті при отриманні книжок.
Наша адреса: **«Книгоноша», а/с 110-ДС, м. Київ-71, 04071, тел. /044/467-50-24**

КНИГОНОША
www.greenpes.com

ТОРФ'ЯНІ ГОРЩЕЧКИ (6х6 см) власного виробництва, для вирощування розсади, пропонує ЗАТ "Вікінг"

Розсада висаджується в грунт разом з горщечком - це зберігає кореневу систему рослини.
Корені вільно пророщуються крізь горщечок, що сприятливо позначається на розвитку рослин.
Скорочується період вегетації, рослини менше схильні до хвороб.

- Горщечок з торфу, розкладаючись у землі, служить добривом.
- Торф'яні горщечки підвищують врожайність, а розмір 6х6 см, знижує витрати при висаджуванні насіння і вирощуванні розсади.
- Використання горщечків прискорює дозрівання врожаю.

Звертатись: м. Київ. Тел./факс (044) 461-98-21

АГРОФІРМА "АСТАРТА" ПРОПОНУЄ:

♦ насіння овочів та квітів; ♦ саджанці та цибулини квітів; ♦ кімнатні рослини; ♦ літературу з питань рослинництва.

Вигідні умови оптовим покупцям.
Магазин-склад.
вул. Індустріальна, 27-а, м. Київ. Тел./факс 457-62-75,
E-mail: astarta@oldbank.com

ПРОПОНУЄМО

саджанці в тематичних наборах поштою
по 10—17 рослин. Лише за 25 грн.(18 грн. саджанці + 7 грн. комплектація). Каталог - безкоштовно.
21021, м.Вінниця, а/с 1858,
Гуменюку Мирославу Степановичу.
Тел./факс 8 (0432) 46-70-62.
E-mail:miroslav@svitonline.com
http//www.vinnitsa.com/miroslav

Книга —поштою (післяплатою)

Виготовлення ковбас та м'ясних продуктів
Технологія переробки риби
Присадибне і любительське рибальство
Корова в господі
Обробка молока, виготовлення молочних продуктів у домашніх умовах
Вирощування і розведення курей
Кінь у присадибному і фермерському господарстві
Присадибне бджільництво
Присадибне картоплярство
Ціна — 4 грн.
Сорти картоплі
Ціна — 3 грн. 50 коп.
Хутрові звірі
Кролі в господі
Нутрія
Шиншила
Присадибне свинарство
Коза в господі
Вирощування і розведення індичок
Вирощування і розведення качок
Вирощування і розведення гусей
Перепелина ферма біля хати
Вичинка і фарбування шкур
Домашній акваріум
Папуги в оселі
Ціна — 2 грн.
Журнал "Картопляр":
№ 1, 2, 3, 4 за 2000 р.
№ 1, 2, 3, 4 за 2001 р.
№ 1, 2, 3, 4 за 2002 р.
Ціна одного номера — 2 грн.

Вартість літератури без урахування поштових витрат за пересилку.
Замовлення надсилати:
03151, м. Київ, вул. Донецька, 30, редакція "Ветеринарна газета" або за тел. (044) 243-39-19, 243-38-22.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ журнали

"КАРТОПЛЯР" (індекс — 22671) та "Агро-Світ УКРАЇНИ" (індекс — 48355)
- порадники для фермерів, дачників, картоплярів, садівників, городників, тваринників, пасічників, домогосподарок, спеціалістів села та переробної галузі

"ВЕТЕРИНАРНУ ГАЗЕТУ" (індекс - 35069)
- поради з годівлі, утримання та лікування тварин, птиці, бджіл та риби, а також господарювання — в домі, саду та на городі

Пропоную...

▶...красивоквітуючі та декоративнолистяні кімнатні рослини, балконні, саджанці діжкових, гіппеаструми, цимбідіуми, садові ліани, штамбові троянди, шипшини для щеплення. Каталог — у конверті замовника.

Ірина Ярославівна Буряк,
вул. Шкільна, 21-а, м. Жидачів, Львівська обл., 81700

▶...щороку саджанці та чубуки комплексностійких сортів винограду, понад 80 сортів.

Олександр Миколайович Алексєєнко,
пр. Металургів, 76-а, кв. 28, м. Дніпродзержинськ, Дніпропетровська обл., 51928, тел. (05692) 9-50-40

▶...троянди, тюльпани, нарциси. Кольоровий каталог — у конверті замовника.

Поліна Олександрівна Козлова,
вул. Свідерського, 45, м. Бахчисарай, Крим, 98400, тел. (06554) 4-43-98

▶...гладіолуси, недорого.

М.З.Конотоп,
вул. Парковська, 31, м. Рубіжне, Луганська обл., 93003

▶...обприскувачі РЕТ-4 і РЕТ-6. Чудово розпилюють, легкі, зручні. На 4 і 6 л рідини — 9—12 грн. + пересилка 3 грн. Шланг 2 і 4 м. Потрібні пляшки з-під газводи і автовелонасос. З інструкцією. Замовлення або переказ.

Олександр Володимирович Нич,
вул. Виговського, 4/6, м. Івано-Франківськ, 76007, тел. (03422) 6-08-52

▶...чубуки, саджанці винограду, багато. Недорого!

С.Г.Батиченко,
тел. (05667) 4-14-02

▶...сортові гладіолуси.

Л.Х.Березовська,
с. Топчине, Магдалинівський р-н, Дніпропетровська обл., 51132

▶...найкращі найвишуканіші сорти лілій на зріз та гладіолусів для вигонки на будь-яку дату. Живці хризантем у контейнерах на місці. Гуртові знижки.

П.В.Маклюк,
ІІ пр. Калініна, 3, м. Городня, Чернігівська обл., 15100, тел. (04645) 2-40-78

▶...кози

тел. (044) 468-09-30

▶...саджанці 30 найкращих сортів суниць, смородини, малини, груші — Роксолана, Золотоворітська, Ноябрська та ін., яблуні — Чемпіон, та ін. Конверт — каталог.

В.В.Колесник,
вул. Молодіжна, 19, м. Ульянівка, Кіровоградська обл., 26400, тел. (05259) 2-13-94

▶...саджанці і чубуки новітніх комплексностійких сортів винограду, смородини, агрусу, малини, суниці. Ціни помірні.

Володимир Аполлінарійович Шпак,
с. Федорівка, Карлівський р-н, Полтавська обл., 39531

▶...саджанці поштою. Виноград, актинідія, жимолость, малина, кизил, ожина та ін. Декоративні кущі: клематис, кампсис, вейгелу, гортензію та ін. Каталог — у вашому конверті.

Олександр Федорович Дейцев,
вул. Жовтнева, 137, с. Садки, Кременчуцький р-н, Полтавська обл., 39625, тел. (05366) 6-17-00

▶...півони, шедеври світової селекції (100); тюльпани: вигонка, дітки; багаторічники; картоплю, суперсорти (70), весна — осінь. Укладаємо угоди на виробництво насіннєвого матеріалу двоврожайної культури. Садіння літнє. Найвища якість.

Г.Г.Бахтін,
Островського, 19, м. Кріменна, Луганська обл., 92903

▶...насіння помідорів (60 сортів), садивну картоплю (13 сортів). Навесні саджанці смородини (10 сортів), малини (7 сортів). Розсаду суниці вітчизняної і зарубіжної селекції. Каталог з умовами перешлю у вашому заадресованому конверті.

Тетяна Павлівна Роздобудько,
вул. Дубровицька, 10, кв. 51, м. Київ-114, 04114, тел. (044) 432-97-54

▶...лілії, тюльпани — цибулини і вагові дітки; гіацинти, крокуси, нарциси, іриси, лілійники, ліатрис, троянди. Конверт — каталог.

Зінаїда Кузьмівна Глуменко,
вул. Щорса, 20, с. Кожанка, Фастівський р-н, Київська обл., 08550, тел. (04465) 43-9-11

▶...тюльпани 200 сортів (50 бахромчастих), гіацинти, нарциси, дрібноцибулинні.

Анастасія Іванівна Базильчук,
а/с 29, м. Київ, 02156

▶...гіацинти 25 сортів. Конверт — каталог.

В.В.Литвин,
вул. Щорса, 7/9, кв. 53, м. Київ, 03150

▶...хай заздрять сусіди! Хворобостійкі, високоврожайні (15 кг) надранні сорти помідорів (кінець травня — сорт Ефемер), а також такі, що зберігаються свіжими до нового врожаю, здивують і вас, і сусідів. Вишліть, будь ласка, заадресований конверт.

а/с 100,м. Київ-02100

▶... іриси, гладіолуси, тюльпани.

Микола Іванович Якименко,
вул. Кірова, 7, с. Червоні Партизани, Носівський р-н, Чернігівська обл., 17130, тел. (04642) 2-45-82

▶...бульбоцибулини гладіолусів. Вибір! Якість!

С.С.Грушко,
вул. Бахчиванджі, 5, кв. 28, м. Маріуполь, 87525, тел. (0629) 33-39-40

▶...соріз, кользу, марену, руту, спаржу лікарську, дивину, лунарію та ін. Конверт — каталог.

Ольга Михайлівна Воротченко,
с. Товкачівка, Прилуцький р-н, Чернігівська обл., 17541

▶...насіння вітчизняних овочів і квітів від 15 коп. у міні-пакетиках, 20—50 коп. у кольорових. Від провідних зарубіжних фірм — новинки і перспективні сорти. Гарантія якості і оперативність. Вигідний гурт. Пакети для насіння. Вагове насіння. Засоби захисту рослин. Конверт — каталог.

Анатолій Георгійович Авраменко,
вул. Маяковського, 12, м. Красногорівка, Мар'їнський р-н, Донецька обл., 85630, тел. (06278) 2-35-20

▶...висилаю поштою та продаю вдома насіннєву картоплю смачних високоурожайних сортів вітчизняної і зарубіжної селекції.

Володимир Іванович Петренко,
с. Березова Лука, Гадяцький р-н, Полтавська обл., 37342

▶...недорого колекційні та на зріз сорти гладіолусів, лілій, тюльпанів. Безкоштовні консультації, інструкції. Каталог — у вашому конверті.

Галина Миколаївна Дейцева,
а/с 33, м. Кременчуг, Полтавська, 39608, тел. (05366) 6-89-51

▶...нестандартний бізнес! Ви не задоволені своїм прибутком від вирощування традиційних городніх культур? Розводьте слимаків — це набагато прибутковіше. Інформація щодо співпраці. Заявка + конверт із зворотньою адресою.

а/с 3, "Інфоком", смт Стара Вижівка, Волинська обл., 44400

▶...насіння ехінацеї, можливий безготівковий розрахунок.

тел. 543-74-44

▶...живці ірги, хеномелесу, аронії — по 2 грн.; кизилу, граната, гумі — по 3 грн.; інжиру, унабі, деревоподібної смородини — по 4 грн. за один. Пересилка — 3 грн.

Олег Васильович Грогуль,
вул. Мічуріна, 18, кв. 27, м. Козятин, Вінницька обл., 22100

▶...допомогу в пошуку рослин. Список надсилається безкоштовно у вашому конверті.

О.І.Болотських,
Банк даних колекціонерів рослин, а/с 17, м. Київ, 02105

▶...реалізуємо декоративні рослини.

О.І.Болотських,
а/с 17, м. Київ, 02105

▶...картоплю: Повінь, Слов'янку, Беллурозу, морозник, стевію (сухі). Міцелій грибів гливи, печериці, опеньків. Насіння овочів. Пакети для насіння.

Борис Олександрович Карпич,
а/с 32, м. Харків, 61052

▶...конструкції саджалок картоплі (5 грн.)

а/с 4, м. Тараща, Київська обл., 09500

...саджанці суперсуниці (40): Лорд, Кент, Веденевил-7, Гігантелла, Тудло, Німецький гігант; чорної смородини (20): Космічна, Титанія; супермалини (10): Таруса, Крепиш, Гордість Росії; ожини, агрусу, йошти; насіння кабачків; огірків; перцю; кавбузів Здоров'яга, Титан; огірків Знахідка, Слава Ісусу. Конверт — каталог.

Д.М.Куликов,
вул. Б.Хмельницького, 12, кв. 5, м. Калуш, Івано-Франківська обл., 77303, тел. (03472) 2-05-60

▶...саджанці суниці, малини, смородини, вишні (Шпанка), лікарських рослин, квітів; сухий корінь живокосту, лаконоса.

Г.С.Федорова,
а/с 79, м. Запоріжжя, 69027

▶...агроном-виноградар пропонує саджанці, чубуки комплексностійких сортів. Конверт — каталог.

Е.М.Олефір,
вул. Авраменка, 18-84, м. Запоріжжя, 69120, тел. (0612) 67-49-53

▶...сучасний вулик — дупло Василя Палія: багато меду — мало догляду! Інформація безкоштовно. Надсилайте конверт.

а/с 3961-Д, Львів, 79040

▶...дуже ранню ромашку.

Т.І.Коваленко,
вул. Конотопська, 55, м. Ромни, Сумська обл., 42005

▶...гуртом та вроздріб широкий асортимент саджанців плодово-ягідних і декоративних культур в контейнерах — на місці, з відкритою кореневою системою — поштою. Троянди, клематиси, каприфоль, суниці, цибулини гладіолусів та багато іншого. Ціни доступні, існує система знижок. Висилаємо каталог у вашому конверті.

Тетяна та Андрій Левицькі,
вул. Корольова, 56-в, м. Вінниця, 21008, тел. (0432) 43-70-11

▶...насіння, саджанці, 25 видів лікарських трав.

Іван Остапович Пилипенко,
с. Потоки, Кременчуцький р-н, Полтавська обл., 39741

▶...картоплю Повінь, Слов'янку... (45 сортів);суницю садову Гігант Джорней, Солодкий Чарлі... (30); лікарські рослини: елеутерокок, золотий корінь та ін. Ціни благодійні!

А.М.Попов,
вул. Святошинська, 40-в, кв. 8, м. Вишневе, Київська обл., 08132

▶...саджанці чайногібридних троянд.

В.М.Каньовський,
с. Кучаївці, Чемеровецький р-н, Хмельницька обл., 31632,
тел. (03859) 9-86-19

▶...найдешевше насіння овочів та квітів в Україні: помідори (250), перець (60), баклажани (10), тютюн (7), фізаліс (5), кімнатні помідори (25), перець (20) і огірки; айстри (60), гладіолуси та багато ін. Каталог та пакет насіння безкоштовно у вашому конверті.

М.В.Семикопний,
с. Нова Басань, Бобровицький р-н, Чернігівська обл., 17461

▶...саджанці, насіння рідкісних, лікарських, традиційних та медоносних культур. Конверт — каталог. Ціна каталога 2 грн.

О.І.Джус,
с. М.Крушлинці, Вінницький р-н, Вінницька обл., 23242

▶...цибулинні багаторічники, іриси.

В.П.Дробязко,
вул. Училищна, 17, м. Богуслав, Київська обл., 09700

▶...саджанці: елеутерокока, китайського лимонника, чорної малини Кумберленд, барбарису. Насіння: турецької квасолі (з горіх завбільшки), кизилу, повстистої вишні, жовтих патисонів, дев'ясилу, цибулі порей, бутербродної квасолі та багато ін. Конверт — каталог.

Марія Голюк,
с. Бутівці, Старокостянтинівський р-н, Хмельницька обл., 31113

▶...саджанці й окулянти троянд на місці.
а/с 238, м. Красноармійськ, Донецька обл., 85307

▶...саджанці, чубуки винограду. Недорого.

А.О.Сапронов,
вул. Севастопольська, 3, м. Нікополь, Дніпропетровська обл., 53207,
тел. (05662) 1-05-02

▶...саджанці суниці, цибулини лілій. Кращі сорти. Дешево. Конверт — каталог.

Н.П.Вітковська,
с. Левків, Житомирський р-н, Житомирська обл., 12405,
тел. (0412) 49-13-72

▶...садивний матеріал винограду к/с сортів. Каталог — безкоштовно.

Геннадій Гаврилович Лисенко,
вул. Алчевська, 16, м. Луганськ,
тел. 95-12-51

▶...іриси, лілії, лілейники, хосту.

Марія Вереміївна Александрович,
вул. Калініна, 8/1, м. Богуслав, Київська обл., 09700

▶...високоякісне насіння: базиліку, кервелю, синюхи, розторопші, алтею, шавлії, чаберу, огіркової трави, стевії, вівсяного кореня, тригонели, гісопу, ромашки, меліси, стахісу, рути, сонатора, головатню, лофанту, ехінацеї, материнки, левзеї, скорцонери, китайського лимонника, арніки, чуфи, змієголовника, фенхелю, м'яти котячої, заячої капусти; саджанці: м'яти перцевої гібридної, безсмертника, канцуферу, золотого кореня, скумпії, елеутерококу, зозуленців, зубрівки, йошти, розмарину, солодки, лаконосу, всього 74 види. Післяплатою. Ваш конверт — каталог безкоштовно.

М.Є.Єрменчук,
с. Мовчанівка, Підволочиський р-н, Тернопільська обл., 47840

▶...садивний матеріал сортових ірисів, тюльпанів, лілій. Конверт — каталог.

Н.В.Мартиненко,
вул. Ватутіна, 21, м. Кагарлик, Київська обл., 09200

▶...медодайні, лікарські рослини: головатень, ваточник, синяк, фацелія та ін.
тел/факт (8-04337) 2-56-92

▶...клематиси, гортензію, троянди плямисті, хвойні та інші декоративні рослини. Конверт — каталог.

М.Р.Бережнюк,
с. Гніздичів, Жидачівський р-н, Львівська обл., 81740,
тел. (03239) 4-81-01

▶...насіння помідорів, перцю, огірків, лікарських рослин, квітів. Саджанці актинідії, йошти, чорної смородини (ягоди як 25 коп.), жимолості їстівної, ірги, айви, магонії, лавра, кави, лимонника, гумі, троянд витких неукривних, бульбової бегонії. Каталоги на насіння та саджанці в конверті замовника.

Галина Павлівна Хоменко,
вул. Красінського, 5, кв. 3, м. Долина, Івано-Франківська обл., 77502

▶...інкубаційні яйця та молодняк цесарок і перепелів.
тел. (04497) 47-5-08

▶...насіння розторопші накладною платою, 200 г — 12 грн.

А.Б.Кажан,
а/с 1086, м. Краматорськ, Донецька обл., 84323

▶...дешево сортові гладіолуси, багаторічники, кімнатні.

Н.Г.Бойко,
с. Вікторія, Пирятинський р-н, Полтавська обл., 37044

▶...для інтенсивних садів саджанці яблуні, смородини та низькорослі клонові підщепи.

П.М.Медолиз,
тел. (04744) 3-09-86

▶...насіння айстр зарубіжної селекції, жоржини, укорінені живці великоквіткових і дрібноквіткових хризантем, живці реалізуються на місці.

Іван Іванович Васюта,
с. Зачепилівка, Новосанжарський р-н, Полтавська обл., 39300

▶... інкубаційні та харчові перепелині яйця, молодняк, тушки перепелів, стелажі для утримання (250 гол.), інкубатор для курячих та перепелиних яєць, фазани, перепелиний послід.
Тел. (044) 431-75-98
E-mail: senenkov@svitonline.com.ua

▶...однорічні щеплені саджанці яблуні, груші, сливи, великоплідної аличі, вишні, черешні, абрикоса, персика. Гарантія якості та відповідності сорту. Реалізація на місці — березень — квітень. Конверт — каталог.

Володимир Миколайович Франтійчук,
с. Рогізна, Кам'янець-Подільський р-н, Хмельницька обл., 32397,
тел. (03849) 9-36-33 (з 6-00 по 8-00)

▶...варотом — для лікування бджіл від вароатозу.
п/с 328, Київ, 03146

▶...брошуру "Здоров'я з вулика. Всі продукти бджільництва". Ціна 1 прим. — 1 грн. 50 коп. Журнали "Пасіка" за минулі роки по ціні 0,5—1 грн. за примірник.
Пр. Ю.Гагаріна 17-а, Київ, 02094,
тел. 552-95-11

▶...високодекоративні жоржини.

Ніна Іванівна Боса,
с.Соснівка, Гадяцький р-н, Полтавська обл., 37352

▶...окуляри-тренажери "Relax" для відновлення зору (для водіїв, комп'ютерні); магнітно-масажні устілки, масажуючи стопу, Ви тренуєте й зміцнюєте свій організм, розторопшу (борошно).
Тел. (044) 476-08-84 (з 8 по 9 год.)

▶...насіння амаранту багряного; чумизи Коломенської. Конверт, запитання. Сьогодні новинка — завтра підтримка.

Богдан Леонович Олінкевич,
с. Репуженці, Городенківський р-н, Івано-Франківська обл., 78131

▶...сучасні сорти для інтенсивного саду: абрикос, персик, слива, айва. Саджанці та живці. Конверт — каталог.

Іван Миколайович Коломієць,
вул. Піонерська, 25-а, м. Кам'янка, Черкаська обл., 20800

▶...тюльпани, нарциси, лілії, іриси, лілійники.

З.Г.Овсяникова,
вул. Миколаївська, 239, м. Одеса, 65013

▶...садивний матеріал сортових сенполій. Конверт — каталог.

Л.А.Татаренко,
вул. Черепіна, 30, кв. 82, м. Суми, 40034

▶...голландське насіння: морква рання та пізня, буряки столові, редиска тритижнева, капуста білоголова, червона, цвітна, огірки бджолозапильні, самозапильні та з жіночим типом цвітіння (Наташа, Атлантіс, Паркер, Аякс, Маринда, Матильда, Кріспіна, Пасадена та ін.), помідори ранні, пізні, середні, високорослі й кущові, селера, цибуля-порей, петрушка кучерява, листкова, коренева, редька чорна зимова, кабачки цуккіні, квіти. А також вітчизняне та аматорське насіння овочів і квітів. Цибулини гладіолусів, лілій, фрезій, бегоній, бульби жоржини та багато іншого. Каталог надсилається безкоштовно в заадресованому конверті з маркою замовника. Ціни доступні, система знижок. Оплата після отримання насіння.

а/с 87, м. Київ-170, 03170

▶...клематиси. Великий вибір.

Віктор Андрійович Шажко,
пров. Курчатова, 6, Слов'янськ,
Донецька, 84108,
тел. (0262) 2-60-87 (ввечері)

▶...накладною платою саджанці, чубуки кращих сортів винограду для північних регіонів України

Микола Степанович Цілина
вул. Кірова, 11-А, смт Талалаївка, Чернігівська обл., 17200

▶...гладіолуси — бульбоцибулини і дітки сучасних сортів на зріз. Лілії — охолоджені цибулини для зимово-весняної вигонки, а також для відкритого грунту. Якість, помірні ціни, безкоштовні консультації. Конверт — каталог.

Л.В.Петрусенко,
вул. Шевченка, 77, смт Голоби, Ковельський р-н,
Волинська обл., 45070

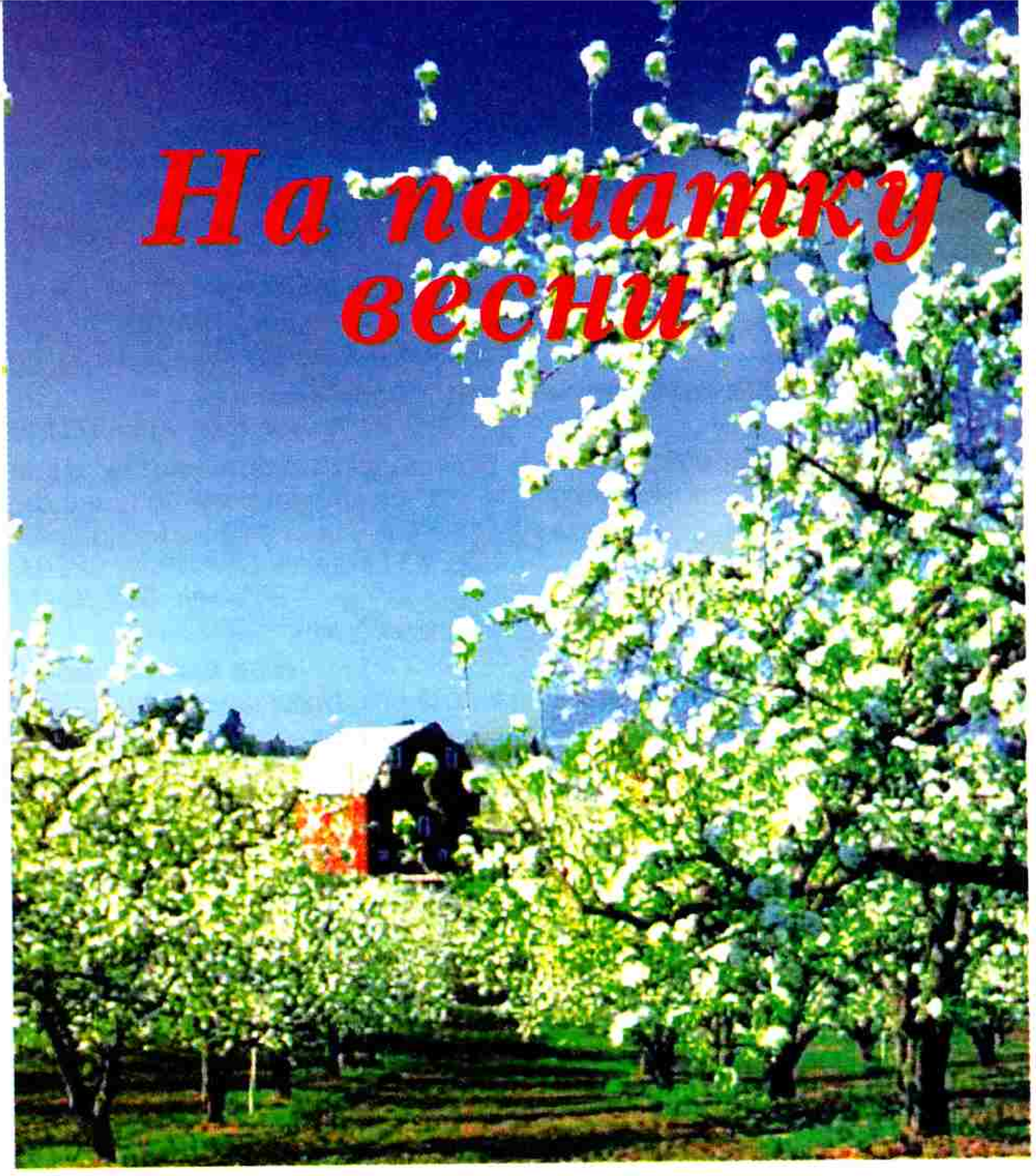
Пропонуємо: ♦ кращі сорти троянд для зрізу та озеленення; ♦ саджанці шипшини та самшиту; пакети молочні літрові.
Знижки для оптовиків — до 50%. Реалізація на місці, а також надсилаємо поштою, у т.ч. післяплатою. Конверт — каталог.

Володимир Петрович Цукур,
вул. Лугова, 36, Жуляни, Київ-169, 03169,
тел. (04497) 3-25-23

ТМ "АЛЕКС" ПРОПОНУЄ

• широкий асортимент насіння овочевих культур і квітів вітчизняних і зарубіжних сортів; • цибулинні квіти, троянди для зрізу та озеленення • засоби захисту рослин, добрива, стимулятори росту.
Опт і роздріб.
Тел. (044)543-10-25, 551-63-86, 8(067)905-46-79

На початку весни

У березні продовжують обрізувати плодові дерева та приступають до обрізування ягідних кущів (якщо основа куща вільна від снігу). Обрізуючи дерева, обов'язково замазуйте садовим варом або олійною фарбою зрізи, діаметр яких більший 0,5—1 см. Пройдіть курси обрізування плодових насаджень, які, як правило, організовують садові товариства. Це дасть змогу опанувати техніку обрізування, основні типи формування крони, особливості сортового обрізування.

Початок весни — найбільш вдалий час для вирізування старих, поламаних, тих, що ростуть до середини куща та переплітаються, гілок смородини, порічок, агрусу, кизилу — рослин, які дуже рано пробуджуються від зимового фізіологічного спокою. Кущ смородини після обрізування повинен мати по 3—4 добре розвинутих пагони різного віку.

Кущі агрусу більше загущуються однорічними пагонами, тому їх необхідно щороку проріджувати, щоб кожен кущ мав 20—25 пагонів різного віку.

Насадження малини, як правило, обрізують відразу після збирання врожаю. Але, якщо тоді цього не було зроблено, то саме зараз слід вирізати на рівні грунту всі пагони, що відплодоносили (їх добре розрізняти за кольором кори). Малина, яку вирощують за допомогою шпалери, повинна мати щільність молодих пагонів близько 10—12 на погонному метрі рядка.

У цьому місяці часто бувають відлиги, які спричинюють інтенсивне танення снігу. Якщо садова ділянка не має стаціонарного зрошення, то слід вжити заходів для затримання талих вод і відновлення або обладнання протиерозійних пристроїв на ділянці з крутим схилом, яка має ознаки водної ерозії (змиви грунту, утворення рівчаків тощо).

Корисно влаштувати впоперек схилу із ущільненого мокрого снігу вали, збираючи сніг з міжрядь саду (чорний грунт сильніше нагрівається під променями весняного сонця, швидше відтає і добре вбирає талі води). Добрі результати дає влаштування плетених загаток впоперек рівчаків, до їхньої основи слід покласти солому, очерет тощо. Такі загатки влаштовують через кожні 1—3 м, залежно від довжини рівчака і крутизни схилу.

Якщо ділянка в низині, то слід потурбуватися про очищення водовідвідних канав, а якщо їх немає, то потрібно прокопати канави, борозни, швидкотоки тощо. Це допоможе вберегти сад від небажаного підтоплення.

Після випадання снігу (а в цьому місяці він, як правило, мокрий і важкий) треба своєчасно його струшувати з гілок і кущів. А щоб запобігти пошкодженню штамбів плодових дерев мишами, підкидайте сніг до дерев і ущільнюйте його на всій площі приштамбового круга.

За необхідності поновіть побілку штамбів і скелетних гілок, перевірте якість обв'язки штамбів молодих дерев, щоб не пошкодили зайці.

Бажано вибірково оглянути гілки плодових дерев крізь лупу. Через неї можна побачити зимуючих особин бурого і червоного плодового кліща, щитівок, чорненькі яйця попелиці, пошкодження древесниці в'їдливої, сонячні опіки тощо. Результати огляду дадуть змогу реально оцінити, що і наскільки загрожує вашим рослинам та підготуватися до відповідних запобіжних заходів.

За сильного зараження паршею, заселення дерев і кущів попелицею, медяницею, щитівками, кліщами тощо їх обприскують до розпускання бруньок 40%-ним препаратом ДНОК (1%-ним водним розчином, або 100 г на 10 л води) чи нітрафеном (2—2,5%-ним водним розчином, або 200—250 г на 10 л води). Обприскувати треба не тільки дерева, а й грунт у пристовбурних кругах, бо у ньому також є збудники інфекції.

У березні, враховуючи погодні умови, перещеплюють плодові дерева, заготовляють живці ягідних культур для весняного садіння в шкілку, виконують настільне (зимове) щеплення на заготовлених з осені підщепах.

У цей час не слід забувати про наших пернатих друзів — птахів. Треба поповнювати годівниці кормом (просо, сорго, крупи, крихти хліба, сало, шматочки м'яса тощо). Незабаром прилетять шпаки, тож необхідно полагодити шпаківні, а де їх немає, то виготовити. На садовій ділянці їх бажано мати 4—5.

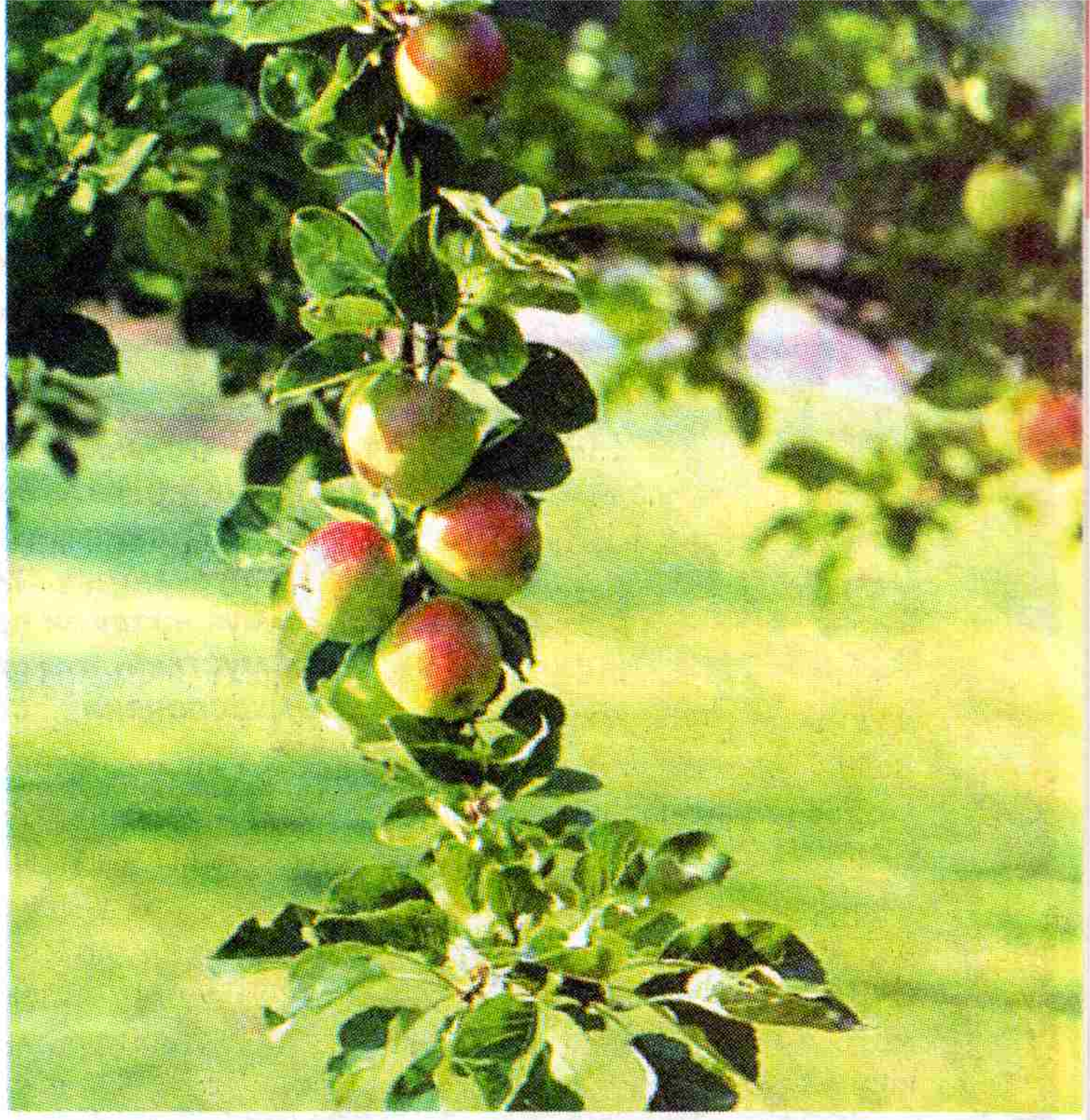

О.В.Романов,

ВНО "Укрплодорозсадник"

Як доглядати перещеплені дерева

Перещепив дерево віком 10 років, у кожну гілку по 4 живці за кору. Всі живці прижилися й буйно розвиваються. А що далі робити?

М.В.Жданюк, *м. Київ*

Нерідко доводиться бачити, як на перещеплених товстих гілках усі живці прижилися і перетворилися у довгі гілки, які продовжують паралельно буйно рости.

Одні садівники-аматори, зробивши щеплення, заспокоїлися, дивлячись на такий "гарний ріст"; другі — не знають, що робити, хоч розуміють, ніби щось не так; а треті ніяк не погоджуються вирізати "таку гарну гілку", коли їм радять це зробити. Як же слід чинити в такому випадку?

Коли живці, щеплені за кору по кілька штук на одному великому зрізі, прижилися і на них розпочався ріст пагонів, то відразу ж вибирають, який із них буде продовженням перещепленої гілки. Перевагу, звичайно, слід віддавати живцеві, який найкраще розвивається. Добре, якщо такий живець щеплений зверху перещепленої бічної гілки, а коли він слабший від інших, тоді вибирають з тих, що розміщені збоку, і ні в якому разі не знизу. Адже він може відламатися як від власної маси, так і від пташки, що вмостилася на ньому, бо зрощення стає міцним не відразу з початком росту щеплених живців. Вибраний живець (а точніше — пагін з його верхньої бруньки) повинен вільно розвиватися. Його прищипують лише в тому разі, коли до середини літа він виріс досить довгим і ще продовжує ріст. Прищипують над першим верхнім нормально розвинутим листком, видаляючи верхівку з недорозвинутими листочками. У решти живців верхні пагони прищипують, коли вони починають конкурувати (доганяти чи обганяти в рості) з вибраним основним пагоном. Пагони, що розвиваються на живцях з нижче розташованих бруньок, при сильному їх рості і загущенні можна прищипнути (обрізати) сильніше, щоб вони не перепліталися між собою. Але вирізати в перший рік нічого не треба, бо всі ці пагони (в наступні роки — гілочки, що виросли з них) сприяють швидшому заростанню зрізу на перещепленій гілці.

У наступні роки продовжують формування перещеплених гілок. Центральну (основну) гілку відповідно вкорочують, щоб у потрібному місці викликати її розгалуження (беручи до уваги, що найсильніші розгалуження ростуть поближче до зрізу і що не всі сорти однаково галузяться). На решті живців пагони продовження зазвичай не вкорочують, щоб не викликати надмірного їх галуження. Якщо з другорядних (запасних) живців виросли більш-менш сильні і надто розгалужені гілки, то їх обрізують над нижнім сильним розгалуженням. Поясню, як це розуміти ("нижнє сильне розгалуження"). Припустимо, що на гілці виросло п'ять відгалужень, з яких два нижніх коротенькі (їх до уваги не беремо), а три верхніх (рахуючи з верхнього) завдовжки 30, 20 і 15 см. Отже, "нижнім сильним" буде те, що має довжину 15 см (бо ті, що нижче від нього не "сильні"). Аналогічно слід чинити і в наступні роки, щоб гілки із запасних живців не обганяли в рості основний.

З перещепленої гілки потрібно сформувати повноцінну гілку з бічними напівскелетними і обростаючими (плодовими) гілочками. Якщо з основного живця не виросли в нижній частині потрібні бічні гілки другого порядку, то для їх формування використовують другорядні, прищипувані в перший рік живці. Коли рана від торцевого зрізу перещепленої гілки повністю заросте, зайві гілки, що не мають цінності як плодоносні, видаляють. Зрізуючи зайві гілки, не залишайте пеньочків від них, але й не зачіпайте напливу, який закрив зарослу рану.

Обв'язку з перещеплених за кору товстих гілок у перший рік не знімають. Незарослий торець замащують тонким шаром садової замазки, щоб запобігти його розтріскуванню.

На гілках, перещеплених способом копулювання чи вприклад, обв'язку знімають, коли вона починає врізатися в гілку.

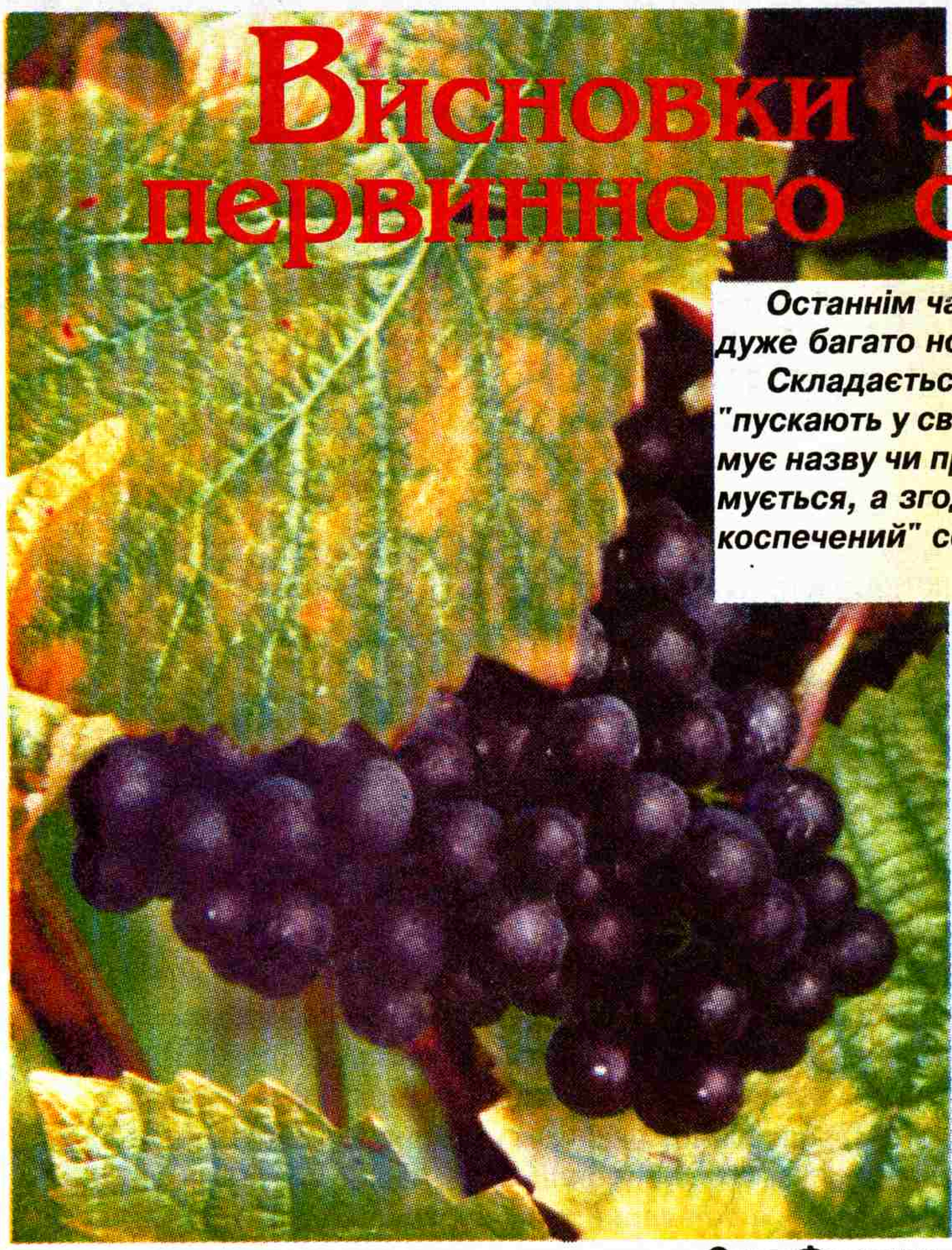
Якщо на дереві перещеплена якась одна гілка, то не допускайте її затінення верхніми чи сусідніми бічними гілками. Їх необхідно вирізати чи обрізати, переводячи на зручно розташоване (в потрібний бік) відгалуження, яке не повинно бути більш ніж наполовину тонше від основної гілки в місці її вкорочення (вирізування).

А.М.Білик,
канд. с.-г. наук

Висновки з результатів первинного сортовивчення

Останнім часом як у садівництві, так і у виноградарстві з'явилося дуже багато нових сортів.

Складається враження, що селекціонери весь гібридний матеріал "пускають у світ", тобто кожен із сотень, а може й тисяч сіянців отримує назву чи просто номер, інтенсивно розмножується, гарно рекламується, а згодом на практиці виявляється, що той чи інший "швидкоспечений" сорт зовсім не заслуговує на звання сорту.

Сорт Фортуна.

Щоб мати об'єктивну інформацію, ми десятки і сотні нових сортів випробовуємо на дослідних ділянках. При цьому наголошую, що багато з них нові для нашого регіону (північ України), бо, можливо, для південного або східного регіонів України це вже пройдений етап. І будемо акцентувати увагу більше на недоліках, ніж перевагах сорту. Бо негативний результат — це також результат, який важливо враховувати, щоб у подальшому не допустити помилок, які нам дорого коштують і не лише в грошах, але й у згаяному часі, вкладеній праці.

Як показали чотири роки плодоношення, сорт **Лора** — один з кращих у колекції. Та в 2001 році був практично без врожаю, лише окремі фрагменти грон. Річ у тім, що у Лори функціонально жіноча квітка, а погода під час квітування винограду в тому році була дощова та холодна, за якої пилок відсирів і не може потрапити на сусідній кущ, до того ж за таких умов він і не проростає. Такою ж була доля деяких інших сортів з функціонально жіночою квіткою: **Костя (I—83/29)**, **Гориздра 19** були без врожаю, а от на їхніх родичів по квітці — **Фламінго** та **Вікторію** — погода практично не вплинула, зав'язування ягід у 2001 році було прекрасне, без горошіння. Повернувшись до думки про Лору, зазначимо, що для цього сорту доцільними будуть штучне запилення та необхідний значно більший запас багаторічної деревини, і цей сорт віддячить. Такого щедрого, красивого та смачного врожаю, який був на Лорі у 2002 році, треба було довго пошукати на інших сортах.

На сорті Тимур за чотири роки плодоношення ми не побачили повноцінних грон, дуже сильне горошіння. За авторитетною думкою виноградаря С.О.Прокопенка, для нормального плодоношення Тимуру потрібен великий запас багаторічної деревини, тобто при віялоподібному чотирирукавному формуванні 2,5—3 м схема садіння має бути такою ж як і для Кеші (FV-6-5) 3x4 м. Ми собі цього не могли дозволити, оскільки маємо велику колекцію сортів, а місця для них обмаль.

Декілька слів про запорізькі сорти, отримані від Є.О.Ключникова. У нас вже перший та другий рік плодоносили **Атлант**, **Денал**, **Аліна**, **Деметра**, **Подарунок Запоріжжю**, **OV-6-ПК**. З позитивних ознак цієї групи сортів слід відзначити той факт, що ягоди не тріскаються і не загнивають, а за кліматичних умов нашої місцевості це дуже важливий фактор, за винятком сорту Деметра, ягоди якого і потріскались, і погнили в серпні, хоч умов, сприятливих для цього явища, і не було. А у вересні задощило і 15-грамові ягоди Атланта — вистояли, не тріснула жодна, і висіли до 15 жовтня. А суттєвими недоліками є те, що і Подарунок Запоріжжю і Атлант для нас пізні сорти й, мабуть, не кожен рік достигатимуть. У Денала надзвичайно довге і "розтріпане" гроно, яке не має товарного вигляду. Привабливіший вигляд мав подібний до Денала за формою та кольором ягід сорт Аліна. Негативне враження від селекційної форми OV-6-ПК.

Напрочуд приємне враження склалося від сорту **Прозорий** раннього строку достигання. Середньорослий з сильнорозсіченою листковою пластинкою, стійкий до мільдью та гнилей, має щільне конічне гроно, ягоди світло-жовтого кольору, витягнуто-яйцеподібної форми, досить великі (8 г), смачні з приємним мускатним присмаком. Дуже врожайний, при навантаженні врожаєм ріст куща не пригнічується і лоза визріває добре. Позаминулорічної зими 2 кущі були залишені на опорі і Прозорий успішно перезимував, правда, зима була досить м'якою.

Не виправдав думки деяких виноградарів лише по одному пункту сорт **Фортуна**, який, за їхніми твердженнями, може замінити **Фіолетовий ранній**. У нас

цей сорт не має мускатного присмаку. Оскільки смак Фортуни сильно поступається перед смаком Фіолетового раннього, до речі, це єдине, що було позитивного у цього сорту. А його погане укорінювання, вразливість мільдью, перевантаження, від якого різко знижувалась зимостійкість, то нема про що шкодувати. А от за всіми іншими параметрами Фортуна на належній висоті: сильнорослий сорт, стійкий до мільдью, формує врожай темно-синіх округлих ягід масою 2—3 г, з досить високим, як для нашого регіону, вмістом цукрів — до 20 %, мабуть, Фортуна буде добрим виноматеріалом.

Коли мова зайшла про технічні сорти, то варто назвати **Славу** та **Менделеум**. Слава з тонким і виразним мускатним ароматом, врожайний, гроно 200—300 г, щільно конусоподібне з крилами, ягоди масою 1—2 г, круглі, зелені, цукру накопичують за наших умов також до 20%. За літературними джерелами, може витримувати мороз до —27—29°С, що досить сумнівно (ми вирощуємо в укривній культурі). У нас достигає пізнувато (II—III декади вересня), ягоди розтріскуються та гниють слабо, це вже коли вони лежать на землі. Сорт високостійкий до хвороб.

А Менделеум відзначається дуже високим процентом накопичення цукру і стійкістю до хвороб та високою врожайністю. Грона щільні, масою 200 г, ягоди — 2 г, круглі, чорні, простого смаку.

Непогано зарекомендував себе ранній технічний сорт KF —48. Ми викинули з колекції сорт **Росинка**, бо сильно вражається мільдью. У сортів **Піфос**, **Алан 3** та **Ритон** тріскаються та гниють ягоди — недолік, який лімітує їх поширення у нас.

Декілька слів про неукривні сорти. Що ж нового тут?

Любава — сорт, отриманий від уже покійного С.Г.Леонова із Запоріжжя. Це результат схрещування сортів Делавар х Восторг. Успішно вже 5 років перезимовує на опорі, без найменшого підмерзання. Сорт стійкий до мільдью. Високоврожайний, схильний до перевантаження, від чого пригнічується приріст, але лоза визріває добре. Грона середньої щільності, конічні, витягнуті, масою 200—300 г. Ягоди круглі, білі, із загаром, масою 2—3, досить солодкі, з відчутним ізабельним ароматом. Урожай достигає у третій декаді серпня і може висіти тривалий час на кущі, не тріскаючись та не гниючи.

Кам'янський — отриманий також від С.Г.Леонова. Походження сорту нам невідоме. Кущ середньої сили росту, листя класично ізабельне, опушене знизу, слаборозсічене. Але смак ягід зовсім не ізабельного напряму. М'якуш ягід неослизнений, шкірка тонка, смак приємний, солодкий. Гроно невелике (150—200 г), але ягоди досить великі (5 г), світложовтого забарвлення, круглі. Усі, хто дегустував ягоди Кам'янського в серпні 2002 р., відзначали високі його смакові якості, враховуючи, що це ізабельний сорт. Досить врожайний. Ягоди довго висять після достигання, не тріскаються і не гниють. Вирощуємо його без захисту від шкідників, хвороб та морозів.

П.О.Мазур,
завідувач с.-г. відділом НЕНЦ,
вул. Вишгородська, 19, м. Київ

Утримання батьківського стада племінних гусей у присадибному господарстві

Ми не без допомоги журналу "ДСГ" розвели гусей. А досвіду обмаль. Тож придбали книжку "Пташиний двір. Гуси" О.І.Лашка. Багато в ній цікавого і корисного, чимало такого, чого і досвідчені господарі не знають. Але виникло і багато запитань, на які, сподіваюсь, Ви відповісте на сторінках журналу.

Автор пише про те, як вибрати доброго гусака на плем'я, щоб не залишити "однолюба", в якого на крилі є пір'їни — "ножиці". А в "ДСГ" № 6 за 2001 р. автори статті "Де гуска несеться, там щастя ведеться" повідомляють, що саме ці пір'їни є у доброго гусака. Так де їх шукати? От якби малюнок був або детальніший опис. А ще радять додатково підгодовувати гусака зерном. Але ж він і дивитися на корм без своїх гусок не хоче, а коли вони є, то стоїть на варті, а вони їдять.

І ще одне, дуже важливе. Автор книжки розповідає про те, які породи гусей вирощують в Україні, але ж, можливо, є господарства чи приватні особи, які розводять племінний молодняк. Бо мене, наприклад, зацікавили італійські білі, тулузькі (на жаль, у книжці не вказано ступінь виведення молодняка).

Зараз на моєму подвір'ї два види молодих гусей: одні — явно китайські сірі, а другі — білі, зовні дуже схожі на холмогорських, але менші (5—6 кг), добре пасуться (гуска-однорічка знесла за весну понад 50 яєць і заквоктала). Може вони і непородисті, але гарно ростуть, дуже лагідні. На мою думку, гуси — найрозумніша домашня птиця, а з економічного погляду — ще й найвигідніша. З місячного віку підгодовуємо тільки вранці і увечері, але вранці вони самі їдять неохоче, стоять під ворітьми і чекають, коли їх поженуть на пасовище. А до 3—4-х місяців вони вже великі і можна забивати на м'ясо.

Тож моя порада: розводьте гусей, то будете з м'ясом. А якщо залишите собі на плем'я гусячу сім'ю, будете насолоджуватись, спостерігаючи, як по-господарському і гордо ходить по подвір'ю гусак, як ніжно поводиться він з гускою і який він турботливий батько. У жодної птиці такого не побачиш.

Насамкінець хочу побажати редакційній групі творчої наснаги і всього найкращого. Буду дуже вдячна, якщо відповідь на мої запитання надрукуєте в журналі.

*З повагою **Марія Іванюк,***
Прикарпаття

У домашніх умовах вирощують гусенят на плем'я, для ремонту батьківського стада з добового віку і до переведення в доросле поголів'я в одному приміщенні, без пересаджування, і тільки на глибокій підстилці.

Щоб замінити дорослих гусей, з розрахунку на голову на вирощування необхідно брати 3,5 добового гусеняти.

Перед посадкою гусенят до приміщення, підлогу посипають негашеним вапном шаром 0,5—0,8 см. Підстилку — різану солому, дерев'яну стружку, тирсу, торф кладуть на підлогу шаром 5—7 см, а в подальшому — в міру забруднення через кожних 5 днів її додають.

Підготовлене приміщення за 24—48 годин до посадки гусенят обігрівають. Під час посадки птиці, температура в приміщенні підтримується на рівні 28—29°С. Обігрівають гусенят з добового і до 20—денного віку під брудером, який встановлюють у приміщенні.

Гуси — пасовищна птиця. Тому поряд з годівницями для концкормів та мішанок встановлюють годівниці-ясла, до яких кладуть зелений корм. Крім того, встановлюють окремі годівниці для крейди, черепашника та гравію. Для цього можна використати звичайні дерев'яні корита. Напувають гусенят з напувалок. Щоб підстилка не замокала, напувалки встановлюють на сітчастому коробі. У перші дні вирощування гусенят годують з лотків, напувають з автоматичних напувалок.

На плем'я відбирають тільки добре розвинутих гусенят, які міцно стоять на ногах. Гусенят з незагоєною пуповиною, паралічем, розповзанням лапок на бік, малорухливих та дрібних для вирощування на плем'я не залишають.

Добре розвинуті добові гусенята великі сірі, холмогорські, тулузькі, ендемські та інші важать 100—105 г, молодняк уральської, арзамаської породи — 95—100 г, гусенята легших і яйценосних порід (китайські, роменські, горківські та ін.) — 90 г.

Найвідповідальніший період вирощування гусенят — це перші 20—30 днів. Дуже важливо, щоб у перший день життя кожне гусеня з'їдало свій корм.

Гусенят обігрівають електробрудером. На відстані 30 см від ламп. Температура з віку молодняка повинна поступово знижуватися: І—3-й день — 30—28°С, 4—5-й — 28—25°, 6—7-й — 25—23°, 8—10-й — 24—22°, 11—15-й — 22—20°, 16—20-й — 20—18°С. Після 20-денного віку молодняк утримують без додаткового обігрівання.

Гусенят вирощують за відносно вищої вологості повітря (70—80%), ніж курчат та індичат. Чистота повітря у пташнику підтримується завдяки належній вентиляції. Необхідно, щоб за годину надходило 1,5—5 м^3 свіжого повітря із розрахунку на 1 кг маси птиці.

Племінних гусенят до місячного віку утримують за щільності посадки 8—10 голів на 1 м^2, з 31 до 40 днів — 5—6 голів, а після 40 днів — 4—5 голів на 1 м^2. Крім того, на кожне гусеня відводять 1 м^2 вигулу.

Світловий день у перший тиждень вирощування становить 24 години, потім його скорочують до 16—14 годин на добу. Інтенсивність освітлення становить 3—4 Ват у розрахунку на 1 м^2 площі підлоги (15 лк). За наявності природних пасовищ та сприятливих погодних умов з двотижневого віку гусенят розпочинають випасати. Вранці їх випускають на вигул до заповнення кормом годівниць. Після годування їх випускають на пасовище і до водоймища. Краще водоймище — мілке, з чистою водою, без п'явок. Берег має бути пологим, і не заболоченим. Переганяти гусенят від приміщення до пасовища необхідно по

одній і тій же стежці. За наближення дощу, неоперених гусенят заганяють до приміщення, а тих, що з пір'ям, можна залишити на пасовищі і під час дощу.

Біологічна особливість гусей — це спроможність поїдати і добре засвоювати велику кількість зеленого корму (табл. 1). Вони охоче поїдають кульбабу, подорожник, кислий щавель, деревій, осот, молоду кропиву, моріжок, пташину гречку, чину, а із сіяних трав — конюшину, люцерну, тимофіївку. Молодняк випасають на полях після збирання врожаю зернових культур. Кращими випасами є заливні та суходільні луки, а також штучні пасовища.

Коли поряд з приватним господарством немає природних пасовищ, то для безперебійного забезпечення гусей зеленими та соковитими кормами рекомендується сіяти трави та коренеплоди (табл. 2).

Табл. 1. Потреба гусенят у зелених кормах залежно від віку та маси

Вік гусенят, місяців	Маса, кг	Потреба в зелених кормах,кг
1	1,4	0,9
2	3,5	1,7
3	5,0	2,5
4	5,7	2,5
5	5,8	2,3

Названі культури згодовують на випасі або скошують (подрібнюють на 2—3 см) і згодовують гусенятам у вигляді мішанок з концкормами. Свіжу зелень у яслах залишають на ніч. Гусенята дуже погано поїдають прив'ялену, грубостеблову та зелень, що вилягла. У процесі вирощування молодняка постійно контролюють його масу. Оцінюють розвиток гусенят здебільшого за живою масою (табл. 3).

Табл. 2. Строки сівби трав і коренеплодів

Культура	Строк сівби	Строк використання	Врожайність, ц/га	Площа посіву на 100 гусей, га
Озиме жито	-	20.05-1.06	30	0,17
Конюшина	-	1.06-10.06	35	0,20
Овес з викою	25.04	10.06-20.06	50	0,18
Конюшина з горохом	15.05	20.06-5.07	60	0,30
Овес, трави (отава)	-	20.07-5.08	35	0,60
Кормова капуста	5.05	5.08-15.12	300	0,10
Морква, буряки, турнепс	16.06	25.08-20.09	200	0,14

Про розвиток та ріст гусенят можна також об'єктивно судити із стану оперення. Вилуплені гусенята вкриті пухом. До 20-денного віку у сірих гусенят пух темніший на спині і світліший на животі. На 30-й день з'являється хвостове пір'я (стернове). До 40-днів відростають махові пір'їни на крилах (10 пір'їн першого порядку, 16—17 другого порядку). З цього віку починає рости дрібне пір'я, яке вкриває усе тіло. Повне оперення гусенят закінчується у віці 75—80 днів. Гусенята, які користуються водоймищами, покриваються пір'ям набагато швидше, ніж ті, що вирощуються у приміщенні на суходолі.

До батьківського стада гусенят переводять у 6—8-місячному віці. На плем'я відбирають тільки здорових гусенят, типових за екстер'єром, що характерний даній породі гусок та гусаків.

Важливими показниками під час відбору молодняка є маса, вираженість м'ясних форм тулуба, м'ясна швидкоспілість. Молодняк повинен мати широкі груди, добре розвинуті м'язи на ногах, широку спину, глибокий тулуб.

Утримання батьківського стада племінних гусей у присадибному господарстві можна умовно поділити на три періоди:

- пасовищний — розпочинається після закінчення яйцекладки (травень-серпень) і закінчується у жовтні-листопаді;

Табл. 3.Орієнтовна жива маса гусенят залежно від породи та віку, кг

Вік, днів	Великі сірі, холмогорські, уральські, калузькі		Горківські,кубанські, арзамаські		Китайські, виштинес	
	Самці	Самки	Самці	Самки	Самці	Самки
1	0,110	0,100	0,099	0,090	0,90	0,085
30	1,8	1,4	1,7	1,4	1,6	1,3
60	3,9	3,5	3,9	3,4	3,4	3,1
90	4,5	4,3	4,4	4,2	4,2	4,0
120	6,5	5,5	6,0	5,0	5,0	4,3
150	7,5	6,5	7,0	6,0	6,0	4,5

- передплемінний — листопад-січень;
- племінний — який залежно від породи гусей та погодних умов розпочинається в січні-лютому і закінчується у травні-серпні.

Пасовищний період

Гуси значну частину свого життя перебувають на пасовищах. Дорослі протягом дня з'їдають 2—4 кг зелених кормів. Така кількість зелені задовольняє їхню потребу в поживних речовинах та вітамінах.

За день гуси з'їдають до 200 г подрібнених качанів кукурудзи, просяної та вівсяної м'якини, 300 г борошна із бобових трав.

Без використання пасовищ гусівництво стає малорентабельним. Для випасу гусей використовують заливні та суходільні луки, стерню, ділянки, засіяні травою та інші угіддя (табл. 4).

Табл. 4. Кількість гусей на 1 га пасовищ

Пасовища	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень
Суходільні	75	175	175	75	50	-
Сіяні або низинні	150	500	415	335	160	80

Необхідна умова для утримання гусей — безперебійне постачання водою досхочу. Воду в напувалках міняють двічі-тричі на день.

Утримання гусей з використанням водойм позитивно діє на загальний стан птиці. На 1 га водної поверхні утримують 100—125 дорослих гусей. Найпридатніші водойми з проточною водою і з багатою рослинністю на берегах.

Передплемінний період

Перед тим, як гусей переводять до пташника і за підготовки приміщення для утримання батьківського стада гусей враховують біологічні особливості цієї птиці — гуси переносять без ускладнень, витримують низькі температури, але за умови, якщо у приміщенні немає протягів, надмірної вологості та є суха підстилка.

Після розставляння обладнання у приміщенні та на вигулі роблять дезінфекцію. Для дезінфекції використовують їдкий натр або формалін. Гусей утримують на глибокій підстилці (дерев'яна стружка, тирса, торф, подрібнена солома) шаром 5 см. Далі в міру її забруднення додають свіжу через кожних 5 днів. Приміщення забезпечують необхідною кількістю годівниць, напувалок. На одну голову фронт годування становить 6 см, напування 3 см. Гнізда встановлюють із розрахунку одне гніздо на 2—3 самки. Щільність посадки гусей на 1 м^2 площі підлоги 1,3—1,5 гол. Норма щільності посадки залежить від кліматичних умов та конструкції гусятника.

Комплектують гнізда за 1,5—2,5 місяця до початку племінного періоду, щоб дати гусям звикнути одне до одного.

Це найважливіше для утримання гусей. Гуси утворюють сім'ю. Сім'я може складатися із старшого (віком 2—4 роки) і молодого самця та 3—4 самок. Восени самка вибирає собі самця. Ось тут і потрібно господарю своєчасно зауважити, яка самка в стаді найактивніша і до якого самця виявляє симпатії. Гусак завойовує симпатії самки у бійках з іншими гусаками. Він "розмовляє" тільки з тими самками, до яких виявляє свої симпатії. Гусак має почуватися господарем стада. Основний показник якості самця — високий відсоток запліднення яєць.

Племінний період

У присадибному господарстві в племінний період гусей утримують двома способами: груповим — 40—50 голів, і сімейним (гніздовим) — 3—4 гуски і один гусак.

У цей період гусей утримують, застосовуючи додаткове штучне освітлення, яке збільшує несучість на 50—60 %.Освітлюють пташник із розрахунку 5—7 Ват на 1 м^2 площі підлоги. Тривалість додаткового освітлення 13—14 годин. Світло вмикають вранці і ввечері.

Необхідно мати на увазі, що яйцекладка у гусок розпочинається після застосування штучного освітлення через 30—40 днів.

Утримання батьківського стада гусей за подовженого світлового дня протягом усього року створює умови для отримання двох циклів яйцекладки (з травня по серпень і з кінця вересня по листопад).

Молоді самки розпочинають нестися у віці 270—350 днів. Необхідно зауважити, що час початку яйцекладки у багатьох порід не залежить від строку їхнього виведення. Гуси ряду порід раннього та пізнього весняного виведення розпочинають яйцекладку в один і той же час.

У деяких птахівників-аматорів є досвід отримання від однієї самки протягом року по 120—150 яєць. Таких гусей утримують за так званого весняного мікрорежиму, який полягає ось у чому:

- 15-годинний світловий день за інтенсивністю освітлення не менше 30 люксів (5 Ват на 1 м^2 площі підлоги);
- водний моціон (влітку на водному вигулі, взимку у штучному басейні);
- температура в приміщенні 15—20°С, відносна вологість повітря 70—80 %;
- цілорічна інсоляція у гусятнику із застосуванням еритемних ламп як джерела ультрафіолетового опромінення птиці.

Гусей годують повноцінним раціоном

Штучний весняний мікрорежим не скорочує строків експлуатації та забезпечує високу інтенсивність яйцекладки протягом 5—6 років життя гусок.

У період племінного сезону температура у гусятнику має бути не нижче 5—8°С, тому що яйця можуть підмерзнути і їхня інкубаційна якість знижується. Після знесення яєць, 12—14 годин, уже для гусей випускають на вигул.

У племінний період великого значення набуває повноцінне годування батьківського стада. Гусей годують тричі на день: вранці й в обід дають повноцінні мішанки, а увечері — зерно. Крім того, згодовують якісне сіно і трав'яне борошно із розрахунку 100—200 г на голову, а також соковиті корми. Слід організовувати додаткове підгодовування гусаків. Крім загального раціону, їм дають додатково спеціальні суміші, збагачені білковими кормами, вітамінами і мікроелементами. Щодня згодовують по 100 г пророщеного зерна на голову. Щоб мати високе запліднення яєць, через кожних 10 днів роблять ротацію (заміну) гусаків.

Вікова структура батьківського стада, з урахуванням вибраковування, повинна бути така: молодняк — 30 %, переярки — 25, трирічки — 20, чотирирічки — 15, п'ятирічки і старшого віку — 10 %.

О.Лашко,
с. Мархалівка, Васильківський р-н, Київська обл.

АМАТОР: ДУМКА ПРАКТИКА

Шановні панове! Я звичайна сільська жінка, живу в невеликому селі. Сім'я у нас також невелика: ми з чоловіком і двоє діток. Колгосп, в якому працювали, розпався, зарплату в ньому останній раз платили багато років тому, але зерно, звичайно, давали. Тому лише виживали, ведучи домашнє господарство: тримали курей, порося, корову, бичка. Ми справді виживали, але і пожити хотілось, бо нам не так багато років. Але як? Грошей від ведення домашнього господарства вистачало тільки, щоб зводити кінці з кінцями. І ось нам ніби пощастило: взяла на інкубаторі 3 березня минулого року 100 добових курчат непоганої яєчної породи. Почала їх старанно доглядати. Робила це як завжди: годувала сиром, вареними яйцями, пшоном. Ну, а далі все було як і в минулі роки, — частина курчат подохла. До того ж цього разу падіж був особливо великий, 5 травня залишилось лише 63 курчати.

Аж якось випадково подивилась по телевізору передачу "Сільський час" (по УТ—1), з якої дізналася про **АМАТОР**. Це така мінеральна добавка до корму, що творить чудеса — всі курчата виживають. Я повірила, тому що про **АМАТОР** в передачі розповідала така сама селянка, як я. Коли була в райцентрі, зайшла у ветеринарну аптеку. Там було багато різних добавок, проте ми спинили свій вибір на **АМАТОР**, хоч ціна була 5 грн. за пакет. Решта добавок коштувала по 3,5 грн за пакет. Проте я дуже повірила тій жінці з телепередачі і взяла таки пакет **АМАТОР** для курчат. Дома прочитала, що на ньому написано і здивувалася, адже у пропонованому рецепті годівлі зовсім не було звичних для мене сиру та варених яєць. Надіслала листа на фірму, яка той **АМАТОР** випускає, виклала свої сумніви. Вони відразу відповіли, та так, що мене буквально ошелешили... Порадили зробити експеримент: купити курчат і годувати лише згідно з рецептом на упаковці **АМАТОР**. Якщо будуть негаразди, гарантували компенсувати всі витрати. А якщо все буде в порядку, неодмінно написати про це в журнал.Зокрема, як я готувала корм, як годувала пташенят тощо. Лист був офіційний, з печаткою. Ну, думаю, раз печатка, значить не обмануть.

Погодились ми, а тут саме і бичка здали, гроші були, то й купили 50 курчаток. **АМАТОР** у нас вже був. Цих, щойно придбаних курчат тримали в окремому приміщенні, щоб не плутати з іншими. Годували їх, суворо дотримуючись рецепту і рекомендацій, вказаних на пакеті **АМАТОР**. Вижили всі пташенята. І це, підкреслю, без варених яєць, без сиру і без будь-яких ліків. Через 2 місяці (знову ж таки, згідно з порадами фірми) перевели їх на **АМАТОР** для несучок. Перші яйця ми отримали, коли поголів'ю було 4 місяці, а в 6 місяців наші курочки вже неслись усі. Ми прискіпливо рахували яйця і не йняли віри: на дворі стояв листопад, а кури несли яйця, як влітку. У січні було по 45 — 47 яєць від наших 50 курей, інколи ж і 48, 49, а тричі — було по 50 штук. Ми чітко усвідомлюємо, що такого ніби і не може бути, але йдемо черговий раз до курника і знову маємо 46 яєць. Написали ми знову листа до фірми, подякували, а вони нам про договір нагадали. Ну, ми також люди слова, тож і пишемо цього листа до журналу. І ще. З тих перших курчат із 100 залишилось лише 61, хоч і їх ми потім перевели на **АМАТОР** для несучок. Однак яєць вони несли менше, напевне, тих вітамінів, що **АМАТОР** для курчат, їм не вистачає, адже саме ця добавка закладає майбутнє здоров'я птиці. Цього року збираємось придбати 1000 курчат, вже будуємо для них курник. Адже тепер ми знаємо, як заробляти гроші, щоб жити, а не виживати. А ще нас **АМАТОР** навчив, що не все дешеве — добре. Наші сусіди вирішили зекономити і замість **АМАТОР** взяли іншу добавку, премікс називається. Та ця еконсмія, як говориться, вийшла їм боком: багато курчат загинуло, а ті, що вижили, з нашими не йдуть ні в яке порівняння: несуть яєць майже вдвічі менше. Тож і сусіди вирішили надалі брати лише **АМАТОР**, більше не економлять.

Ганна Михайлівна Трофименко,
смт Веселе,Запорізька область.

Коментар спеціаліста

Прийшла гаряча пора для всіх, хто займається птахівництвом. Відклавши на деякий час усі справи, господині всю увагу, ласку, терпіння віддають маленьким пухнастим клубочкам. Їх оберігають від протягів, зігрівають грілками, намагаються урізноманітнити годівлю. І все одно нерідко малеча гине, як правило, несподівано і швидко. Забезпечити курчат сучасних порід усіма необхідними вітамінами і мінералами, годуючи їх лише звичайними кормами, неможливо. Навіть молода, щойно зрізана зелена трава, задовольняє вітамінну потребу молодняка лише на 20— 30%. Проте нагадаю, що саме вітаміни та мінерали підтримують нормальний обмін речовин в організмі, сприяють оптимальному засвоєнню кормів. Кожен вітамін і мінерал виконує в організмі свою функцію, тому нестача хоча б одного з них може викликати серйозні функціональні зміни.

У чому перевага **АМАТОР** перед іншими вітамінно-мінеральними добавками?

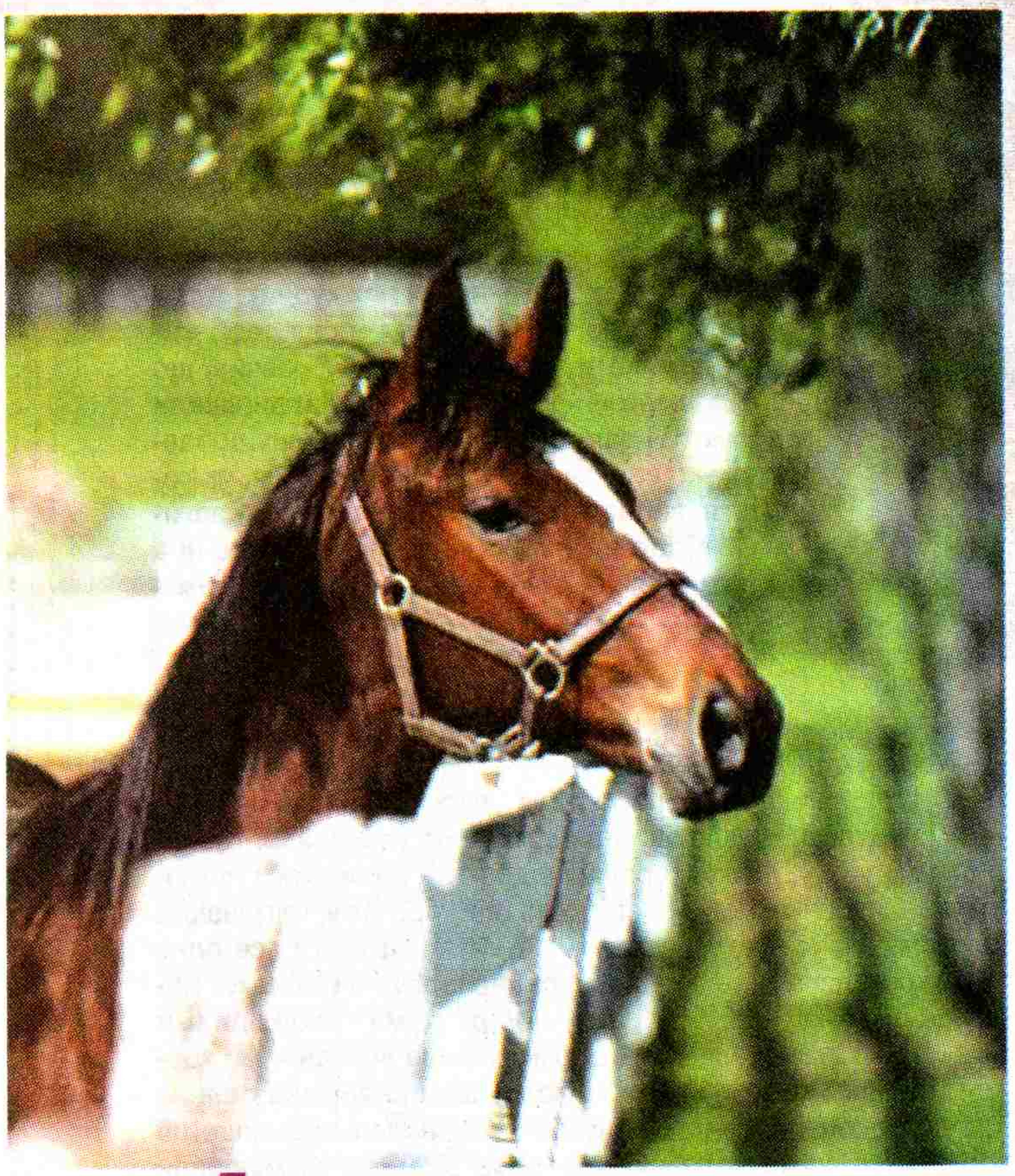
АМАТОР — єдина вітчизняна кормова добавка, що містить усі необхідні курчатам вітаміни та мінерали. Лише в складі **АМАТОР** є вітамін B_4, що запобігає ожирінню внутрішніх органів. **АМАТОР** підвищує також засвоювання поживних речовин корму на 15 — 25%. За допомогою **АМАТОР** легко і швидко можна приготувати будь-яку кількість повноцінного комбікорму. **АМАТОР** не містить будь-яких штучних стимуляторів росту та гормональних препаратів, а лише вітаміни та мінерали найвищої якості. Завдяки їх комплексному складу **АМАТОР** поглинає і виводить з організму токсичні та радіоактивні речовини, що потрапляють до організму з навколишнього середовища з кормом чи водою.

З якого віку можна давати курчатам **АМАТОР**?

Для курчат придатна лише вітамінно-мінеральна добавка **АМАТОР** -курча.Її можна давати пташенятам у складі комбікорму вже з перших днів життя. Рецепт комбікорму та норми годівлі подаються на упаковці.

В.П.Серженко,
ветеринарний лікар

Упряж, її припасовка, запрягання коня

Дісталася нам від батьків у спадщину земля. Залишили місто й переїхали до села жити постійно. Вже дечим обзавелися, але щоб по-справжньому господарювати в селі без коня обійтися просто неможливо.

Щоб придбати коня, грошей назбирали, воза й упряж виготовимо самі, а ось усі складові упряжі та як в цю упряж запрягати коня, ще до пуття не знаємо. Тож, будь ласка, надрукуйте пораду для молодого господаря, що насправді собою являє упряж і, як у неї запрягати коня. Гадаю, що такий матеріал стане у пригоді не тільки для нашої сім'ї.

*З повагою родина **Савчуків**, Миколаївська обл.*

Для запрягання коней в екіпаж (віз, сани, бричка) і виконання роботи використовується упряж, яка може бути одиночна, парна і багатокінна. До комплекту сільськогосподарської упряжі входять: вуздечка з поводами, хомут з гужами і наритниками, сіделко з попругою, шлея, віжки, черезсідельник, дуга.

Хомут — основна частина упряжі, яка забезпечує передачу тяглового зусилля тварини на вантаж. Стандартні хомути бувають 12 розмірів (номерів), які різняться за довжиною і шириною. Довжину хомута вимірюють від верхньої внутрішньої хомутної підкладки до нижнього внутрішнього ребра кліщів, а ширину — на рівні гужових отворів.

Перед тим, як придбати хомут, з коня знімають мірку. Ширину шиї визначають циркулем, довжину — мірною лінійкою, металевим метром. Верхній кінець мірного засобу повинен упиратися в долоню правої руки, покладеною на холку. На протилежному кінці замір роблять так: для возового хомута на 6 см, для орного — на 3 см нижче лінії шиї. Ширина повинна відповідати найбільшій товщині шиї. Промисловість випускає розсувний хомут, три номери якого можуть замінити всі дванадцять номерів стандартного.

Хомут вважається правильно підігнаним, якщо він опирається в основному на середню третину переднього краю лопатки. У верхній його частині, на холці, у виїмці шиї повинні проходити два пальці, а внизу, між горлом і хомутом — плазом долоня. Тісний або надто великий хомут швидко стомлює коня і спричиняє натертості.

Хомут складається з двох дерев'яних кліщів, хомутини, хомутової підкладки, покришки, спайного ременя, супоні, пари гужів. Хомутину роблять із щільно укладеного солом'яного джгута, обтягнутого брезентом, шкірою або мішковиною. Її прикріпляють до кліщів.

Хомутова підкладка вистилає хомут із середини, і її кріплять до хомутини і прибивають до кліщів. Покришка захищає хомут від дощу. Спайний ремінь скріплює верхні кінці кліщів. Супонею затягують їхні нижні кінцівки. Гужі скріплюють хомут з кінцями голобель і виконують роль амортизаторів.

Вуздечка з вудилами слугує для керування конем. Вона буває шкіряна або з тасьми, вудила металеві або м'які — металеві, обшиті шкірою. Вуздечку підганяють по голові коня, вона повинна лежати на беззубій частині щелепи на рівні ротових кутів і не тиснути на них у спокійному стані. За невеликих навантажень для спокійних коней не слід використовувати вудил.

Черезсідельник передає тиск вантажу запряжки на спину коня. У однокінній голобельній запряжці основне тяглове зусилля коня передається через хомут, однак частина його потрапляє на черезсідельник, без якого коню значно важче виконувати роботу. Черезсідельник утримує увесь комплект упряжі на спині коня і тому він має бути рівномірно підтягнутим, щоб правильно розмістився хомут.

Сіделко разом з черезсідельником підтримує голоблі, створює міцність запряжки. Воно буває двох видів: пряме, або лежаче, й горбате, або стояче. Перші використовують для коней з низькою м'ясистою холкою, другі — з гострою, високою холкою, для старіших і недостатньо вгодованих.

Підпруга закріплює сіделко на спині коня. Під час запрягання коня потрібно стежити, щоб підпруга була добре підтягнута й утримувала сіделко на своєму місці.

Шлею в упряжці використовують для передавання тяги на круп коня під час спускання з гори або раптової зупинки, а також для утримання хомута. Шлея повинна бути міцною, щоб відповідати тиску, що виникає під час гальмування воза або осаджування назад.

Супонь — це скручений ремінь із шкіри, яким стягують кінці хомута, коли запрятають коня.

За допомогою віжок в упряжці керують конем. Віжки бувають довжиною 7 м і мають бути міцними, особливо за використання на молодих конях.

Дуга в однокінній голобельній запряжці пом'якшує поштовхи, що виникають, коли перевозяться вантажі по нерівній дорозі. Залежно від призначення дуги бувають возові або легкові. Перші використовують під час виконання важких робіт. Вони повинні бути пружинистими й міцними, важити близько 5 кг. Для легкових роз'їздів використовують легші дуги масою до 2 кг, вони більше згинаються. Кращим матеріалом для виготовлення дуг вважається в'яз.

За бездугової запряжки застосовують шкіряні, тасьмові або мотузяні посторонки, які одним кінцем прикріпляються до барків воза, а другим — до мочок хомута. Дуже поширена парокінна запряжка у віз із дишлом, рухомо з'єднаним з передньою віссю воза. Нашильник і нагрудник підтримують дишло в потрібному напрямі й допомагають керуванню. Замість хомута часто використовують нагрудну шлейку, яка має перевагу перед хомутом — вона легша від нього, легко припасовується до будь-якого коня. Однак під час роботи шлейка тисне на вузьку смугу грудей, утруднює рух коня, обмежує рухливість лопатки. Її доцільно використовувати лише в дишловій запряжці за легкових роз'їздів і на рівній місцевості. На звичайних роботах добре припасований хомут краще від шлейки.

Правильна запряжка зберігає сили коня, сприяє продуктивній його роботі. У запряжці довжина посторонків або голоблів повинна бути такою, щоб кінь за будь-яких рухів не діставав задніми кінцівками валька чи передка воза. Кут нахилу голоблів до горизонту має становити 20 градусів, вони повинні бути однакової довжини. Запрягаючи коня, потрібно стежити, щоб хомут, сіделко, шлея щільно лежали на всіх місцях, щоб гужі мали однакову довжину, підпруга й черезсідельник були правильно підтягнутими. Щільно підтягнутий черезсідельник піднімає хомут і утруднює дихання коня. Коли віз рухається вгору, черезсідельник слід послабити, а якщо спускається з гори — навпаки, підтягнути.

Кожен кінь повинен мати свій комплект підігнаної і закріпленої за ним упряжі. Запрягати упряжжю з одного коня на іншого не рекомендується.

Після роботи упряж необхідно просушити. Повсть на хомуті завжди повинна бути чистою. Ремінну частину упряжі (шлею, гужі, супонь) потрібно систематично змащувати речовинами, що пом'якшують шкіру.

В.Левченко, *науковий співробітник Української академії аграрних наук*

ПОТУРУБЙТЕСЬ ПРО СВОЇХ ТВАРИН

Закінчуються холоди. Незабаром у повну силу вступить весна, пригріє сонечко, оживе земля. Необхідно пам'ятати, що саме в цей період активізуються всі збудники хвороб. Це також стосується і глистів. Тому всім власникам тварин необхідно пам'ятати, що на них лежить відповідальність за проведення профілактичних та лікувальних заходів. Якщо цього не зробити, є ризик появи глистів у домашньої худоби, що призводить до виснаження, зниження продуктивності, погіршення зовнішнього стану тварин, а отже і збільшення матеріальних витрат господаря (недобору продукції, придбання ліків тощо).

Багато видів глистів можуть паразитувати і в людей (особливо в дітей), ними можна заразитися від корів, свиней, кіз, собак та інших тварин.

Тож, щоб захистити себе, свою родину та домашню худобу, яка завжди поруч з нами, від глистів, необхідно систематично проводити дегельмінтизацію: 4 рази на рік, як радять лікарі.

Для боротьби з глистами найкраще використовувати препарати із широким спектром дії, тобто ті, що впливають на більшість видів глистів. Такими і є препарати виробництва ДП "Натуропрепарат", зокрема порошок Альбендазолу 10% та таблетки Альбендазолу по 500 мг.

Ліцензія АА №128602 видана Державним департаментом ветеринарної медицини 8 серпня 2001 року.

Другий номер журналу "Наш дім" у 2003 році!

Назване видання побачило світ на початку березня поточного року. Воно особливе. Адже тут наведені надзвичайно цікаві проекти сучасних котеджів, поради щодо їх будівництва. Зокрема, подані сучасні розробки приватних будинків, виконані кандидатом архітектури С.Б.Зиміною.

Читачів цікавить рубрика "Читачі запитують — юрист відповідає".

На запитання читачів відповідає провідний спеціаліст юридичної фірми "Юркомсервіс Н.Д.Бойчун. Тематика розмови — приватне будівництво, купівля-продаж осель, отримання будинків у спадщину тощо.

На прохання читачів у номері подається матеріал "Сходи — власноручно". Наведено багато зразків сходів.

Заслуговують на увагу статті про виконання будівельних ремонтних робіт, зберігання тепла в оселі, про акваріум та ін.

Для любителів майструвати є креслення для самостійного виготовлення меблів.

На прохання читачів у номері знову є рубрика "Поради господині" і "Поради господарю", де дається багато корисних порад щодо ведення домашнього господарства. Надзвичайно цікава також дитяча сторінка. Отже, наш журнал — для всієї родини!

Передплатний індекс журналу 74453. Вартість передплати на 12 місяців у 2003 році сприймається передплатниками як справедливою — всього 14 грн. 16 коп.

Вигідно передплатити комплект журналів "Дім, сад, город" + "Наш дім". Передплатний індекс 21871. Обов'язково вирішуйте на свою користь. Однак відомо, найцінніше, що потрібно для професійного будівництва і сучасного облаштування Вашого Дому — це інформація. Її Ви знайдете, за словами читачів, у "Нашому домі"!

Весна вже не за горами, а з нею і всі проблеми, пов'язані з обробітком землі — дачної чи присадибної ділянки, городу. Звісно, хотілось би перекласти на плечі машин найбільш трудомісткі операції по подготовці грунту до садіння, та й інші роботи якось механізувати.

"Соло" на городі

Суттєву допомогу в цьому може надати мала механізація, в першу чергу мотоблоки.

Як зорієнтуватися в розмаїтті мотоблоків, що представлені на ринку України, та чого слід чекати від таких помічників?

Найкраще підходять власникам невеликих земельних ділянок, садоводам-любителям, овочівникам легкі та доступні по ціні мотоблоки типу «мотосапа». Основним робочим органом цих машин є фреза, що обертається з швидкістю 100-130 об/хв, а на легких мотоблоках вагою від 10 до 25 кг — і з більш високою швидкістю 150-250 об/хв. Фактично фреза «мотосапи» виконує роль лопати та грабель одночасно, рівномірно розпушуючи грунт до дрібногрудкового стану на глибину 15-30 см. В залежності від можливостей мотоблоку та комплектації причіпним знаряддям, він може бути використаний для оранки, підгортання, садіння та сівби культур, міжрядного обробітку та боротьби з бур'янами. При цьому використання «мотосапи» не обмежується тільки городом — її ефективно застосовують і в саду, обробляючи грунт між деревами чи рядами кущів.

На ринку України представлена переважно техніка російського виробництва та з дальнього зарубіжжя — італійська, австрійська, швецька, японська, німецька. Ви можете придбати мотоблоки й вітчизняного виробництва, але вибір тут зовсім малий.

Чотири року тому на Україні вперше з'явились мотоблоки марки SOLO. Виробляє ці надійні машини німецька компанія Solo Kleinmotoren GmbH — один з найбільш відомих в Європі виробників бензомоторної техніки. На сьогодні фірма SOLO випускає 4 моделі мотоблоків: важкий SOLO-504, середнього класу SOLO-503 й SOLO-508, легкий SOLO-502, і готує до виробництва ще один, надлегкий мотоблок SOLO-501.

Які ж особливості цих машин привертають увагу покупців?

Загальновідомо, що серце машини — її двигун. Власне кажучи, двигун визначає і можливості, і зручність в роботі, і експлуатаційні витрати мотоблока.

Характерна особливість усіх мотоблоков SOLO — оснащення економічними, надійними, з пониженою шумністю двигунами всесвітньо відомої японської фірми HONDA.

Для порівняння — 5-сильний двигун HONDA мотоблока SOLO-508 затрачає не більш 0,9 л палива на годину роботи, а двигун ДМ-1Д (6,2 л.с.) російського мотоблока «НЕВА» — 2 л/год. Звичайно, про рівень шуму та вібрацій і говорити нічого.

Легкий SOLO-502 з'явився в 2001 році. Завдяки високим обертам фрез (210 об/хв) цей мотоблок при вазі 20 кг легко входить в грунт, без підскоків та ривків, які характерні для легких мотоблоків з обертами фрез 100-130 за хвилину. Ця особливість 502-го дозволяє ефективно використовувати його і для сапання та міжрядного обробітку.

Ширина обробітку у SOLO-502 становить 20 см з двома фрезами і 34 см — з чотирма, глибина розпушування — 2-16 см. Легкість в керуванні, малі вібрації, компактність дозволяють навіть жінкам спокійно працювати цим мотоблоком.

А якраз їм частіше всього доводиться виконувати трудомістке сапання. Зручна центральна ручка замінює на цій машині задню передачу — за неї мотоблок неважко підняти й переставити в потрібному напрямку.

Середні SOLO-503 и SOLO-508 навіть ззовні дуже схожі один на одного. Вони оснащені пневматичним зчепленням, що полегшує вмикання та вимикання фрез. На відміну від 503-го, SOLO-508 має більш потужний 5-сильний двигун та задню передачу. Ширина захвату — 60 см, при роботі на двох фрезах — 30 см, глибина обробітку — 5-25 см. Ці машини можуть бути додатково укомплектовані металевими колесами, підгортальником, легким плугом. Таким чином, ви отримуєте машину, що повністю забезпечує весь процес, наприклад, вирощування картоплі, від оранки й садіння і до збирання врожаю.

Важкий двохшвидкісний SOLO-504 може виконувати всі ті ж операції, що й 503 та 508, а також глибоку оранку, збирання коренеплодів та картоплі. Може бути оснащений комплектом, який складається з коліс з гумовими шинами, додаткових вагів, фронтальної противаги, обертового плуга.

Наразі в асортименті багатьох закордонних фірм з'явились мотоблоки, що користуються популярністю завдяки компактності та виключно малій вазі — 10–15 кг.

Не пасе задніх і SOLO — з квітня цього року в Україні з'явиться нова модель SOLO-501 вагою всього 12,5 кг, з двигуном HONDA потужністю 1,5 к.с. Ширина захвату цієї машини складає 24 см, глибина обробітку — 2–15 см. Модель 501 може бути укомплектована підгортальником, шестизубими фрезами для високоякісної обробки грунту, скажімо, на клумбах, та прочісувачем трав'яних газонів.

Відомо, що багаторазове використання мотокультиваторів зі значними обертами фрез (300 й вищими) погіршує стан родючого шару грунту. «Мотосапа» ж навпаки, лише покращує доступ вологи та повітря в грунт. Так що використовуйте цю техніку впродовж всього сезону без всяких сумнівів.

Конкурс «Господиня»

"Шановна редакціє! Вважаю, що Ваш журнал потрібний для кожного сільського господаря. Ви друкуєте корисні поради. Буду передплачувати журнал постійно.

У своїх запасниках маю велику кількість оригінальних рецептів. Я закінчила технікум за спеціальністю кондитер і технолог приготування їжі. Якщо господині спробують приготувати страви за моїми рецептами, то сподіваюсь не пошкодують, —так пише в листі до редакції Лідія Ярославівна Марусяк із с. Тишківці Городенківського району Івано-Франківської області.

Кошики святкові

Для тіста треба мати: 500 г борошна, 1 яйце, 1 столову ложку цукру, 2 столові ложки олії, 1 чайну ложечку солі, 1 склянку теплого молока (розчинити у ньому 50 г дріжджів). Замішуємо тісто і кладемо його в каструлю з водою кімнатної температури. Коли тісто спливе, його треба вийняти, додати трохи борошна і вимісити. Тісто розділити на шматочки розміром з куряче яйце і виробити маленькі булочки. Трішки тіста залишити і зробити ручки до кошиків. Дати тісту трохи постояти і підійти. Після того змастити яйцем і випекти. З охолоджених булочок зрізуємо верхівку, виймаємо чайною ложечкою м'якуш і порожні булочки начиняємо салатом. Боки булочок змащуємо майонезом і обсипаємо тертим сиром, дрібно потертим жовтком круто звареного яйця і зеленню. Зверху прикріплюємо до кошиків окремо спечені ручки. Такі кошики, наповнені салатом, дуже смачні і можуть бути прикрасою як буденного, так і святкового столу. Салат, яким наповнюють кошики може бути будь-яким. Я зазвичай готую такий: 5—6 зварених морквин ріжу соломкою, 100 г твердого сиру тру на тертушці, 200 г вареної ковбаси ріжу соломкою, додаю 2 середнього розміру подрібнені цибулини, сіль та перець за смаком. Заливаю все майонезом (200 г), вимішую і наповнюю кошики.

М'ясний хлібець

Беремо: 2 кг свинини, 6-8 зубчиків часнику, 8 яєць, 4 столові ложки з верхом крохмалю, 4 столові ложки з верхом манки, 5 столових ложок білих мелених сухарів, сіль, перець чорний мелений за смаком. Свинину і часник пропускаємо через м'ясорубку. Додаємо всі інші продукти і місимо масу 30 хв. Ще 10 хв. сильно вибиваємо (щоб маса стала однорідною і трималась купи). Із цієї маси формуємо 4 хлібці. Кладемо на деко. Змащуємо зверху яйцем і випікаємо в духовці до готовності. Перед подаванням до столу нарізуємо скибочками. До такого м'ясного хлібця смакують гострі соуси або кетчупи, наприклад "Чілі".

Відбивні з корейською морквою і кетчупом

Відбивні готуємо так: м'ясо свинини нарізуємо порційними шматочками. Кожен шматочок добре відбиваємо, солимо, перчимо за смаком і обкачуємо у борошні. Після того вмокаємо у збите яйце і смажимо на жирі до готовності. На охолоджені до кімнатної температури або ледь теплі відбивні кладемо одну столову ложку готової до вживання корейської моркви, а зверху поливаємо кетчупом "Чілі".

Корейську моркву готую так: 6 сирих морквин тру на тертушці, додаю 6 зубчиків товченого часнику, 5 столових ложок кип'яченої соняшникової олії, 4 столові ложки оцту, 1 столову ложку цукру, сіль, перець чорний та червоний за смаком. Такі відбивні смачні і виглядають на столі дуже гарно.

Гострі "Рафаелло"

Беремо: 8 сирих середніх за розміром морквин і тремо їх на тертушці, додаємо 8 зубців товченого часнику, тертого голландського сиру. Заливаємо все майонезом (200 г), вимішуємо, формуємо кульки і обкачуємо їх у натертому твердому сирі. Викладаємо кульки на тарілку, присипаємо дрібно посіченою зеленню.

Кролик у сметанному соусі

Цю страву треба починати готувати заздалегідь. М'ясо кролика вимочуємо у воді (до якої додаємо оцет) цілу ніч. М'ясо виймаємо, миємо, ріжемо на порційні шматочки. Складаємо у товстостінний казанок, додаємо лавровий листочок і тушкуємо у духовці, періодично помішуючи. А тим часом готуємо соус. Беремо дві великі цибулини, нарізуємо їх соломкою; 3 морквини натерті на тертушці обсмажуємо в жирі 10 хв. Додаємо цибулю, 0,5 л сметани, 2 столові ложки борошна, солимо і кип'ятимо ще 5 хв. Коли м'ясо кролика буде майже готове, заливаємо його соусом і витримуємо в гарячій духовці не менше 10 хв.

Крільчатину зазвичай подають з відвареним рисом. Рис відварюють у підсоленій воді до готовності так, що він був розсипчастим. Викладають рис на тарілку, зверху на рис кладуть шматочки крільчатини з соусом і по периметру тарілку обкладають шматочками крільчатини з соусом. Зверху притрушують дрібно посіченою зеленню.

На десерт, до кави пропоную приготувати такі торти:

Торт "Ніжність"

9 білків і 1,5 склянки цукру збиваємо у густу масу. 2 столові ложки тертих сухарів білої булки, 3 столові ложки какао, 3 столові ложки крохмалю, 1,5 склянки подрібнених горіхів. Усе перемішуємо і додаємо до збитих білків, вимішуємо, ділимо на три частини і випікаємо 3 середніх коржі. Коржі охолоджуємо, а тим часом готуємо крем: 9 жовтків і півтори

На фото Л.Я.Марусяк, її донечка Христина та син Славик, для яких мама старається смачно готувати.

склянки цукру ретельно перетираємо, додаємо 2 столові ложки какао, 2 столові ложки сметани. Усе це треба прокип'ятити на помірному вогні 10 хв. Коли маса охолоне, додати 300 г вершкового масла і добре збити. Цим кремом треба намастити коржі. Зверху торт заливаємо помадкою, яку готуємо так: 3 столові ложки цукру, 2 столові ложки какао, 8 столових ложок молока, 100 г вершкового масла кип'ятити 5—7 хв.

Торт "Вишнево-горіховий"

Тісто готуємо так: *6 яєць, 1,5 склянки цукру, 1,5 склянки вишень без кісточок, 1,5 подрібнених горіхів, 1,5 склянки борошна, 1,5 чайної ложечки амонію згасити оцтом.* Яйця з цукром збити в густу масу. Вишні, горіхи, борошно перемішати і додати до суміші яєць з цукром та погашеного амонію. Все легенько вимішати. Спекти два коржі. Охолоджені коржі змастити кремом, який готуємо так: 300 г вершкового масла збити з 1 баночкою згущеного молока (молоко прямо у баночці треба попередньо проварити) і склянкою вишень без кісточок. Коржі з боків і верх торта змащуємо кремом і обсипаємо подрібненими горіхами.

"Солодке життя" читачам журналу гарантує Кирилюк Антоніна рецептами тортів та пирогів.

Торт із печива з сирною начинкою

Щоб приготувати такий торт, треба мати: *2 пачки здобного печива, 500 г сиру домашнього, легко відігрітого, 1 пакетик ванільного цукру, 0,5 середнього лимона, 1 склянку цукру, 1 пачку масла вершкового, 2 ложки какао-порошку (темного).*

Печиво викладаємо прямокутником - по 5 вздовж і 3 упоперек. Перший шар начинки має бути білим. Сир, цукор та ванільний цукор, сік з половинки лимона збиваємо у міксері, додаємо півпачки масла вершкового і знову збиваємо міксером. Цією масою змащуємо нижній шар печива. На цю масу знову викладаємо шар печива. А вже цей шар змащуємо коричневою сирною масою. Її готуємо як і білу, але додаємо порошок-какао змішаний з цукром, і збиваємо 2 хв. у міксері. Коричневою масою змащуємо другий шар печива і т. д. Печиво бажано викладати на папері, щоб можна було руками підняти його і скласти трикутником ніби будиночком. Торт треба витримати на холоді 4 год., потім вийняти і облити помадкою, приготовленою за таким рецептом: 3 столові ложки какао-порошку, 3 столові ложки цукру, 50 г масла, 3 столові ложки сметани перекип'ятити, охолодити до кімнатної температури і рівномірно облити торт. Зверху можна прикрасити кокосовою стружкою.

Десерт банановий

Чистимо і нарізуємо шматочками 800 г бананів, обкачуємо в какао з цукром, викладаємо на таріль, посипаємо підсмаженими подрібненими горіхами і покриваємо збитими з цукром вершками. Тремо на тертушці плитку шоколаду і цією стружкою присипаємо банани. Виносимо на холод, щоб десерт був смачніший.

Маковий пиріг

Беремо: 0,5 кг борошна, 250 г цукру, 250 г маргарину, 0,5 чайної ложечки соди і 0,5 чайної ложечки солі.

Для начинки: 200 г маку, 100 г молока, 200 г цукру, 100 г цукрової пудри, 30 г масла вершкового, 1 лимон, 5 білків, ванілін (за смаком).

Готуємо тісто і розділяємо його на дві нерівні частини. Даємо тісту постояти. Мак заливаємо окропом і залишаємо на 1 год. Потім воду з маку зливаємо і розтираємо його із цукром. Молоко треба закип'ятити і додати до нього розтертий мак, масло, лимонний сік, ванілін і терту лимонну цедру. Все це довести до кипіння, потім охолодити і ретельно збити. Потім додати збиті з цукром та 8-ма краплями соку лимона білки. Більшу частину тіста розкачати і викласти на змащене маслом і посипане панірувальними сухарями деко. Рівномірно викласти зверху начинку, а з меншої частини тіста зробити валики і викласти у вигляді решітки на начинку. Випікати в гарячій духовці.

Домашні пончики

Беремо: 1 кг борошна, 3 яйця, 0,5 л кислого молока або кефіру, 10 г дріжджів, 1 склянку води, 0,5 г солі, 1 склянку олії соняшникової. У борошно вливаємо збиті разом з молоком яйця та розчинені у воді дріжджі. Залишити тісто на 1 год. Через годину обім'яти тісто і розкачати його в тонкий пласт. Склянкою або чашечкою вирізати коржики круглої форми. Смажити до золотистого кольору у великій кількості олії так, щоб пончики кипіли в ній. Коли пончики на блюді трохи охолонуть, посипаємо їх цукровою пудрою. До пончиків треба подавати варення, джем або повидло.

Бісквіт горіховий

Беремо: 8 яєць, 1 склянку цукру, 1 склянку мелених горіхів, 4 столові ложки картопляного крохмалю. Відокремлюємо яєчні жовтки від білків. Жовтки розтираємо з цукром, додаємо горіхи, ретельно вимішуємо. Потім додаємо збиті у піну білки і обережно (щоб не погасити піну) перемішуємо. В останню чергу поступово додаємо крохмаль, легенько помішуючи. Форму змащуємо олією, викладаємо на неї тісто і випікаємо в духовці (температура 180°C) близько 1 год.

Смачного всім!

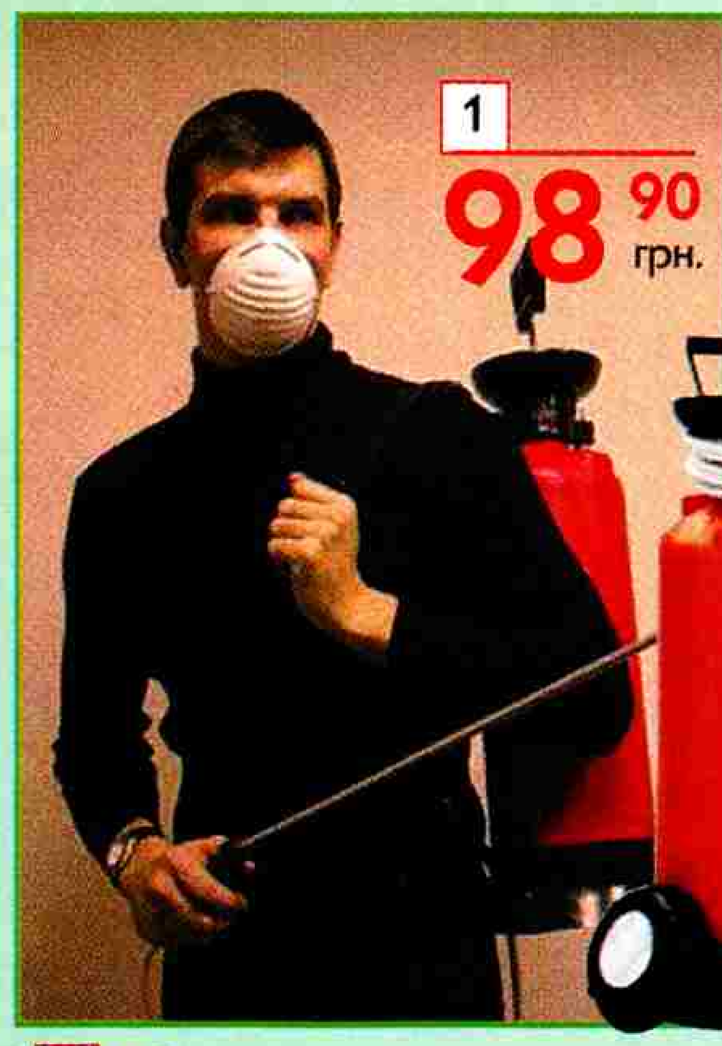
ТОВАРИ ПОШТОЮ а/с 40-Д, Київ, 04071

2003/1

КРАМНИЧКА

телефон для замовлень: (044) 467-5106

Ви можете надіслати замовлення звичайним листом за адресою:
каталог «Крамничка», а/с 40-Д, м. Київ, 04071
Товар ми надішлемо післяплатою. Якщо сума вашого замовлення перевищить **20 грн.**, оплату поштових послуг ми візьмемо на себе.

2 Шланг поливальний гофрований

Легкий, міцний, незносимий полімерний шланг завдяки спеціальній формі гофру не перекручується, не заламується і, навіть, якщо ви наступите на нього, струмінь води не зменшиться.
Внутрішній діаметр - **18,5 мм** Зовнішній діаметр - **25 мм**
Робочий тиск - **2 кг/см² (2 атм.)**
Бухта - **20 метрів** Вага бухти **2 кг**
Артикул **90260** Ціна **46,80 грн.**
Бухта - **30 метрів** Вага бухти **3 кг**
Артикул **90259** Ціна **69,90 грн.**
Бухта - **50 метрів** Вага бухти **5 кг**
Артикул **90261** Ціна **112,70 грн.**

1 Обприскувач пневматичний

Допоможе знищити шкідників у вашому саду та городі. Легкий пластмасовий балон вміщує 7 літрів розчину. Обладнаний фільтром тонкої очистки, що дозволяє уникнути засмічення сопла.
В **ПОДАРУНОК**-2 распіратори.
Висота: **64 см** Діаметр: **18 см**
Артикул **51223** Ціна **98,90 грн.**

3 "Банкол" засіб боротьби з колорадським жуком

Розчиняється у воді (4-6 г на 10 л) і розбрискується на вражених колорадським жуком рослинах. Ефективно знищує жуків та лічинок.
Норматив витрат - 5 л суміші на 100 м² городу.
Упаковка **25 г** Артикул **90300** Ціна **10,90 грн.**
Упаковка **50 г** Артикул **90301** Ціна **19,50 грн.**

Пристрій для домашнього консервування 4

Найкраща модель.
Закатує рівно та надійно завдяки ролику. Довжина: **25 см**
Артикул **50786**
Ціна **24,45 грн.**

5 Стимулятор росту "Імуноцитофіт"

Призначений для підвищення стійкості рослин до хвороб: фітофторозу, альтенаріозу, різоктоніозу, чорної ніжки, справжньої і несправжньої мучнистої роси, сірої і білої гнилі, бактеріозів, а також інших видів парші. Забезпечує збільшення урожаю на 20-30%. Двох таблеток достатньо на 1 сотку вегетуючих рослин, 40 кг посівної бульби, або 10 г насіння овочевих культур. Додається інструкція використання. Упаковка **10** шт.
Артикул **90365** Ціна **3,60 грн.**

Агроплівка чорна 6

Нетканий плівковий матеріал. Щільність 50г/кв. м
Покривний матеріал, який забезпечує отримання ранніх та високих урожаїв. Служить для захисту рослин, які зимують в грунті, від морозу та висушуючого вітру; слугує для мульчування грунту, захищає грунт від втрати вологи, росту бур'янів, пришвидшує нагрівання грунту. При правильному догляді використовується на протязі кількох сезонів.
Розмір: **8 м²**
Артикул **90369** Ціна **36,00 грн.**
Розмір: **16 м²**
Артикул **90370** Ціна **72,00 грн.**

Кабачок "Аеронавт" 1
Ранньостиглий - 50 днів.
Вага **3 г.**
Артикул **90241** Ціна **0,90 грн.**

Огірок "Фенікс" 4
Пізній. Вага **3 г.**
Артикул **90347** Ціна **0,90 грн.**

Айстра "Пінокіо" 6
Однорічна рослина.
Холодостійка.
Вага **0,5 г.**
Артикул **90420** Ціна **1,10 грн.**

Петрушка "Врожайна" 7
Дворічна культура. Вага **3 г.**
Артикул **90336** Ціна **0,90 грн.**

Редис "18 днів" 10
Ранньостиглий - 18-20 днів.
Вага **3 г.**
Артикул **90350** Ціна **0,90 грн.**

Томат "Лагідний" 2
Ранній. Вага **1 г.**
Артикул **9034** Ціна **0,90 грн.**

Морква "Королева осені" 3
Середньостигла, 120 днів.
Довжина 17-25 см Вага **3 г.**
Артикул **90349** Ціна **1,10 грн.**

Капуста "Іюнська" 5
Рання, 65-70 днів.
Вага **1 г.**
Артикул **90357** Ціна **0,90 грн.**

Буряк "Циліндра" 9
Середньостиглий - 130 днів.
Вага **3 г.**
Артикул **90344** Ціна **0,90 грн.**

Капуста цвітна "Мовір-74" 8
Ранньостигла - 100 днів.
100 насінин.
Артикул **9035** Ціна **0,90 грн.**

ПОДАРУНОК!!!

10 поліетиленових кришок
ВСІМ, хто замовив товарів на 20 грн.

Заповніть бланк замовлення, виріжте та надішліть за адресою:
каталог "Крамничка" а/с 40-Д, м. Київ, 04071

Я, ______________________________
прізвище, ім'я та по батькові

____
індекс, докладна поштова адреса, телефон

замовляю за каталогом "Крамничка" такі товари:

Артикул	Назва товару	Розм.	Кількість	Ціна, грн.	Сума, грн.

Підпис Замовника: ______________ **Разом:** ______

Ще раз про "Математичні забави" з журналом "Яблунька"

Шановна редакціє!

Я ніколи і нікуди не писала, але "Математичні забави" з "Яблунькою" змусили.

Цього року я вирішила, що мій син (йому 4 роки) доріс до особистого журналу. І я вирішила передплатити йому "Яблуньку", але в каталозі побачила, що є такий комплект, як "Яблунька" + "Чарівна казка" (21870) і вирішила: що більше, то краще.

І ось передплатила комплект за 21 гривню 66 копійок, а через декілька днів чоловік доплатив 2 гривні. І журнали, які я передплатила на рік, виявилися передплаченими тільки на півроку. Я зразу здивувалася, чому це так, але ж подумала, що все можливо, та згодом і забулося.

Аж ось приходить перший номер журналу "Дім, сад, город" і на третій сторінці бачу цікаве пояснення під назвою "Поштове непорозуміння". Наступного ж дня я взяла журнал і пішла на пошту. Показала поштовикам статтю і попросила пояснення, але у відповідь тільки "підвищений голос", що всі претензії не до них і вони тут ні до чого, а там можна понаписувати все що завгодно. Вони вірять тільки поправкам, які їм надходять. І якщо вони зміняться, то все стане на свої місця. А ось звідки їм надходять такі поправки, невідомо. Тоді я взяла каталог і побачила такі цифри:

	2 міс.	4 міс.	6 міс.	12 міс.
Попередня ціна	3,36	6,72	10,08	20,16

Ці цифри були закреслені і знизу написано:

1 міс.	3 міс.	6 міс.	12 міс.
3,71	11,13	22,26	44,52

Чому ціни стали як за щомісячник, коли журнали виходять раз на два місяці? Хто і як міг таке придумати і чому поштовики спішать робити поправки, навіть не замислюючись над підрахунками?

Мені цікаво, кому до кишені потраплять гроші передплатників, але ж я передплатила журнали на рік і хочу отримувати їх протягом року.

Отже, звідки нам чекати справедливості і чи дочекаємося її. Ось так, вперше передплатила комплект "Яблунька"+"Чарівна казка" і так невдало.

На цьому прощавайте, будьте здорові.

З повагою ***Тетяна Миколаївна Шиш,***
с. Піщана, Золотоніський р-н, Черкаська обл.

Таких звернень до редакції надійшло, нажаль, багато. І це не диво, адже, як пояснюють поштовики, восени минулого року, під час передплатної кампанії сталася прикра помилка. До всіх поштових відділень зв'язку України надійшло повідомлення про значне підвищення передплатної ціни на комплект журналів "Яблунька"+"Чарівна казка" (індекс 21870). Про це редакція "Яблуньки" вперше довідалася з листів наших передплатників.

Як повідомили нам з Державного підприємства "Преса", 06.11.2002 р. до всіх відділень зв'язку України відправлено лист про виправлення помилки. Згідно цього листа передплатна ціна комплекту журналів "Яблунька"+"Чарівна казка" (індекс 21870) становить: на півроку — 11 грн. 13 коп., на рік — 22 грн. 26 коп.

Передплатникам, які встигли оформити передплату по завищених розцінках, наказано повернути різницю в ціні.

Для цього слід звернутися до відділень зв'язку, де була оформлена передплата.

В разі відмови повернути різницю в ціні — звертайтесь до редакції "Яблуньки" (передплатні квитанції не надсилайте, зберігайте їх у себе).

У номері:

„Дім, сад, город"
виробничо-практичний журнал
№3, березень, 2003 р.

Головний редактор **М.І. Халимоненко**

Головний художник **Т.П. Колодницька**

Заступники головного редактора
Б.К. Донгаш, І.Ф. Куштенко

Редактори **А.М. Капітульська, О.В. Кисленко**

Дизайн, верстка **В.О. Пономаренко**

Комерційний директор **Г.А. Донець, тел. 552-90-45**

Реклама, оголошення **В.О. Давидко, О.К. Шевченко, тел. 552-95-11**

Розповсюдження, маркетинг
Т.І. Лазебник, тел. 552-94-60

Видання зареєстровано, серія КВ, № 3536 від 23.10.98

Підписано до друку 26.01.2003 р.

Загальний тираж 148 300 прим. (у тому числі: російською мовою і в комплектах з іншими журналами — 28 600 прим.)

Ціна договірна.

Адреса: пр. Гагаріна, 17-а, Київ-94, 02094. Тел. (044) 552-95-13

E-mail: dsg@iptelecom.net.ua; dsg@i.kiev.ua

При передруку та використанні тексту й ілюстрацій посилання на „Дім, сад, город" обов'язкове.

Думки авторів і редакції не завжди збігаються. Редакція не несе відповідальності за зміст рекламних оголошень. Листування з читачами лише на сторінках журналу.

Комп'ютерний набір, верстку зроблено у редакції журналу «Дім, сад, город».
Надруковано у Державному видавництві «Преса України».
03148, Київ-148, вул. Героїв Космосу, 6.
З. 0118303.

На 1-й стор. обкладинки фото Т.Донцової

Індекс 74142

Бібліотека "Дім, сад, город"

Збірники із серії "Бібліотека "Дім, сад, город"

Пташиний двір. Кури. Автор О.Лашко
Пташиний двір. Гуси. Автор О.Лашко
Пташиний двір. Індики. Автор О.Лашко
Смородина чорна. Автор Манько В.
Рецепти здоров'я для кожної родини. Автор – О.Світко.
Лимонник та актинідія. Автор В.Семеніхін
Образцовый виноградник. Автор Г.Кобзарь
Здоров'я з вулика. Автори Н.Мулявко, О.Протас
З гомеопатією до здорового та повноцінного життя. Автор Л.Бадья
Суниця садова. Автор В.Марковський
Календарь травника. Авторы А.Резникова, П.Бузни
Картопля.

Готуються до друку:

Малина. Автор С.Марковський
Персик біля дому. Автор В.Павлюк

Індекс бібліотечки "ДСГ"- 01222

Передплатний індекс комплекту "Дім, сад, город" + "Бібліотека "ДСГ" – 21 869

Центр послуг "ДСГ" протягом року може надсилати цю літературу накладною платою. Адреса для замовлень: 02002, Київ-2, а/с 208, ЦП "ДСГ"

